

Rapport 2011:2 R

Kartläggning av distansverksamheten vid universitet och högskolor

Rapport 2011:2 R

Kartläggning av distansverksamheten vid universitet och högskolor

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Kartläggning av distansverksamheten vid universitet och högskolor

Utgiven av Högskoleverket 2011

Högskoleverkets rapportserie 2011:2 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, analysavdelningen, **Ingeborg Amnéus, Anna Lundh, Jonas Paulsson, Per Westman**

Omslagsbild: Collage

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Rydheims Tryckeri AB, Jönköping, mars 2011

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Fristående kurser dominerar	5
Distansstudenter är sällan högskolenybörjare	5
Många distansstudenter tar inga poäng	6
Stor variation i lärosätenas strategiska arbete med distansutbildning	6
Inledning	8
Högskoleverkets uppdrag	8
Vad är distansutbildning?	8
Rapportens disposition	9
Hur förhåller sig utvecklingen i Sverige till omvärlden?	10
Distansutbildningens framtid	11
Utbudet av distansutbildning	13
Volymen av distansutbildning har ökat	13
Distansutbildning är framför allt fristående kurser	15
90 procent är utbildning på grundnivå	17
Området juridik och samhällsvetenskap är störst	19
Det specifika utbildningsutbudet	20
Vilka är de som studerar på distans?	27
Antalet distansstudenter ökar kontinuerligt	27
Kvinnor är i majoritet	29
Många äldre studenter i distansutbildning	30
Utländsk bakgrund relativt ovanligt	31
Många distansstudenter har lågutbildade föräldrar	32
Vanligt att distansstudenter har barn	34
Geografiskt avstånd mellan distanshögskolan och hemmet	35
Många distansstuderar utan studiestöd	37
Tidigare studier	39
Studiemönster och studieprestationer	43
En majoritet läser fristående kurser	43
Ovanligt med heltidsstudier på distans	44
Låg prestationsgrad i distansutbildning	46
Genomströmning i form av avklarade poäng	48
Inresande studenter	58
Deltidsstudier vanligast	58
Många klarade inte en enda poäng på distans	59
Lärosätenas arbete med distansutbildning	61
Uppgiftsinsamling	61
Hur används begreppet distansutbildning?	61
Distansutbildningen de senaste fem åren	63
Lärosätenas styrning av distansutbildningen	67
Exempel på strategiskt arbete på distansutbildningsområdet	73

Lärosätena och deras utbildningsutbud	75
Varför väljer studenterna distansutbildning och vad anser de om den?	76
Hur organiseras arbetet med distansutbildningen?	78
Budget för utveckling och genomförande av distansutbildningen	80
Support till lärare och studenter	80
Exempel på lärosätenas utvecklingsarbete inom distansutbildningen	83
Samarbeten och samverkan mellan lärosäten	84
Möjligheter och svårigheter med distansutbildning	89
Reflexioner	92
Mer av livslångt lärande än breddad rekrytering	92
Beror låg genomströmning på att inaktiva studenter inte avregistreras?	92
Behovet av att hitta en bra definition	93
Behovet av en bra distanspedagogik	94
Distansutbildningens potential att expandera utomlands	94
Referenser	96
Bilaga 1: Kommentarer om statistiken	99
Bilaga 2: Enkät till lärosäten	101
Bilaga 3: Lärosäten som svarat på enkäten	104

Sammanfattning

Såväl i Sverige som i övriga västvärlden har distansutbildningens volym ökat kraftigt under 2000-talet, och motsvarande, kanske ännu kraftigare utveckling kan nu ses i Afrika och i Asien. Antalet helårsstudenter, dvs. volymen, i distansutbildning vid svenska universitet och högskolor har ökat från 20 000 till 40 000 mellan läsåren 2002/03 och läsåret 2008/09. Nu motsvarar distansutbildningen 14 procent av det totala antalet helårsstudenter.

Samtidigt är begreppet inte självklart, då distansutbildning kan spänna över utbildningar med varierande inslag av distans och/eller IT-stöd. Dessutom närmar sig traditionell campusutbildning distansutbildning i och med förekomsten av olika former av nätbaserade stöd och moment även i campuskurserna. I inrapporteringen av statistik definieras distansutbildning som utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och/eller rum.

Fristående kurser dominerar

Till skillnad från campusutbildning består distansutbildning till största delen (cirka 70 procent av helårsstudenterna) av fristående kurser. Den består också till betydligt större del än campusutbildning av utbildning på grundnivå.

Hösten 2009 erbjöd lärosätena totalt 3 510 kurser, 90 yrkesexamensprogram och 129 generella program på distans. Flest fristående kurser erbjöds inom ämnesområdet humaniora och teologi, även om ämnesområdet juridik och samhällsvetenskap volymmässigt var störst. Av de generella programmen ledde en majoritet fram till en magister- eller masterexamen, men detta skilde sig åt mellan olika ämnesområden. Bland yrkesexamensprogrammen var lärar- och specialistsjuksköterskeprogram de absolut vanligaste.

Distansstudenter är sällan högskolenybörjare

Hösten 2009 studerade drygt 80 000 studenter (individer) i distansutbildning, varav knappt 62 000 enbart studerade på distans och nästan 19 000 kombinerade distansstudier med campusstudier. Det totala antalet distansstudenter motsvarade 22 procent av den totala studentpopulationen i högskolan.

Jämfört med campusstudenterna var en större andel av dem som enbart studerade på distans kvinnor. De var också äldre, hade oftare lågutbildade föräldrar och det var vanligare att de hade hemmavarande barn under 18 år. En betydligt mindre andel av distansstudenterna än av campusstudenterna hade studiestöd. Studenter som kombinerar distansutbildning och campusutbildning är i de flesta avseenden lika de studenter som enbart studerar på campus.

De flesta distansstudenter hade tidigare erfarenhet av högskolestudier, och många hade också en examen från högskolan. Det är alltså ovanligt att stu-

denter som är nya i högskolan börjar på distansutbildning. Det innebär att distansutbildningens betydelse är större för det livslånga lärandet än för att bredda rekryteringen till högskolan.

Många distansstudenter tar inga poäng

Den genomsnittliga prestationsgraden för distansutbildning var 56 procent läsåret 2008/09, vilket var betydligt lägre än prestationsgraden för all högskoleutbildning som var 79 procent. Prestationsgraden på fristående kurser på distans är mycket lägre än den på program på distans. Både på fristående kurser och på program har män en lägre prestationsgrad än kvinnor.

En stor andel av distansstudenterna (38 procent) tog inte en enda av sina registreringspoäng. Hur stor andel som inte klarade några poäng har ett tydligt samband med studenternas studieåtagande. Bland studenter som var registrerade för 10 högskolepoäng eller mindre var andelen som inte tagit några poäng högst, bland dem som var registrerade för mer än 30 högskolepoäng var andelen lägst. Att studenter inte tagit en enda poäng kan bero att de aldrig påbörjat kursen, och alltså borde ha avregistrerats från kursen, men det kan också bero på att studentens avsikt inte var att tentera några poäng utan enbart läsa för egen bildnings skull.

Programstudenter hade genomgående bättre genomströmning än kursstudenter och kvinnor hade genomgående bättre genomströmning än män. Däremot tycks studenternas ålder spela liten roll för genomströmningen.

Stor variation i lärosätenas strategiska arbete med distansutbildning

Variationen i lärosätenas engagemang inom distansutbildningen är mycket stor. I svaren på en enkät som Högskoleverket skickade till samtliga universitet och högskolor framgår att lärosätena antingen ser distansutbildning som en särskild typ av utbildning och diskuterar den ur ett strategiskt perspektiv eller så särskiljer man inte distansutbildning från annan utbildning som ges.

Fler än hälften av lärosätena saknar lärosätessammansatta strategier för distansutbildning, även om de kan ha sådana strategier på t.ex. fakultetsnivå eller avdelningsnivå. Mellan fem och tio lärosäten har lärosätessammansatta strategier specifikt för distansutbildning, och drygt tio lärosäten har strategier som innehåller mål för flexibel utbildning, nätbaserad utbildning eller IT-stödd utbildning. Några lärosäten talar om distansutbildning som nödvändig för regionens utveckling, och för att människor i regionen ska få tillgång till högre utbildning. Flera ser distansutbildningens roll i det livslånga lärandet. Andra ser möjligheter att rekrytera studenter internationellt, liksom att utnyttja och erbjuda expertkompetens från och till andra länder.

Lärosätenas strategiska arbete och utveckling av distansutbildning styrs på fler sätt än genom strategidokument. Det kan röra sig om gemensamma

policys, organisationsförändringar eller omfördelning av medel för att stödja utvecklingen av distansutbildning.

Flera lärosäten, både de som har strategidokument och de som saknar sådana, uppger att distansutbildning är en fråga om pedagogiska val för att stödja studenternas lärande på bästa sätt eller för att öka variationen i de undervisningsformer som erbjuds studenterna.

Vid en majoritet av lärosätena ingår stödet för distansutbildningen i de stödfunktioner som byggts upp för alla studenter och lärare oberoende av utbildningsform.

Det finns ett etablerat samarbete mellan svenska lärosäten inom både tekniska och pedagogiska distansutbildningsfrågor. Dessutom finns ett flertal distansutbildningar som ges i samarbete mellan lärosäten. Det finns också exempel på lärosäten som genomför distansutbildning i internationell samverkan.

Inledning

Högskoleverkets uppdrag

Högskoleverket har i regleringsbrevet för 2010 fått i uppdrag av regeringen att kartlägga distansutbildningens förutsättningar och möjligheter. Uppdraget lyder:

I syfte att utveckla kunskapen om distansutbildningens förutsättningar och möjligheter ska Högskoleverket under 2010 redovisa en uppföljning och kartläggning av distansverksamheten vid universitet och högskolor. Redovisningen ska bland annat innefatta en analys av studenterna på distansutbildningar, lärosätenas utbud och strategier för distansutbildning.

I december 2010 avrapporterades detta uppdrag i en promemoria (reg.nr. 63-2963-10). Föreliggande rapport har i allt väsentligt samma innehåll som denna promemoria.

Underlaget till analysen av studenter, helårsstudenter och lärosätenas utbud baseras på uppgifter som har hämtats från universitets- och högskoleregistret. I vissa delar har även registret över totalbefolkningen använts.

Underlaget till analysen av lärosätenas strategier bygger framför allt på en enkätundersökning till universitet och högskolor.

Arbetet på Högskoleverket har genomförts av en projektgrupp bestående av Ingeborg Amnéus, analysavdelningen, Anna Lundh, analysavdelningen, Jonas Paulsson, IT-avdelningen och Per Westman, utvärderingsavdelningen.

Vad är distansutbildning?

Enligt Högskoleverkets begreppsmanual¹, som gäller för lärosätenas inrapportering i studiedokumentationssystemet Ladok, definieras distansutbildning som *utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och/eller rum*. Detta är alltså utgångspunkten för de statistiska uppgifter som förekommer i denna rapport. Både nätbaserad och mer traditionell distansutbildning ingår i rapporteringen.

I lärosätenas enkätsvar på Högskoleverkets undersökning om strategier har de ombetts att reagera på begreppsmanualens definition av distansutbildning. De allra flesta uppger att de kan ansluta sig till definitionen, men flera lärosäten diskuterar också problemen med en definition. Bland annat påpekas att det finns olika varianter av distansutbildning, där det varierar hur stor flexibiliteten i tid och rum är. Lärosätenas synpunkter redovisas i kapitlet *Lärosätenas arbete med distansutbildning*.

1. Begreppsmanualen har tagits fram av Högskoleverket i samarbete med representanter för lärosäten.

En genomgång av lärosätenas hemsidor (2010-09-22) visar att många lärosäten använder det etablerade ordet ”distansutbildning” för att marknadsföra sina utbildningar mot presumtiva studenter. Ett par lärosäten använder dock enbart ”nätbaserad utbildning”. På några lärosätens hemsidor görs en uppdelning av ”nätbaserad utbildning” och ”lärcenterbaserad utbildning” eller liknande.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med ett kapitel om trender i distansutbildning i Sveriges omvärld.

Därpå följer ett kapitel som beskriver lärosätenas utbud av distansutbildning. Detta kapitel innehåller både en analys av distansutbildningens volym, räknat i antal helårsstudenter, och en analys av antalet sökbara kurser och program på distans hösten 2009.

De två nästföljande kapitlen beskriver dem som studerar i distansutbildning hösten 2009 samt deras studiemönster och studieprestationer. Därpå följer ett kapitel som beskriver de distansstudenter som inte tillhör den svenska befolkningen (inresande studenter).

Därefter följer ett kapitel om lärosätenas arbete med distansutbildning. Detta kapitel redogör bland annat för lärosätenas strategier och visioner, deras organisation för utveckling och genomförande av distansutbildning samt vilket stöd som ges till lärare och studenter.

Rapporten avslutas med ett reflekterande kapitel där vissa frågor som blivit synliga i de beskrivande kapitlen diskuteras.

Hur förhåller sig utvecklingen i Sverige till omvärlden?

Sverige satsade tidigt på att utveckla distansutbildning kvalitativt och kvantitativt. Ett uttalat mål var att bredda rekryteringen till högre utbildning. År 1998 bildades Distansutbildningsmyndigheten. De uppgifter som rörde högre utbildning gick sedan över till Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet 2002.

Utbildningsdepartementet satsade under de tre närmast följande åren ungefär 500 miljoner kronor på direkt stöd till lärosätena för att utveckla nya kurser och program. När Myndigheten för Sveriges nätuniversitet lades ner 2005 inrättades istället Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning (NSHU). I den nya myndighetens uppdrag ingick bl.a. att främja utveckling av IT-stödd distansutbildning. NSHU lades ner 2008.

Utvecklingen i Norge har i många avseenden liknat den svenska, med en tydlig myndighetsstruktur som stött utvecklingen av distansutbildningen. Sedan 1994 har Norge haft ett permanent förvaltningsorgan för flexibelt lärande i högre utbildning, SOFF (Sentralorganet for fleksibel læring i høgere utdanning). Syftet med SOFF var framförallt ”mer kunnskap till flere”. År 2004 fördes SOFF:s uppgifter över till Norgesuniversitetet² som framförallt arbetar med direkta projektstöd till lärosätena, nationella expertgrupper och nationella översyner av viktiga frågor.

I ett flertal länder skedde en liknande utveckling under början av 2000-talet. Swiss Virtual Campus³, Virtuelle Hochschule Bayern⁴, Finnish Virtual University⁵, Joint Information System Committee⁶ (Storbritannien) och SURF-foundation⁷ (Holland) är några exempel på myndigheter och organisationer som bildats för att stödja kvalitativ och kvantitativ utveckling av distansutbildning. I Sverige, Finland och Schweiz har man valt att lägga ned eller drastiskt minska det nationella stödet, medan man i Holland, Storbritannien och Norge fortsätter att finansiera nationella organisationer och myndigheter. I Holland, Storbritannien och Finland har man dessutom gjort strategiska satsningar för att bygga upp nationella öppna (distans-) universitet.

I ett globalt perspektiv är det kanske satsningar på de öppna universitet som fått störst betydelse, i alla fall vad gäller breddad rekrytering. Några exempel är: Anadolou University i Turkiet med cirka 900 000 studenter; Indira Ghandi National Open University i Indien som med sina cirka 3,5 miljoner

2. Norgesuniversitetet: <http://norgesuniversitetet.no/>.

3. Swiss Virtual Campus: <http://www.virtualcampus.ch/>.

4. Virtuelle Hochschule Bayern: <http://www.vhb.org/>.

5. Finlands virtuella universitet: <http://www.virtuaaliyliopisto.fi/en/index.html>.

6. Joint Information Systems Committee UK: <http://www.jisc.ac.uk/>.

7. SURF-foundation: <http://www.surffoundation.nl/>.

studenter är världens största lärosäte; Terbuka University i Indonesien med cirka 650 000 studenter och Open University UK som med cirka 180 000 studenter⁸ är Storbritanniens största lärosäte. I många länder handlar satsningen på distansutbildning om breddad rekrytering till högskolan, men i vissa länder, mest utmärkande är kanske Australien, så är distansutbildningen också en viktig exportprodukt. Storbritannien har gjort stora mer eller mindre lyckade satsningar på distansutbildning som exportvara. En av de mest kända är UK e-university som till en kostnad av 63 miljoner pund värvade blott 900 studenter innan projektet lades ner 2004⁹.

Det som främst utmärker de svenska nationella satsningarna på distansutbildning är det fokus som funnits på samarbete mellan lärosäten som bl.a. tagit sig uttryck i gemensamma utbildningar så som Ingenjör online och National Nurse online. Sverige var också tidigt ute med att bygga upp nationella tjänster t.ex. Jourhavande bibliotekarie, Legala handboken, en nationell portal för distansutbildning, en nationell webbaserad vägledning och senast en lärosätessgemensam webbkonferensplattform¹⁰. Närmast motsvarande satsningar i andra länder är nationell samordning av öppna digitala lärresurser (Holland, Storbritannien, Danmark och Norge för att nämna några), en nationell portal för upphovsrättsfrågor för delning av digitala lärresurser i Norge¹¹ och satsningen på Subject Centres i Storbritannien¹²

Distansutbildningens framtid

Sedan 2002 har antalet helårsstudenter på distansutbildningar ökat med 100 procent i Sverige. Mellan 2007/2008 och 2008/2009 har antalet ökat med cirka 20 procent. Liknande tendens finns t.ex. i USA där man under det senaste året sett en ökning av "online students" med 21 procent.¹³

Den riktigt stora utvecklingspotentialen finns dock i Afrika och Asien. I Tanzania räknar man t.ex. med en tredubbling av studentantalet från 2009/10 till år 2025¹⁴ och i Indien vill myndigheterna öka övergången till högre utbildning från dagens 14 miljoner till 40 miljoner år 2020¹⁵. Samtidigt förväntas andelen som läser inom distansutbildning (Open and Distance Learning) öka från dagens 24 procent till ca 40 procent¹⁶. I Sverige studerar i dag var femte

8. Antal studenter hämtat från Wikipedia.

9. The Guardian: <http://www.guardian.co.uk/technology/2004/mar/04/highereducation.universityfunding>.

10. Hemsidan för legala handboken släcktes ned 2008 och den nationella portalen för vägledning i juni 2010.

11. Del Rett: : <http://norgesuniversitetet.no/delrett/>.

12. Higher Education Academy: <http://www.heacademy.ac.uk/subjectcentres>.

13. Allen, I, E & Seaman, J. (2010). *Class Differences, Online Education in the United States 2010*.

14. Kotecha, P. (2010). *Investment in Higher Education for Development: New Directions..*

15. India Edunews.net: http://www.indiaedunews.net/Today/India_aims_to_raise_enrolment_in_higher_education_-_President_12650/.

16. Varadarajan, A. (2009). *Enrolment, Retention and Achievement in Distance Education*.

student helt eller delvis på distans och i USA är det ungefär 30 procent¹⁷. I en studie från Sloan Foundation svarar 63 procent av tillfrågade institutioner i USA att distansutbildning är affärskritisk verksamhet¹⁸.

17. Allen, I, E & Seaman, J. (2010). *Class Differences, Online Education in the United States 2010*.

18. Ibid.

Utbudet av distansutbildning

Detta kapitel behandlar lärosätenas utbud av distansutbildning. För att beskriva utbildningsutbudet har vi använt två mått.

Det ena måttet är *antalet kurser och program* som varit sökbara på distans under hösten 2009. Måttet beskriver lärosätenas utbud i antal utan någon hänsyn till hur många studenter som senare registrerats på utbildningarna. Uppgifter om sökbara kurser och program finns för högskolor som är anslutna till Ladok.¹⁹

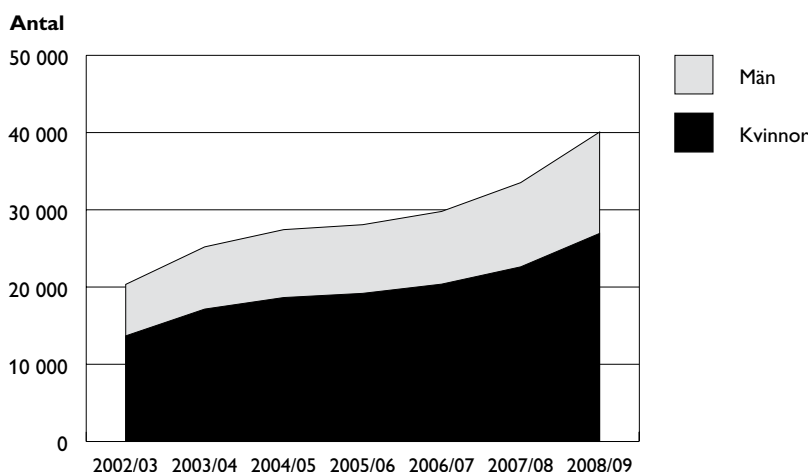
Det andra måttet är *helårsstudenter*, som används för att beskriva volymen, eller produktionen, av utbildning. Med helårsstudenter avses antalet registrerade studenter omräknade till heltidsstudenter under ett läsår. Man kan säga att antal helårsstudenter beskriver antalet studieplatser på heltid under ett läsår. Till skillnad från antalet kurser och program mäter helårsstudenter alltså omfattningen av genomförd utbildning.

Volymen av distansutbildning har ökat

Under 2000-talet har antalet helårsstudenter i distansutbildning ökat konstant. Från läsåret 2002/03 till läsåret 2008/09 har antalet helårsstudenter i distansutbildning fördubblats, från drygt 20 300 till nästan 40 100.

Cirka två tredjedelar av studentvolymen inom distansutbildning utgörs av kvinnor, och en tredjedel utgörs av män.

Helårsstudenter i distansutbildning 2002/03–2008/09.

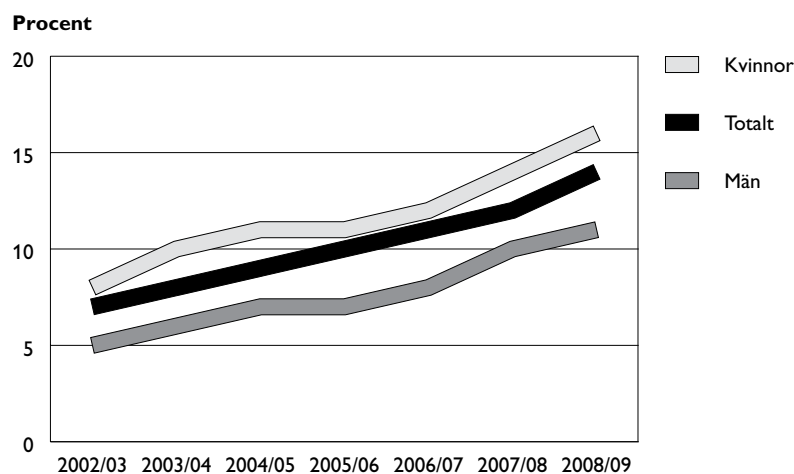
19. Det allra flesta lärosäten är anslutna till Ladok. Några konstnärliga högskolor och vissa enskilda utbildningsanordnare är inte anslutna.

Volymmässigt är distansutbildningen betydligt mindre i förhållande till den totala utbildningsvolymen än vad antalet individer i distansutbildning är i förhållande till det totala antalet individer i högskoleutbildning. Medan antalet individer i distansutbildning motsvarar drygt en tredjedel av det totala antalet individer i högskoleutbildning, utgör antalet helårsstudenter ungefär en sjundedel (14 procent) av det totala antalet helårsstudenter. Det innebär alltså att de studier som bedrivs på distans i genomsnitt är av mindre poängomfattning per år än de studier som bedrivs på campus.

Under 2000-talet har dock förhållandet mellan distansutbildning och annan högskoleutbildning förskjutits. Medan distansutbildningens volym konstant har ökat har den totala volymen av högskoleutbildning inte haft motsvarande ökning. Det innebär att distansutbildningens del av den totala utbildningsvolymen har blivit större och större.

Både bland män och bland kvinnor har andelen distansutbildning av all högskoleutbildning ökat. Det innebär alltså att en allt större del av både mäns och kvinnors högskoleutbildning utgörs av distansutbildning. Bland kvinnorna är dock en större andel av högskoleutbildningen utbildning på distans än vad fallet är bland männen. Läsåret 2008/09 utgjorde distansutbildningen 16 procent av kvinnors högskoleutbildning och 11 procent av mäns högskoleutbildning, räknat i antal helårsstudenter.

Andel helårsstudenter i distansutbildning av samtliga helårsstudenter i högskoleutbildning, läsåren 2002/03 till 2008/09.

Mittuniversitetet var det lärosäte som hade störst distansutbildningsvolym läsåret 2008/09, följt av Umeå universitet. Det lärosäte där distansutbildning utgjorde störst andel av den totala utbildningsvolymen var Högskolan på Gotland, där 68 procent av utbildningsvolymen bestod av distansutbildning.

Helårsstudenter i distansutbildning 2008/09 per lärosäte.

Lärosäte	Helårsstudenter distansutbildning	Andel (%) av totala antalet helårsstudenter
Mittuniversitetet	4 143	54
Umeå universitet	3 878	24
Högskolan Dalarna	3 033	47
Högskolan i Gävle	2 309	40
Växjö universitet	2 245	28
Lunds universitet	2 217	8
Karlstads universitet	1 871	24
Stockholms universitet	1 736	6
Högskolan på Gotland	1 734	68
Uppsala universitet	1 573	8
Malmö högskola	1 480	13
Högskolan i Kalmar	1 390	24
Luleå tekniska universitet	1 347	21
Högskolan Kristianstad	1 226	26
Göteborgs universitet	1 117	4
Blekinge tekniska högskola	1 097	29
Högskolan Väst	969	21
Högskolan i Skövde	960	22
Örebro universitet	872	10
Högskolan i Jönköping	859	10
Högskolan i Borås	742	12
Högskolan i Halmstad	723	14
Linköpings universitet	616	4
Kungl. Tekniska högskolan	533	4
Mälardalens högskola	515	7
Karolinska institutet	407	7
Sveriges lantbruksuniversitet	257	7
Södertörns högskola	132	2
Örebro Teologiska Högskola	27	19
Sophiahemmet Högskola	22	6
Teologiska Högskolan, Stockholm	17	8
Gymnastik- och idrottshögskolan	8	2
Dramatiska institutet	7	6
Dans- och cirkushögskolan	4	2

Distansutbildning är framför allt fristående kurser

Om man delar in distansutbildning i yrkesexamensprogram, generella program²⁰ samt fristående kurser, finner man att distansutbildningen till allra

20. Program som leder till en högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen eller masterexamen. I denna redovisning ingår även konstnärliga program.

största delen består av fristående kurser. Hösten 2009 kunde studenterna söka bland totalt 3 510 fristående kurser, 90 yrkesexamensprogram och 129 generella program²¹. Vanligast är att distansutbildningar – detta gäller både fristående kurser och programutbildningar – enbart ges på distans. Det vill säga att utbildningen inte finns med samma upplägg på campus. Ungefär 80 procent av utbildningarna är sådana som enbart ges på distans, och övriga 20 procent ges både som distansutbildning och som campusutbildning.

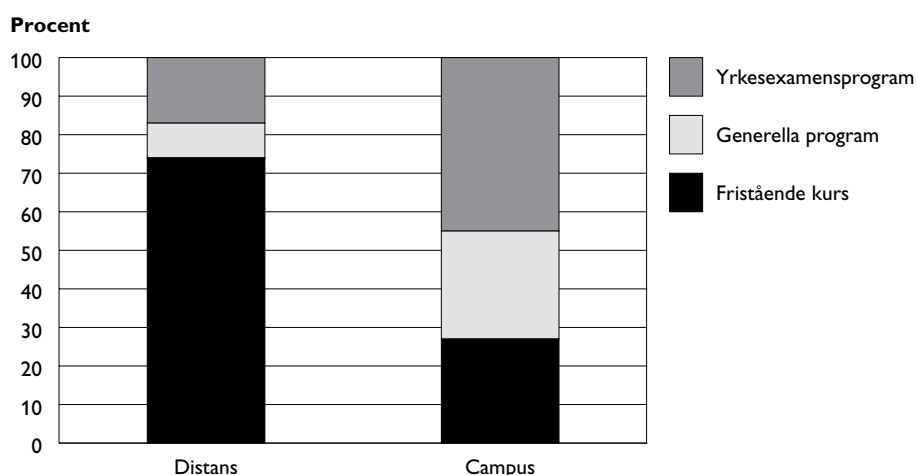
Sökbara kurser och program på distans hösten 2009.

	Totalt	Varav ges enbart på distans	Varav ges både på distans och på campus
Fristående kurser	3 510	2 800	710
Yrkesexamensprogram	90	70	20
Generella program	129	102	27

Längre fram, under avsnittet *Det specifika utbildningsutbudet*, analyseras noggrannare vilka utbildningar som ges på distans.

Räknat i helårsstudenter har fristående kurser stått för cirka 70 procent av distansutbildningsvolymen under alla läsår mellan 2004/05 och 2008/09. Läsåret 2008/09 bestod drygt 73 procent av distansutbildningsvolymen av fristående kurser, drygt 17 procent bestod av yrkesexamensprogram och 9 procent bestod av generella program. Det ser helt annorlunda ut om man jämför med utbildning på campus där programutbildning dominerar. Helårsstudenter i campusutbildning fördelar sig enligt följande: 27 procent fristående kurser, 45 procent yrkesexamensprogram och 28 procent generella program.

Helårsstudenters fördelning på program och fristående kurser, läsåret 2008/09, distansutbildning respektive campusutbildning.

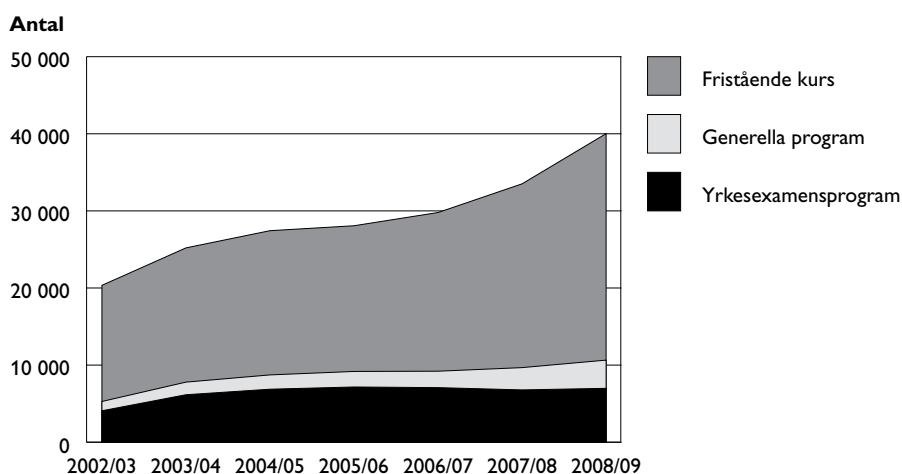

21. Därtill fanns åtta program som inte leder till en examen, till exempel basårsutbildning.

Såsom tidigare konstaterats har distansutbildningens volym ökat kontinuerligt under 2000-talet. Mest anmärkningsvärd är volymökningen av fristående kurser, där antalet helårsstudenter har ökat från 15 100 till 29 400 mellan 2002/03 och 2008/09. De generella programmen har procentuellt sett ökat mest, dock har ökningen skett från en låg nivå. Under läsåren 2002/03 till 2008/09 har volymen av generella program trefaldigats. Den största ökningen har skett efter det att den nya examenstrukturen infördes höstterminen 2007.

Vad gäller yrkesexamensprogram har utbildningsvolymen också ökat under perioden, men betydligt mer modest.

Utvecklingen av distansutbildning per studieform, 2002/03 till 2008/09, antal helårsstudenter.

Eftersom volymen av fristående kurser på campus under samma period har minskat, utgör distansutbildning en allt större del av den högskoleutbildning som ges som fristående kurser. Distansutbildningens andel av volymen av fristående kurser har ökat från 14 till 31 procent mellan 2002/03 och 2008/09. Detta kan jämföras med generella program och yrkesexamensprogram där 5 procent respektive 6 procent av utbildningsvolymen bedrevs på distans läsåret 2008/09.

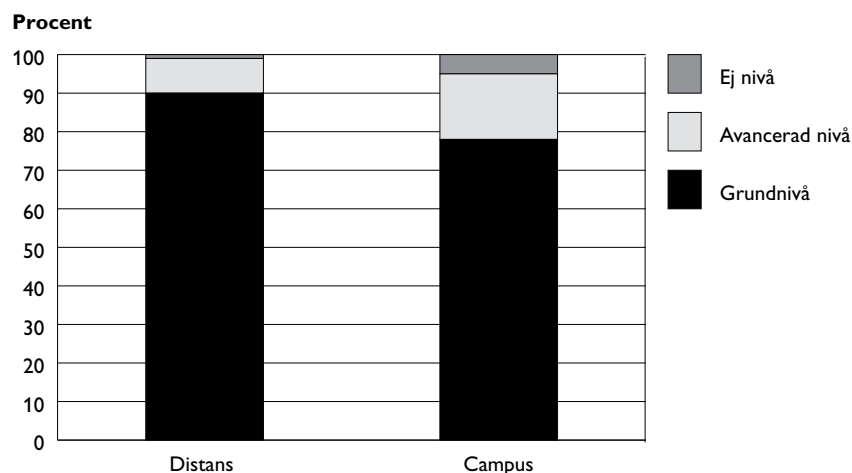
90 procent är utbildning på grundnivå

Lsåret 2008/09 bestod 89,6 procent av distansutbildningsvolymen av utbildning på grundnivå och 9,6 procent av utbildning på avancerad nivå.²² Jämfört med campusutbildning avser en betydligt större del av distansutbildningen utbildning på grundnivå och en betydligt mindre del avser utbildning på avancerad nivå. Utbildningen på campus bestod nämligen läsåret 2008/09 till

22. Därtill var 0,8 procent av distansutbildningen utan nivåbestämning.

78,3 procent av utbildning på grundnivå och till 17,3 procent av utbildning på avancerad nivå.²³

Utbildningsvolymens fördelning på grundnivå och avancerad nivå, läsåret 2008/09, procent av totalt antal helårsstudenter.

Att distansutbildning till betydligt större del än campusutbildning utgörs av utbildning på grundnivå har att göra med två saker. Främst handlar det om att distansutbildning till högre grad än campusutbildning består av fristående kurser. Överlag gäller att andelen utbildning på grundnivå är högre bland fristående kurser än bland generella program och yrkesexamensprogram.

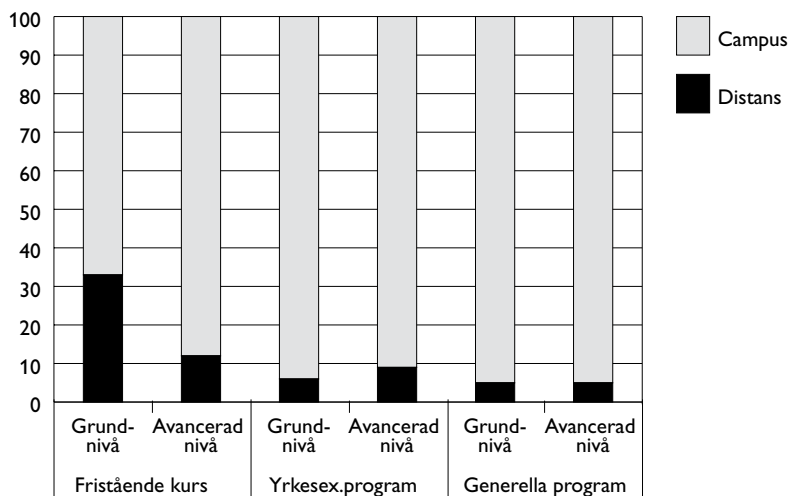
Men det är inte bara att distansutbildning till så stor del består av fristående kurser som förklarar den jämförelsevis höga andelen utbildning på grundnivå inom distansutbildning. Fristående kurser på distans utgörs nämligen nästan uteslutande – till 95 procent – av utbildning på grundnivå. Detta kan jämföras med fristående kurser på campus där utbildningsvolymen till 84 procent utgörs av utbildning på grundnivå.

Det betyder också att en stor del av den utbildning på grundnivå som ges i form av fristående kurser är distansutbildning. Läsåret 2008/09 var en tredjedel av fristående kurser på grundnivå distansutbildning. Totalt sett utgjordes 16 procent av all utbildning på grundnivå, och 8 procent av all utbildning på avancerad nivå, av distansutbildning.

23. Utbildning utan nivåbestämning utgjorde 4,4 procent av campusutbildningen läsåret 2008/09.

Distansutbildningens andel av utbildningsvolymen på olika studieformer, fördelat på grundnivå och avancerad nivå, läsåret 2008/09.

Procent

Området juridik och samhällsvetenskap är störst

På grund av omläggningar av statistiken per ämnesområde går det i dagsläget inte att redovisa helårsstudenters fördelning på ämnesområde för våren 2009. Det gör att det i det följande är helårsstudenter hösten 2009 som analyseras.

Ämnesområdet juridik och samhällsvetenskap står för nästan hälften, cirka 49 procent, av utbildningsvolymen på distans. Därefter kommer ämnesområdet humaniora och teologi som står för nästan 23 procent av volymen. Det innebär att dessa två ämnesområden tillsammans utgör drygt 71 procent av den totala distansutbildningsvolymen.

I detta skiljer sig inte distansutbildningen från campusutbildningen: också där finns nämligen den större delen av volymen inom de två ämnesområdena juridik och samhällsvetenskap samt humaniora och teologi. Dock dominerar dessa ämnesområden inte inom campusutbildning i samma utsträckning som inom distansutbildning. Ämnesområdena teknik samt naturvetenskap är mindre i distansutbildning än i campusutbildning.

Helårsstudenters fördelning på ämnesområden, distansutbildningar och campusutbildning, hösten 2009.

Ämnesområde	Andel (%) av distansutbildning	Andel (%) av campusutbildning
Juridik och samhällsvetenskap	48,6	43,4
Humaniora och teologi	22,8	15,0
Teknik	8,6	14,7
Vård och omsorg	7,4	6,3
Naturvetenskap	6,8	10,0
Medicin och odontologi	3,1	5,6
Konstnärligt område	1,3	2,4
Övrigt område	1,4	2,7
Summa	100,0	100,0

Grundnivå och avancerad nivå per ämnesområde

Så som tidigare konstaterats är den största delen av distansutbildningen utbildning på grundnivå. Men bilden förändras något om man ser på olika ämnesområden.

Inom de flesta ämnesområdena ligger fördelningen av helårsstudenter mellan grundnivå och avancerad nivå nära den genomsnittliga fördelningen för fristående kurser på distans. Det är två ämnesområden som utmärker sig, och som har en betydligt större andel av helårsstudenter på avancerad nivå. Dessa ämnesområden är vård och omsorg samt medicin och odontologi, där 46 respektive 30 procent av kursutbudet på distans är på avancerad nivå. En förklaring till detta skulle kunna vara att inom dessa områden används distansutbildning i stor utsträckning för fort- och vidareutbildning.

Det specifika utbildningsutbudet²⁴

Detta avsnitt innehåller en ganska detaljerad beskrivning av utbildningsutbudet. Det är en beskrivning av vilka de sökbara kurserna och programmen under hösten 2009 var. Beskrivningen gäller alltså för denna period, naturligtvis kan utbildningsutbudet ändras betydligt mellan olika tidpunkter.

Fristående kurser

Såsom beskrivits i tidigare avsnitt består utbildningsutbudet på distans till största delen av fristående kurser. Hösten 2009 fanns 3 510 sökbara distanskurser vid universitet och högskolor. Ämnesområdet med flest antal kurser var humaniora och teologi, följt av ämnesområdet samhällsvetenskap och juridik. Inom humaniora och teologi var hälften av kurserna språkkurser. Inom sam-

24. I detta avsnitt är en stor del av uppgifterna fördelade per ämnesområde. Kategoriseringen av kurser och program till ämnesområden är gjorda vid Högskoleverket, enbart för dessa statistikuppgifter.

hällsvetenskap och juridik stod kurser inom ekonomi för drygt en tredjedel av kurserna.

Fristående kurser hösten 2009, per ämnesområde.

Ämnesområde	Antal kurser
Humaniora och teologi	995
<i>varav språk</i>	487
Samhällsvetenskap och juridik	664
<i>varav ekonomi</i>	226
Naturvetenskap	493
Undervisning	423
Teknik	408
Vård, medicin, odontologi	388
Konstnärliga ämnen	60
Övrigt (tvärvetenskap m.m.)	79
Totalt	3 510

Det allra vanligaste var att fristående kurser bedrevs i en kurstakt som motsvarar halvtidsstudier eller lägre. Av de 3 510 kurserna hade 3 060, dvs. 87 procent, en kurstakt om högst 50 procent. Av övriga distanskurser var de allra flesta heltidsstudier, dvs. kurser med en kurstakt på 100 procent. Endast ett fåtal kurser låg i intervallet 51–99 procents kurstakt. Det var inte några större skillnader mellan ämnesområdena. Det kan dock noteras att en relativt stor andel av kurserna inom undervisningsområdet (18 procent) samt inom humaniora och teologi (19 procent) – om språkkurser exkluderas – gavs med en kurstakt om 100 procent.

Umeå universitet och Högskolan Dalarna var de lärosäten som hösten 2009 erbjöd flest antal fristående kurser på distans. Skillnader i jämförelser med antalet helårsstudenter på distans (avsnittet Volymen av distansutbildning), kan bero på antalet registreringspoäng per kurs samt antal studenter per kurs.

Antal fristående kurser sökbara hösten 2009, per lärosäte²⁵.

	Antal kurser
Umeå universitet	406
Högskolan Dalarna	404
Mittuniversitetet	280
Högskolan i Gävle	250
Karlstads universitet	213
Växjö universitet	198
Uppsala universitet	174
Göteborgs universitet	168
Högskolan på Gotland	134
Luleå tekniska universitet	130
Högskolan i Kalmar	119
Högskolan Kristianstad	103
Stockholms universitet	102
Örebro universitet	99
Lunds universitet	97
Malmö högskola	94
Blekinge tekniska högskola	86
Högskolan i Skövde	76
Högskolan i Halmstad	73
Mälardalens högskola	63
Högskolan i Jönköping	46
Linköpings universitet	46
Högskolan Väst	42
Högskolan i Borås	38
Sveriges lantbruksuniversitet	28
Karolinska institutet	17
Södertörns högskola	16
Kungl. Tekniska högskolan	8
Totalt	3 510

25. Lärosäten som är anslutna till Ladok.

Generella program

Hösten 2009 fanns 129 generella program på distans att söka. I nedanstående tabell framgår antalet generella program i de fyra olika kategorierna högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen.²⁶ Man kan också se att de allra flesta program fanns inom ämnesområdena vård, medicin och odontologi, samhällsvetenskap (inkl. juridik) samt teknik. De allra flesta generella program gavs enbart på distans. Alternativet att läsa samma program på campus fanns alltså inte.

Generella program per ämnesområde och examensinriktning, sökbara hösten 2009.

	Högskole- examen	Kandidat- examen	Magister- examen	Master- examen	Totalt
Humaniora (inkl. teologi)	2	1	10	5	18
Naturvetenskap		3	4	1	8
Samhällsvetenskap (inkl. juridik)	4	10	8	6	28
Teknik	20	4	2	1	27
Undervisning		1	8	6	15
Vård, medicin, odontologi	3	3	13	11	30
Totalt	29	23	45	30	127

Som synes leder en majoritet av de generella programmen fram till en examen på avancerad nivå, dvs. en magister- eller en masterexamen. Dock är det stora skillnader mellan olika ämnesområden om huruvida den generella examen som programmen leder fram till är på grundnivå eller på avancerad nivå.

Inom *vård, medicin och odontologi* var det framför allt fråga om utbildningar som ledde till en magisterexamen eller en masterexamen.

Hälften av de generella programmen inom *samhällsvetenskap* var program inom ekonomi. De allra flesta av dessa ledde till en kandidatexamen. Övriga generella program inom samhällsvetenskap ledde till en magisterexamen eller en masterexamen.

Inom *teknik* ledde de generella programmen framför allt fram till en högskoleexamen. Endast tre program ledde till en examen på avancerad nivå.

Bland de program som fanns inom *humaniora* var det däremot vanligast att utbildningen ledde fram till en magisterexamen eller en masterexamen. Detsamma gäller för program inom *undervisning*, där samtliga utom ett var magister- eller masterprogram.

Inom *naturvetenskap* fanns ganska få generella program. Det var ungefär lika många kandidatprogram som magisterprogram.

Högskolan i Jönköping och Mittuniversitet var de lärosäten som erbjöd flest generella program på distans. Medan Högskolan i Jönköping endast hade pro-

26. I tabellen redovisas 127 generella program. Två av de 129 generella programmen var program enligt tidigare examensordning, och redovisas inte i tabellen.

gram på avancerad nivå, var de generella programmen vid Mittuniversitetet framför allt på grundnivå.

Antal generella program sökbara hösten 2009, per lärosäte²⁷ och examensinriktning.

	Högskole- examen	Kandidat- examen	Magister- examen	Master- examen	Summa
Högskolan i Jönköping			7	7	14
Mittuniversitetet	6	3	4	1	14
Högskolan Dalarna	4		8		12
Umeå universitet	4	1	3	3	11
Blekinge tekniska högskola	3	3	3	1	10
Växjö universitet	1	2	3	2	8
Högskolan i Kalmar	1	4	2		7
Högskolan i Skövde	3	1	2		6
Uppsala universitet			3	3	6
Karlstads universitet		2	1	3	6
Högskolan Väst	1	3	1		5
Högskolan Kristianstad	1		1	2	4
Högskolan i Borås	1			2	3
Luleå tekniska universitet	2	1			3
Örebro universitet	1			2	3
Göteborgs universitet			1	1	2
Högskolan i Gävle		2			2
Högskolan på Gotland	1	1			2
Linköpings universitet			2		2
Stockholms universitet			1	1	2
Högskolan i Halmstad			1		1
Karolinska institutet				1	1
Lunds universitet				1	1
Mälardalens högskola			1		1
Sveriges lantbruksuniversitet			1		1
Totalsumma	29	23	45	30	127

Yrkesexamensprogram

Det fanns totalt 90 yrkesexamensprogram sökbara som distansutbildning hösten 2009. Av dessa 90 program var 62 antingen lärarexamensprogram²⁸ eller specialistsjuksköterskeprogram. Av de övriga kunde dessutom flera andra hänföras antingen till undervisningsområdet eller till vårdområdet. Både lärarexamensprogram och specialistsjuksköterskeprogram gavs vid flera lärosäten i olika varianter. Hösten 2009 gav exempelvis Växjö universitet och Malmö

27. Lärosäten som är anslutna till Ladok.

28. En del av lärarexamensprogrammen kan ha ingått i regeringens satsning på examensgivande kompletteringsutbildningar av lärare, t.ex. särskild lärarutbildning (SÄL).

högskola vardera fem lärarprogram på distans, och Karolinska institutet erbjöd sju specialistsjuksköterskeprogram på distans.

Alla specialistsjuksköterskeprogram som var sökbara på distans gavs enbart på distans, de fanns alltså inte i samma form både på distans och på campus. Bland lärarprogrammen fanns ungefär två tredjedelar enbart på distans, och en tredjedel gavs både som distansutbildning och som campusutbildning. (Naturligtvis finns det också specialistsjuksköterske- och lärarprogram som enbart ges på campus.)

Yrkesexamensprogram, sökbara hösten 2009.

	Antal program
Lärarprogram	34
Specialistsjuksköterskeprogram	28
Högskoleingenjörprogram	6
Speciallärarprogram	4
Specialpedagogprogram	3
Studie- och yrkesvägledarprogram	3
Barnmorskeprogram	2
Sjuksköterskeprogram	2
Arbetsterapeutprogram	1
Audionomprogram	1
Folkskollärarprogram	1
Socionomprogram	1
Tandhygienistprogram	1
Totalt	90

Specialistsjuksköterskeprogram, speciallärarprogram, specialpedagogprogram och barnmorskeprogram är påbyggnadsutbildningar. Eftersom studenter på påbyggnadsprogram av naturliga skäl är något äldre, och ofta därmed mer flyttobenägna än yngre studenter, kan detta förklara att programmen ges på distans.

Yrkesexamensprogram på distans fanns sammantaget vid 21 olika lärosäten. Umeå universitet och Karlstads universitet var de lärosäten som erbjöd flest antal yrkesexamensprogram på distans. I Karlstads fall handlade det framför allt om olika varianter av specialistsjuksköterske- och lärarprogram, medan Umeå universitet erbjöd program för totalt åtta olika yrkesexamina.

Antal sökbara yrkesexamensprogram hösten 2009, per lärosäte²⁹.

	Antal program
Umeå universitet	11
Karlstads universitet	10
Luleå tekniska universitet	9
Malmö högskola	8
Växjö universitet	8
Karolinska institutet	7
Mittuniversitetet	6
Högskolan i Gävle	5
Högskolan Dalarna	4
Högskolan i Kalmar	4
Högskolan i Halmstad	3
Högskolan i Borås	2
Högskolan Kristianstad	2
Linköpings universitet	2
Sophiahemmet Högskola	2
Stockholms universitet	2
Blekinge tekniska högskola	1
Högskolan i Jönköping	1
Södertörns högskola	1
Uppsala universitet	1
Örebro universitet	1
Totalt	90

29. Lärosäten som är anslutna till Ladok.

Vilka är de som studerar på distans?

I detta avsnitt ges en beskrivning av de studenter som studerar på distans, utifrån vissa variabler³⁰. Distansstudenterna delas upp i dem som enbart studerar på distans och dem som studerar både på campus och på distans. I tidigare utredningar³¹ har framkommit att de två studentgrupperna skiljer sig mycket åt. De studenter som kombinerar distans- och campusstudier är i många avseenden lika dem som enbart studerar på campus, både avseende egenskaper i studentgruppen och det sätt på vilket man använder distansstudier.

I de allra flesta fall finns de studenter som enbart studerar på campus med som jämförelse.

Det innebär att detta avsnitt på sätt och vis är en beskrivning av samtliga studenter i den svenska högskolan, men med ett särskilt fokus på de studenter som studerar på distans. Den population som beskrivs i detta avsnitt är studenter som var registrerade på en eller flera distanskurser under hösten 2009.

De inresande distansstudenterna, dvs. studenter som inte tillhör den svenska befolkningen, beskrivs i ett eget avsnitt. I övrigt ingår de inte i den population som beskrivs.

Antalet distansstudenter ökar kontinuerligt

Antalet studenter som läser högskoleutbildning på distans har stadigt ökat under tio års tid. Höstterminen 2009 studerade nästan 80 500 personer högskoleutbildning på distans, vilket är nästan fyra gånger fler än höstterminen 1999.

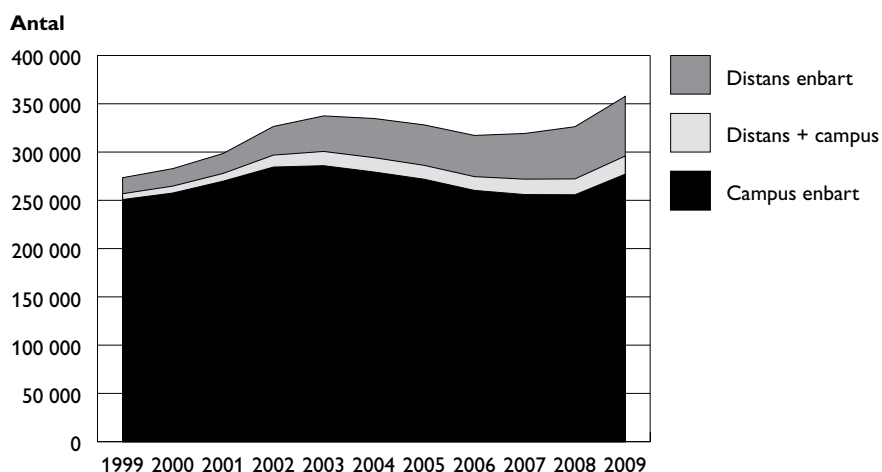
Det är inte bara antalet studenter som läser på distans som har blivit fler, också deras *andel* av samtliga studenter har ökat. Under de senaste tio åren har andelen högskolestudenter som studerar på distans ökat från 8 procent till 22 procent av samtliga studenter.

Av de 80 500 distansstudenterna studerade 61 800 enbart på distans, medan ungefär 18 800 studerade både på distans och på campus. Den stora gruppen består av dem som enbart studerade på campus – 277 100 personer.

30. I bilaga längst bak i rapporten finns definitioner av de olika statistiska variabler som används.

31. Se t.ex. Märald, G. och Westerberg, P. *Nätuniversitetets studentnytta – slutrapport I från en 3-årig utvärdering*, Umeå Centre for Evaluation Reports No 18 samt Högskoleverket *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet. Slutrapport 2: Tillgänglighet, rekrytering och extra ersättning* Rapport 2005:49 R.

Antal registrerade studenter höstterminerna 1999–2009 per studieform.

De allra flesta distansstudenter – 9 av 10 höstterminen 2009 – studerar på distans vid ett enda lärosäte. Under höstterminen 2009 förekom det dock att studenter var registrerade på distanskurser vid så många som tio lärosäten.

Umeå universitet var det lärosäte som hade flest antal distansstudenter hösten 2009: nästan 8 400 läste på distans där. Distansstudenterna utgjorde 40 procent av samtliga studenter vid lärosätet. Det lärosäte där distansstudenterna utgjorde störst andel av studentpopulationen var Högskolan på Gotland, där 79 procent av studenterna läste på distans. Nedan finns en sammanställning över antal distansstudenter per lärosäte, och över distansstudenternas andel av samtliga studenter vid de olika lärosätena.

Studenter som studerade på distans hösten 2009, per lärosäte.

	Antal distansstudenter	Andel (%) av samtliga studenter
Umeå universitet	8 381	40
Högskolan Dalarna	7 061	62
Mittuniversitetet	6 567	61
Högskolan i Gävle	5 256	59
Växjö universitet	4 861	42
Karlstads universitet	4 069	36
Uppsala universitet	3 778	15
Stockholms universitet	3 776	11
Lunds universitet	3 598	14
Luleå tekniska universitet	3 317	37
Högskolan på Gotland	3 226	79
Göteborgs universitet	3 196	10
Högskolan Kristianstad	3 176	44
Högskolan i Kalmar	3 174	40
Örebro universitet	2 909	24
Högskolan i Jönköping	2 822	25

	Antal distansstudenter	Andel (%) av samtliga studenter
Högskolan i Skövde	2 689	41
Malmö högskola	2 669	18
Blekinge tekniska högskola	2 650	49
Högskolan i Halmstad	2 144	28
Högskolan Väst	2 080	30
Högskolan i Borås	2 037	24
Mälardalens högskola	1 413	15
Linköpings universitet	1 313	6
Kungl. Tekniska högskolan	1 155	8
Karolinska institutet	887	13
Södertörns högskola	739	9
Sveriges lantbruksuniversitet	737	15
Örebro Teologiska Högskola	104	46
Sophiahemmet Högskola	63	14
Teologiska Högskolan, Stockh.	46	11
Gymnastik- och idrottshögsk.	20	3
Dramatiska institutet	20	8
Danshögskolan	12	6

Obs. Eftersom det förekommer att studenter studerar vid flera högskolor går det inte att summera samtliga lärosäten för att få fram en totalsumma.

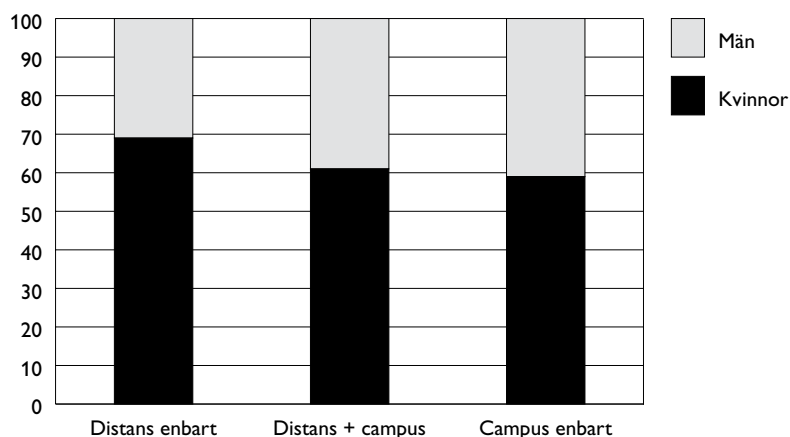
Kvinnor är i majoritet

En majoritet av de studenter som läser på distans är kvinnor. Det gäller både dem som enbart läser på distans och dem som läser på både distans och på campus.

Kvinnor är i majoritet även bland dem som enbart studerar på campus, men könsfördelningen är inte riktigt lika ojämn bland dessa som bland distansstudenterna. Bland de studenter som studerar enbart på distans var andelen kvinnor 69 procent och andelen män 31 procent. Bland campusstudenter var 59 procent kvinnor och 41 procent män. De studenter som både studerar på distans och på campus har en liknande könsfördelning som campusstudenterna: 61 procent kvinnor och 39 procent män.

Andel kvinnor och män bland studenter i distansutbildning och campusutbildning, hösten 2009.

Procent

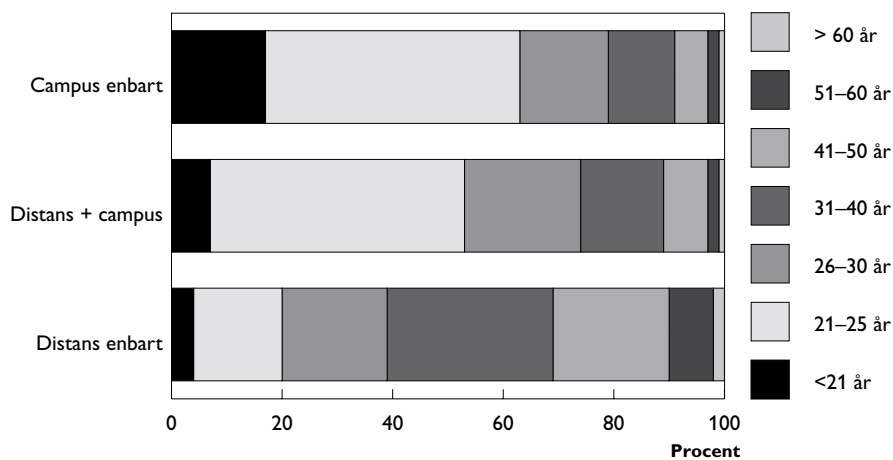

Många äldre studenter i distansutbildning

I jämförelse med de studenter som studerar enbart på campus tillhör en större andel av distansstudenterna – både de som läser enbart på distans och de som kombinerar distansstudier med campusstudier – äldre åldersgrupper. Bland dem som enbart läser på distans är 60 procent äldre än 30 år, bland dem som kombinerar distans- och campusstudier är 25 procent i den ålderskategorin. Motsvarande andel bland dem som enbart studerar på campus är 20 procent.

Tydligt är också att en mycket liten andel av distansstudenterna tillhör åldersgruppen under 21 år, dvs. de som kommer i princip direkt från gymnasiestudier. Bland dem som enbart studerar på distans var 4 procent yngre än 21 år, och i kombinationsgruppen tillhörde 7 procent den ålderskategorin. Bland dem som enbart studerar på campus var däremot 17 procent yngre än 21 år.

Åldersfördelning bland distans- och campusstudenter, hösten 2009.

Det är också skillnader i åldersfördelningen mellan kvinnor och män. I genomsnitt är kvinnorna äldre än männen. Det är en skillnad som är genomgående för både distansstudenter och campusstudenter, när man jämför inom dessa grupper. Skillnader mellan studieformerna är dock större än könsskillnaderna. Det innebär att män som studerar på distans i genomsnitt är äldre än kvinnor som studerar på campus.

Utländsk bakgrund relativt ovanligt

Av dem som enbart studerade på distans hade 13 procent utländsk bakgrund³². Bland dem som studerade både på distans och på campus var andelen något högre – 16 procent, vilket är samma andel som bland dem som enbart studerade på campus.

I befolkningen som var i åldern 19–29 år hade 23 procent utländsk bakgrund år 2009. Om man jämför med de studerande i den åldersgruppen framgår det tydligt att personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade i högskolan. Bland dem som hösten 2009 enbart läste på distans hade 12 procent av 19–29-åringarna utländsk bakgrund. Andelen var något högre bland dem som kombinerade distans- och campusstudier (14 procent) och bland dem som enbart läste på campus (15 procent).

Studenter med svensk respektive utländsk bakgrund, studenter upp till 30 år särredovisade.

	Studenter upp till 30 år		Samtliga studenter	
	Svensk bakgrund (%)	Utländsk bakgrund (%)	Svensk bakgrund (%)	Utländsk bakgrund (%)
Enbart distans	88	12	87	13
Distans och campus	86	14	84	16
Enbart campus	85	15	84	16
Totalt	85	15	84	16

Det var ungefär lika stor andel av de manliga distansstudenterna som av de kvinnliga distansstudenterna som hade utländsk bakgrund. Bland kvinnor som enbart läste på distans hade totalt 13 procent utländsk bakgrund jämfört med 14 procent bland män som enbart läste på distans.

Att distansutbildning har en lägre andel studenter med utländsk bakgrund än campusutbildning kan delvis ha sin förklaring i att distansutbildningsutbudet är mer begränsat. Flera av de campusutbildningar som har en hög andel studenter med utländsk bakgrund finns inte alls eller i liten utsträckning som

32. Med utländsk bakgrund avses personer i den svenska befolkningen (de inresande studenterna är som tidigare nämnts exkluderade) som antingen själva är födda utomlands eller som har två föräldrar som är födda utomlands. Se vidare bilaga *Kommentarer om statistiken*. Se även *Utländsk bakgrund för studerande i högre utbildning 2008/09* Statistiska meddelanden UF 19 SM 1001, för en problematisering av variabeln.

distansutbildning. Det gäller bl.a. biomedicinsk analytikerutbildning och apotekarutbildning.

På fristående kurser som distribuerades via distans var andelen studenter med utländsk bakgrund relativt låg: mellan 8 och 14 procent beroende på ämnesområde. Andelen var högst inom ämnesområdena teknik samt juridik och samhällsvetenskap.

Såsom visades i kapitlet *Utbudet av distansutbildning* är det en ganska liten del av distansutbildningsutbudet som består av yrkesexamensprogram. Av 13 yrkesexamensprogram som studerades av fler än 100 distansstudenter vardera hade två en hög andel studenter med utländsk bakgrund: tandhygienistutbildningen och receptarieutbildningen. På tandhygienistutbildningen hade 38 procent av studenterna utländsk bakgrund och motsvarande andel på receptarieutbildningen var 32 procent.

De generella programmen som ges på distans har en något högre andel studenter med utländsk bakgrund än genomsnittet bland distansstudenter. Högst andel fanns på program mot masterexamen där totalt 23 procent av distansstudenterna hade utländsk bakgrund. Andelen studenter med utländsk bakgrund varierade också per ämnesområde. Högst genomsnitt för de generella programmen hade teknikområdet, där 18 procent av studenterna hade utländsk bakgrund.

Många distansstudenter har lågutbildade föräldrar

Generellt för högskolestudier gäller att personer med högutbildade föräldrar är överrepresenterade i högskoleutbildning och att personer med lågutbildade föräldrar är underrepresenterade. Totalt sett hade 35 procent av studenterna högutbildade föräldrar, dvs. föräldrar med minst en treårig eftergymnasial utbildning. Detta kan jämföras med befolkningen i åldern 19–34 år där ungefär 20 procent har högutbildade föräldrar.

Samtidigt är bilden splittrad, med stora variationer mellan olika utbildningar. Sedan länge har några utbildningar varit särskilt snedrekryterande med höga andelar studenter med högutbildade föräldrar. Det handlar om så kallade prestigeutbildningar såsom läkar-, arkitekt-, psykolog- och juristutbildningar. Många andra utbildningar har däremot ett studentunderlag som bättre motsvarar det i befolkningen.³³

Finns det då några andra mönster bland distansstudenterna än bland campusstudenterna? Bland dem som enbart studerade på distansutbildningar har en majoritet – 57 procent – lågutbildade föräldrar, dvs. föräldrar utan eftergymnasial utbildning. Detta kan jämföras med de två övriga studentgrupperna, alltså de som enbart studerar på campus och de som kombinerar distansutbildning och campusutbildning, där ungefär 40 procent hade lågutbildade föräldrar. I synnerhet är det stora skillnader mellan studentgrupperna

33. Se bl.a. *Universitet och högskolor. Högskolenybjörjare 2007/08 och doktorandnybjörjare 2006/07 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, Statistiskt meddelande UF 20 SM 0802.

med avseende på de lägsta utbildningsnivåerna, dvs. de som har föräldrar med endast förgymnasial utbildning och de som har föräldrar med en gymnasieutbildning som är två år eller kortare. Bland dem som enbart studerar på distans utgör dessa två grupper en relativt stor andel.

Föräldrars utbildningsnivå bland studenter i distansutbildning och campusutbildning, hösten 2009, procent.

Föräldrars utbildningsnivå	Endast distans (%)	Distans + campus (%)	Endast campus (%)	Totalt (%)
Förgymnasial	14	8	7	8
Gymnasial ≤ 2 år	28	22	21	23
Gymnasial > 2 år	14	14	13	14
Eftergymnasial < 3 år	17	22	21	20
Eftergymnasial ≥ 3 år	24	31	34	32
Forskarutbildning	2	3	3	3
Totalt	100	100	100	100

Bland de kvinnor som studerar i högskolan har en högre andel än bland männen lågutbildade föräldrar, alltså föräldrar utan eftergymnasial utbildning. Av dem som enbart studerade på distans hade 59 procent av kvinnorna och 51 procent av männen föräldrar utan eftergymnasial utbildning. Bland dem som kombinerade distans- och campusstudier samt bland dem som enbart studerade på campus fanns motsvarande könsskillnader: 47 respektive 45 procent av kvinnorna jämfört med 39 respektive 36 procent av männen hade lågutbildade föräldrar.

Kan man då se några skillnader beroende på vad distansstudenterna läser? Det är tydligt att det finns en skillnad mellan programstudenter och fristående kursstudenter. Det är nämligen vanligare bland de studenter som läser program på distans att ha lågutbildade föräldrar än det är bland de studenter som läser fristående kurser på distans. Det gäller både i den grupp studenter som enbart studerar på distans och i den grupp som kombinerar distansstudier och campusstudier.³⁵

Bland samtliga som studerade en programutbildning på distans hade 61 procent lågutbildade föräldrar. Motsvarande andel bland studenter på fristående kurser var 52 procent. Även om man på detta övergripande sätt kontrollerar för vilken typ av studier det är frågan om, kvarstår skiljelinjen mellan dem som enbart läser på distans och övriga. Det är en betydligt högre andel som har lågutbildade föräldrar bland dem som enbart studerar på distans jämfört med dem som kombinerar distans- med campusstudier.

En förklaring är att de så kallade prestigeutbildningarna, exempelvis utbildningarna till läkare, psykolog och jurist inte ges på distans. De program som

34. Studenter med föräldrar med okänd utbildningsbakgrund är borträknade. De utgör cirka 5 procent av samtliga studenter.

35. För de studenter som kombinerar distansstudier och campusstudier avses vad de studerar på distans. Ingen hänsyn har tagits till vad de studerar på campus.

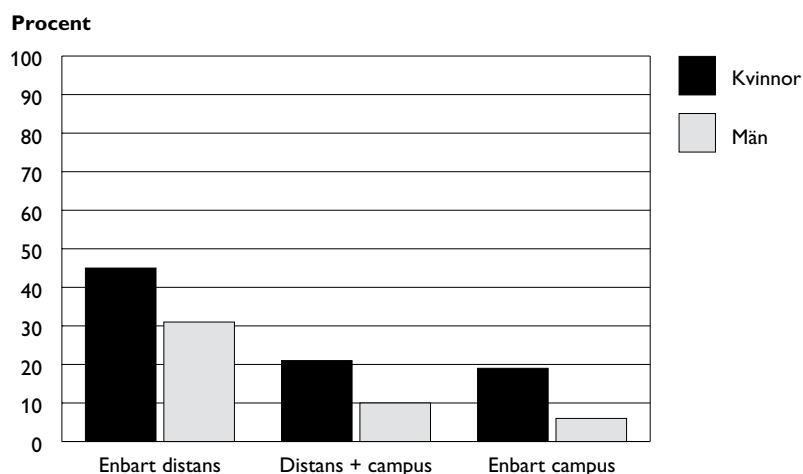
ges på distans är istället framför allt de program som traditionellt sett har haft en hög andel av studenter med lågutbildade föräldrar, dvs. vårdutbildningar och lärarutbildning.

Vanligt att distansstudenter har barn

Den familjesituation man befinner sig i kan innebära att möjligheterna att studera minskar. För den som har barn är det inte alltid möjligt att flytta för att studera. Distansstudier skulle därmed innebära ökade möjligheter till studier för personer med föräldransvar.

Statistiken visar också att en relativt stor andel av dem som enbart studerar på distans hade hemmavarande barn under 18 år. Totalt i denna grupp hade 40 procent av studenterna³⁶ hemmavarande barn under 18 år. Bland kvinnorna var det vanligare (45 procent) än bland männen (31 procent). Den grupp av studenter som kombinerade distansutbildning med campusutbildning liknar gruppen som enbart studerar på campus. I dessa grupper har 17 respektive 14 procent av studenterna hemmavarande barn under 18 år. Också för dessa båda grupper gäller att det är betydligt vanligare bland kvinnorna än bland männen att ha barn.

Andel av studenterna som har hemmavarande barn i åldern 0–17 år, höstterminen 2009.

Man kan tänka sig att möjligheterna att studera skiljer sig åt om man har småbarn (0–5 år) jämfört med om man har skolbarn (6–17 år) eftersom små barn kräver större omsorg den tid då barnen befinner sig utanför barnomsorg

36. De studenter som inte har någon uppgift i registret över totalbefolkningens familjeregister ingår i den population som andelarna är beräknade på. Bland dem som enbart studerar på distans är det 13 procent som inte har uppgift i registret över totalbefolkningens familjeregister. Eftersom det kan finnas föräldrar bland dem som saknar uppgift i registret, kan andelen studenter med barn vara något underskattad.

eller skola. Möjligheten att utnyttja kvällar och helger för studier kan därmed i många fall skilja sig åt beroende på barnens ålder.

Det var också en något större andel av studenterna som hade barn i åldern 6–17 år än i åldern 0–5 år. Bland dem som enbart studerade på distans hade 13 procent barn i åldern 0–5 år, 18 procent hade barn i åldern 6–17 år, och 9 procent hade barn i båda åldersgrupperna.

Bland högskolenybörjarna, dvs. de som inte tidigare hade studerat i högskolan, var det en något lägre andel än bland de fortsättningsstuderande som hade barn. Detta gäller såväl för distansstudenter som för campusstudenter och för dem som kombinerar studieformerna. Det gäller också både för kvinnor och för män. Bland de högskolenybörjare som enbart studerade på distans hade 31 procent av kvinnorna och 22 procent av männen hemmavarande barn 0–17 år. Bland de fortsättningsstuderande hade 47 procent av kvinnorna och 33 procent av männen hemmavarande barn i den åldern.

Studieinriktning bland studenter som har barn

Är det då så att de distansstudenter som har barn också har speciella studieinriktningar? Är det vanligare att de studerar på program, och vilka program i så fall, eller läser de fristående kurser framför allt? När man ser närmare på deras studieval visar det sig att de distansstudenter som har barn inte skiljer sig, åtminstone inte på en övergripande nivå, från distansstudenterna som inte har barn.

Genomgående, för både kvinnor och män, med och utan barn, är det nämligen en klar majoritet som studerar på fristående kurser. Både bland föräldrar och bland dem utan barn är fristående kurser inom området samhällsvetenskap och juridik vanligast.

Om man ser till de program som ges på distans är det framför allt inom lärarexamensprogram och specialistsjuksköterskeprogram som vi hittar studenter med barn. Båda dessa program är något vanligare bland studenter som har barn än bland studenter utan barn. Bland kvinnor som har barn är lärarexamensprogram det i särklass vanligaste, följt av specialistsjuksköterskeprogram. Också bland män som har barn är lärarexamensprogram vanligt, men många studerar också på program mot högskoleexamen inom teknik. (Se vidare under avsnittet *Studiemönster* för vidare analys av män och kvinnors studieinriktning.)

Geografiskt avstånd mellan distanshögskolan och hemmet

En poäng med distansstudier är att människor ska kunna studera på högskolan även om utbildningen ligger långt ifrån dem geografiskt sett. Men hur fungerar detta i praktiken? Även om en stor del av distansutbildningen sker helt nätbaserat är det också vanligt att utbildningen innehåller obligatoriska träffar. Annat som ökar betydelsen av det geografiska avståndet till lärosätet

är anpassningen av stöd till studenter, såsom bibliotek, studenthälsa m.m. (Se också avsnittet Support till lärare och studenter i kapitlet *Lärosätenas arbete med distansutbildning*.)

Det är givetvis svårt att med statistik visa på hur studenternas val fungerar i detta avseende, särskilt som statistiken inte innehåller uppgifter om obligatoriska träffar. Men vi kan få en bild av hur vanligt det är att distansstudenten bor nära sin distanshögskola. Är det vanligare att studera på distans via ett lärosäte som ligger geografiskt nära boendeorten, eller är det lika vanligt att välja en utbildning i en annan del av Sverige? (Att man valt att studera vid ett närliggande lärosäte säger dock inte att det är det geografiska avståndet som varit viktigast vid valet – kanske låg den utbildning man helst ville studera helt enkelt vid det geografiskt närmaste lärosätet.)

Hälften av samtliga distansstudenter studerade vid ett lärosäte³⁷ som låg i geografisk närhet, dvs. i samma län eller i ett angränsande län som boendeorten. Den andra hälften studerade alltså vid ett geografiskt avlägset län. Att studera vid ett lärosäte som låg i samma län som boendelänet var vanligare bland dem som kombinerade distansstudier med campusstudier, vilket kan indikera att flera av dessa studenter väljer att studera på distans vid samma lärosäte som de studerar på campus vid.

Geografisk närhet mellan boendelän och det lärosäte där distansstudier bedrivs, hösten 2009, procent.

	Samma län (%)	Angränsande län (%)	Annat län (%)	Summa (%)
Endast distans	33	17	51	100
Distans + campus	42	10	48	100
Samtliga distansstudenter	35	15	50	100

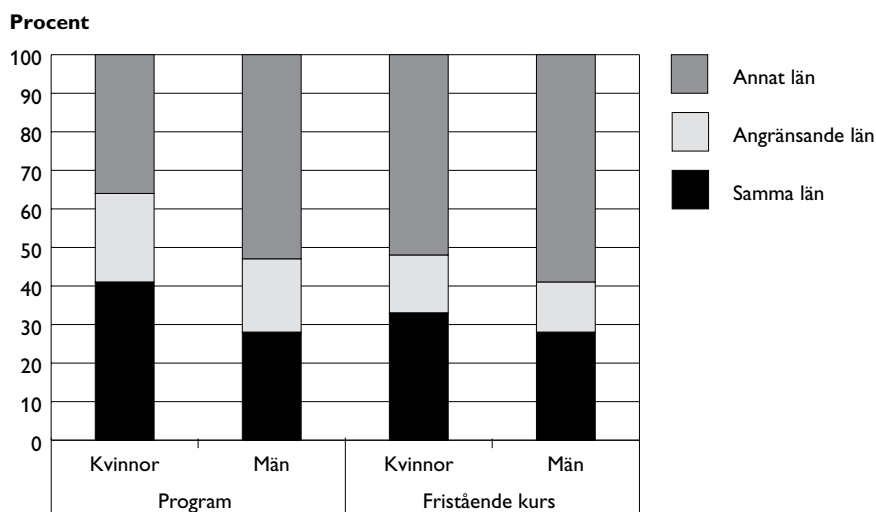
Generellt gäller att det bland kvinnor är vanligare än bland män att distansstudierna sker via ett lärosäte i geografisk närhet. Denna skillnad är särskilt tydlig bland de studenter som enbart studerar på distans. Samtidigt tycks det finnas vissa förhållanden som gör att studenterna i större utsträckning studerar inom en geografisk närhet.

Ett sådant förhållande är om studenterna läser en fristående kurs eller på ett program. Bland programstudenterna är det nämligen betydligt vanligare än bland kursstudenterna att distanshögskolan ligger inom en geografisk närhet. Totalt sett studerade 41 procent av dem som läste på program på ett lärosäte som fanns i deras boendelän. Motsvarande andel bland dem som läste på fristående kurs var 33 procent. Dessa skillnader mellan program- respektive kursstudenter var större bland dem som kombinerade distansutbildningen med utbildning på campus än bland dem som enbart studerade på distans.

37. Om en student studerar på distans vid flera lärosäten har den högskola där han eller hon har flest registreringspoäng valts.

Om man då ser till dem som enbart studerar på distans framgår det att det är bland kvinnorna skillnaderna mellan program- och kursstudenter finns. Av de programstuderande kvinnorna läste 41 procent vid ett lärosäte som fanns i boendelänet. Motsvarande andel bland de kursstuderande kvinnorna var 33 procent. Bland männen var det däremot lika vanligt bland program- som bland kursstudenter att distanshögskolan fanns i samma län som de bodde i. Sammanfattningsvis kan man säga att geografisk närhet till distanshögskolan verkar vara av störst betydelse för kvinnor som läser på program.

Distanshögskolans säte i relation till bostadsort bland studenter som enbart studerar på distans, hösten 2009, procent.

Om långa geografiska avstånd mellan bostadsort och distanshögskolans säte försvårar studier för distansstudenterna borde det innebära att studenter med barn i högre utsträckning än andra studerar på en högskola i geografisk närhet. Några större skillnader av denna art går dock inte att finna. Däremot kvarstår skillnaderna mellan kvinnor och män. Bland kvinnor som har barn studerade 41–42 procent (beroende på om studenterna har småbarn, skolbarn eller både och) vid ett lärosäte som ligger i samma län som bostadsorten. Bland kvinnor som inte har barn var motsvarande andel 38 procent. Bland män som har barn var det 31–33 procent som studerade vid ett lärosäte som ligger i samma län som bostadsorten. Bland de män som inte har barn var motsvarande andel 34 procent.

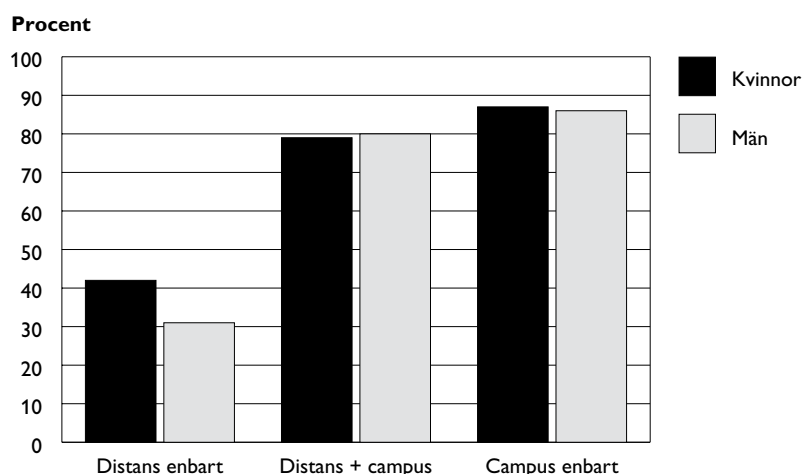
Många distansstuderar utan studiestöd

Möjligheten att få studiestöd för eftergymnasial utbildning är på många sätt begränsad. Den är begränsad i antal veckor man kan få studiemedel och även i hur långt upp i åldern man kan få studiemedel. Dessutom måste man studera minst på halvtid.

Eftersom ålder är en helt begränsande faktor för studiestöd, har vi i detta avsnitt endast räknat med de studenter som är upp till 45 år. Av samma orsak har vi i det följande också enbart räknat med studenter som var registrerade på halvtidsstudier, dvs. 15 högskolepoäng eller mer under hösten 2009.

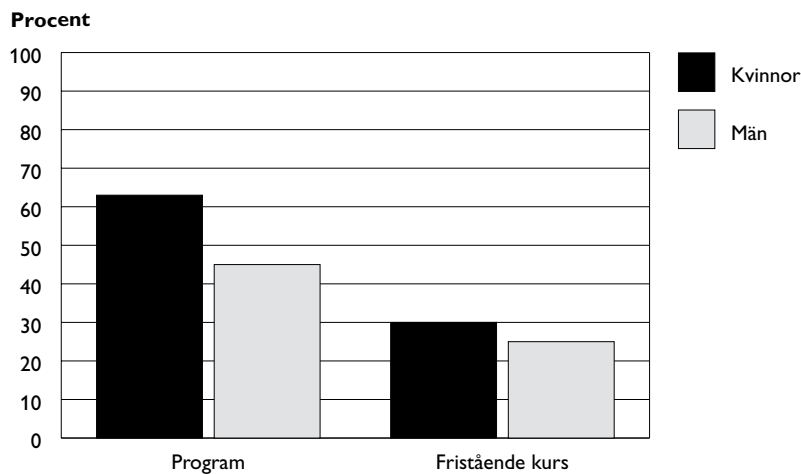
Av de studenter som enbart läste på distans hade 39 procent studiestöd. Det är en mycket låg andel om man jämför med dem som studerade på campus. Bland dem som enbart studerade på campus hade 87 procent studiestöd, och bland dem som studerade både på distans och på campus hade 80 procent studiestöd. I dessa två grupper hade en lika stor andel av kvinnorna som av männen studiestöd, men bland dem som enbart studerade på distans var det stora könsskillnader. I gruppen som enbart studerade på distans hade 42 procent av kvinnorna studiestöd jämfört med 31 procent av männen.

Andel (%) av studenter yngre än 45 år och registrerade för 15 högskolepoäng eller mer som hade studiestöd hösten 2009.

En förklaring till den låga andelen som har studiestöd bland dem som enbart läser på distans är den höga andelen av fristående kurser i distansutbildning. Det är nämligen stora skillnader mellan program- och kursstudenter på distans när det gäller hur stor andel som har studiestöd. Bland dem som enbart studerar på distans hade 59 procent av programstudenterna studiestöd, jämfört med 29 procent av kursstudenterna. Fortfarande finns dock skillnader mellan kvinnor och män. I synnerhet bland programstudenterna var det en större andel bland kvinnorna (63 procent) än bland männen (45 procent) som hade studiestöd.

Andel (%) bland dem som enbart studerar på distans som hade studiestöd hösten 2009.

Tidigare studier

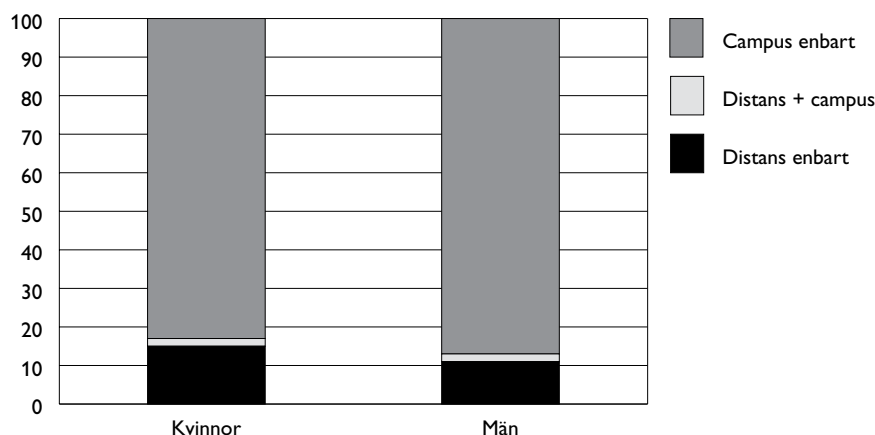
Ovanligt att distansstudenter är nya i högskolan

Det är vanligt att distansutbildning nämns som en viktig väg för att rekrytera studenter från ovana studiemiljöer. Bland annat talar flera lärosäten om distansutbildning som en väg att bredda rekryteringen, se kapitlet *Lärosätenas arbete med distansutbildning*. Men totalt sett är distansutbildning ganska sällan rekryteringsvägen in i högskolestudier. Bland dem som för första gången påbörjade studier i högskolan var det betydligt vanligare att börja studera på campus istället. Av alla dem som höstterminen 2009 var högskolenybjörjare, dvs. inte tidigare hade studerat i högskola, rekryterades 13 procent till högskoleutbildning på distans.³⁸

38. Uppgiften gäller dem som enbart studerade på distans hösten 2009. Två procent, dvs. knappt 1 300, av högskolenybjörjarna studerade både på distans och på campus. Det är dock osäkert vilken studieform som studenten har rekryterats till – möjligtvis är det själva kombinationen av studieformer?

Högskolenybjörjare, fördelning på distans- respektive campusstudier, hösten 2009.

Procent

Dock finns det ju trots allt ett ganska stort antal studenter som när de för första gången påbörjade högskoleutbildning gjorde det via distansstudier. Antalsmässigt utgjorde högskolenybjörjarna som enbart studerade på distans 8 100 personer hösten 2009.

De högskolenybjörjare som börjar i distansutbildning är ofta äldre än högskolenybjörjarna i campusutbildning. Av dem som var 26 år och äldre när de för första gången började studera i högskolan började mer än en tredjedel (35 procent) i distansutbildning.

De flesta distansstudenterna som inte tidigare hade studerat i högskolan studerade på fristående kurser. Av de högskolenybjörjare som enbart studerade på distansutbildning började 72 procent på fristående kurs och 28 procent började på program. Andelen programstudenter var högre bland de kvinnliga högskolenybjörjarna än bland de manliga. I jämförelse med dem som tidigare hade läst i högskolan var det en något större andel av högskolenybjörjarna som studerade på program – detta gäller för båda könen.

För 86 procent av de högskolenybjörjare som både studerade på distans och på campus var distansstudierna fristående kurser. Inom denna grupp var det mycket små skillnader mellan könen och även små skillnader i jämförelse med dem som hade tidigare högskolestudier.

Många distansstudenter har redan en examen³⁹

Många av distansstudenterna var alltså erfarna studenter, och många hade också en examen sedan tidigare. Av dem som enbart studerade på distans och som inte var högskolenybjörjare hade 45 procent en examen sedan tidigare. Detta var vanligare bland kvinnor (48 procent) än bland män (37 procent).⁴⁰

39. Detta avsnitt avser dem som endast studerar på distans.

40. Att avlägga en examen är vanligare bland kvinnor än bland män, oavsett utbildningsinriktning. Se bl.a. Högskoleverket *Mått för genomströmning i utbildning på grund- och avancerad nivå* 2009:9 R.

De vanligast förekommande examina bland de distansstuderande var lärarexamen och sjuksköterskeexamen. Av de studenter som tidigare hade studerat i högskolan hade 13 procent (cirka 6 700) en lärarexamen⁴¹ och 6 procent (cirka 3 300) en sjuksköterskeexamen. Andra examina som förekom var kandidatexamen inom juridik och samhällsvetenskap (3 procent), civilingenjörsexamen (3 procent) och magisterexamen inom juridik och samhällsvetenskap (2 procent).

Att sjuksköterskeexamen är vanlig bland distansstudenter beror till relativt stor del på att påbyggnadsutbildningar för denna utbildning kan studeras på distans. Av de distansstudenter som hade en sjuksköterskeexamen studerade 43 procent på en specialistsjuksköterskeutbildning och 2 procent på en barnmorskeutbildning. Förutom dessa utbildningar studerar många med sjuksköterskeexamen på fristående kurser inom vård och omsorg.

Bland övriga studenter som hade en examen studerade en stor majoritet på fristående kurser. Bland dem som hade en lärarexamen studerade förvisso 6 procent på påbyggnadsutbildningarna till speciallärare eller specialpedagog, men vanligast var fristående kurser inom juridik och samhällsvetenskap samt inom humaniora och teologi.

Många distansstudenter studerade inom samma ämnesområde som de hade examen inom. Det gäller ju för dem som vi beskrev ovan: personer med sjuksköterskeexamen som studerade påbyggnadsutbildningar eller fristående kurser inom vård och omsorg. Bland dem som hade en civilingenjörsexamen eller en högskoleingenjörsexamen studerade 24 respektive 37 procent inom teknik. Bland dem med kandidat- eller magisterexamen inom naturvetenskap studerade 26 procent inom naturvetenskap.

Man skulle kunna tyda detta som att distansutbildning, åtminstone till viss del, används för fortbildning och vidareutbildning. Att studenterna i distansutbildningen väljer andra ämnesområden än det område som de har sin examen i är svårare att analysera. Det kan visa på att distansstudierna också används i eget bildningssyfte, eller att studenten har valt en ny utbildningsväg, eller att studier i andra ämnen också behövs i vidareutbildning i förhållande till den examen man redan har.

Vanligt att distansstudenter tidigare har studerat på distans

Av de distansstudenter som tidigare hade studerat i högskolan var det en majoritet som också hade erfarenhet av tidigare distansstudier. I gruppen som enbart studerade på distans hade 73 procent tidigare distanserfarenhet, och i gruppen som kombinerade distans- och campusstudier hade 59 procent tidigare distanserfarenhet. Det är inte några stora skillnader mellan män och kvinnor. Många av de studenter som börjar studera på distans återkommer alltså till distansstudier.

Bland dem som enbart studerade på campus hösten 2009 och som tidigare hade studerat i högskolan, var tidigare distansutbildningserfarenhet inte lika

41. Inkluderar även äldre lärarexamina.

vanligt. Men också bland dessa studenter fanns en ganska stor andel – 25 procent – som tidigare hade studerat högskoleutbildning på distans.

Att tidigare ha studerat på distans är vanligare bland distansstudenter som studerar på program än bland distansstudenter som studerar på fristående kurs. Kanske vill många studenter först pröva på om distansstudier passar dem, och väljer därmed att pröva en fristående kurs, innan de börjar studera ett helt program på distans? Eller kanske erfarenhet av distansstudier gör så att studenterna ”får upp ögonen” för att läsa en hel programutbildning på distans?

Studiemönster och studieprestationer

I detta avsnitt ges en beskrivning av studenternas studiemönster: om de studerar på program eller på kurs, samt hur många poäng de är registrerade för. Dessutom görs en genomgång av deras studieprestationer, dels i form av helårsprestationer i relation till helårsstudenter, dels i form av avklarade poäng i förhållande till registrerade poäng.

Liksom i tidigare kapitel är de inresande studenterna exkluderade ur sammanställningarna.

En majoritet läser fristående kurser

Såsom visades i kapitlet *Utbudet av distansutbildning* består den största delen av distansutbildningsvolymen av fristående kurser. Men om man istället räknar individer, hur förhåller det sig då med fördelningen mellan programutbildningar och fristående kurser?

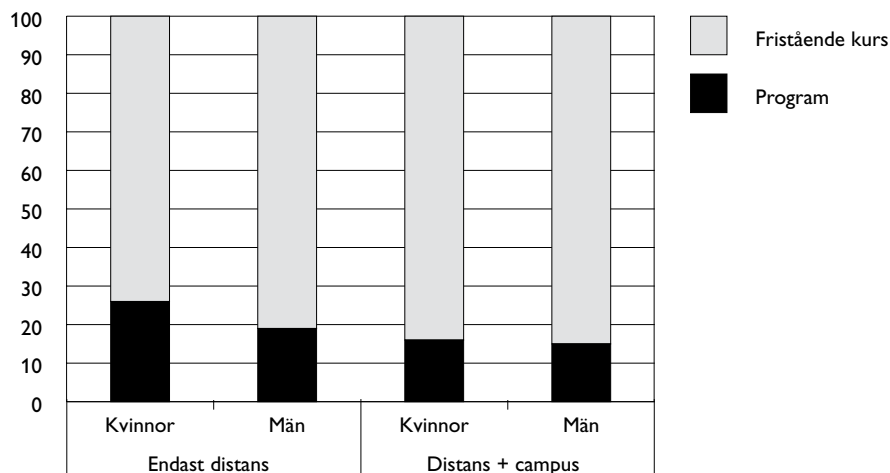
Det visar sig att det var en ännu större andel av individerna som studerade på fristående kurs. Av dem som enbart studerade på distans läste 24 procent på program och 76 procent på fristående kurser⁴². Det var en klart större andel av kvinnorna än av männen som studerade på program: 26 procent av kvinnorna och 19 procent av männen.

I den grupp som kombinerade distansstudier och campusstudier var programstudier på distans mer ovanligt: 15 procent studerade på program och 85 procent på fristående kurser. I denna grupp hade män och kvinnor i princip samma fördelning mellan program och fristående kurser. Att dessa kombinationsstudenter framför allt studerade på fristående kurser kan tolkas som att deras distansstudier är ett komplement till deras huvudsakliga studier som bedrivs på distans. (Någon uppgift om vad de studerar på campus finns dock inte i detta material.) Ytterligare en pusselbit till detta finns i avsnittet om registrerade högskolepoäng, nedan.

42. I statistiken är program prioriterat i förhållande till fristående kurs. Om studenten läste både på program och på fristående kurs, redovisas hon eller han som programstudent. I redovisningen finns därför ingen blandform, vilket det dock finns i verkligheten.

Distanstudenteras fördelning på program och fristående kurser, per kön.

Procent

Fördelningen mellan program och fristående kurser varierar också beroende på studenternas åldrar. Eftersom programutbildningar oftast syftar till att utbilda sig för yrkeslivet är det kanske inte oväntat att det i de äldre åldersgrupperna – äldre än 50 år – nästan uteslutande handlar om fristående kursstudier. De flesta i den åldern har ju inte så många år kvar i yrkeslivet, eller har redan lämnat det.

Ovanligt med heltidsstudier på distans

Hur omfattande är då distansstudierna? Antal registrerade poäng kan ge en uppfattning om huruvida distansstudier handlar om en huvudsaklig sysselsättning eller om det är något man gör vid sidan om sin huvudsakliga sysselsättning.

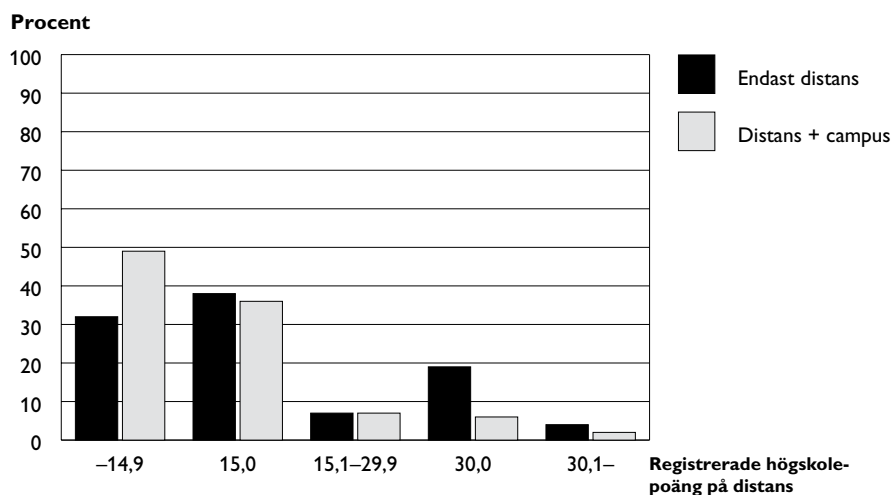
Det visar sig att det är stora skillnader i antal registreringspoäng på distanskurser beroende på om studenterna enbart studerar på distans eller om de också studerar på campus. Det är dessutom stora skillnader mellan programstudenter och kursstudenter.

En termins heltidsstudier motsvarar 30 högskolepoäng. Av samtliga studenter som enbart studerade på distans var 23 procent registrerade på 30 högskolepoäng eller mer höstterminen 2009. Vanligast var att studenterna var registrerade på mellan 5,1 och 15,0 högskolepoäng. Det gällde 68 procent av samtliga studenter som enbart studerade på distans. I genomsnitt var kvinnor registrerade på fler poäng än vad män var.

För den grupp som både studerar på distans och på campus såg det helt annorlunda ut. Det är tydligt att en majoritet av dessa har sina huvudsakliga studier på campus. En stor majoritet – 81 procent – var registrerade på sammanlagt 30 högskolepoäng eller mer, men bara 8 procent hade så många registreringspoäng på distanskurser. De allra flesta – 84 procent – var istället registrerade på upp till 15 högskolepoäng på distans. Studenter som studerade

både på distans och på campus hade alltså vanligtvis många registreringspoäng i campusutbildning och få registreringspoäng i distansutbildning.

Registrerade högskolepoäng på distansutbildning, per studieform, hösten 2009.

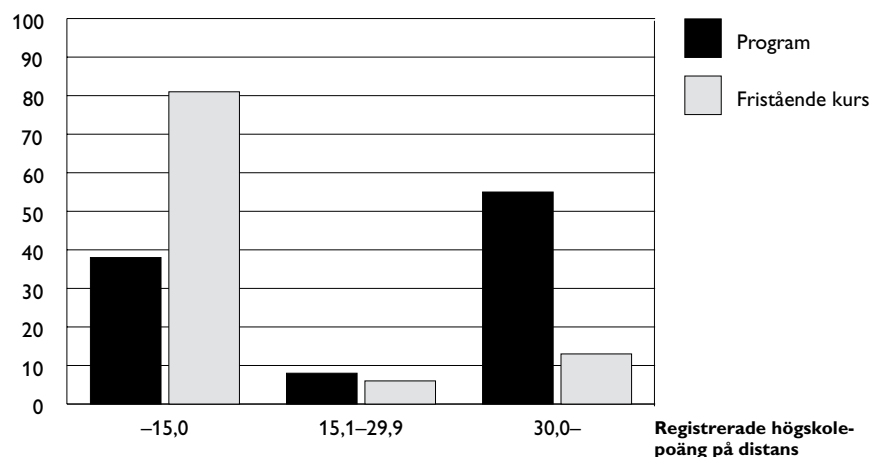
Samtidigt är det stora skillnader mellan studenter som läser på program och studenter som läser fristående kurser. Detta gäller i alla fall för den grupp som enbart studerar på distans. Där var 55 procent (57 procent av kvinnorna och 46 procent av männen) av dem som studerade på programutbildningar registrerade på 30 högskolepoäng eller mer. Motsvarande andel bland dem som läste fristående kurser var 13 procent (13 procent av kvinnorna och 12 procent av männen).

Också i den grupp som kombinerade distansstudier och campusstudier fanns det skillnader mellan programstudenter och fristående kursstudenter.⁴³ Men skillnaderna är små. De som studerade på program på distans samtidigt som de studerade på campus var vanligtvis registrerade för mindre än 15 högskolepoäng höstterminen 2009.

43. Om de räknas till program- eller kursstudenter beror alltså enbart på deras distansstudier. Vad de studerar på campus tar vi ingen hänsyn till i denna analys.

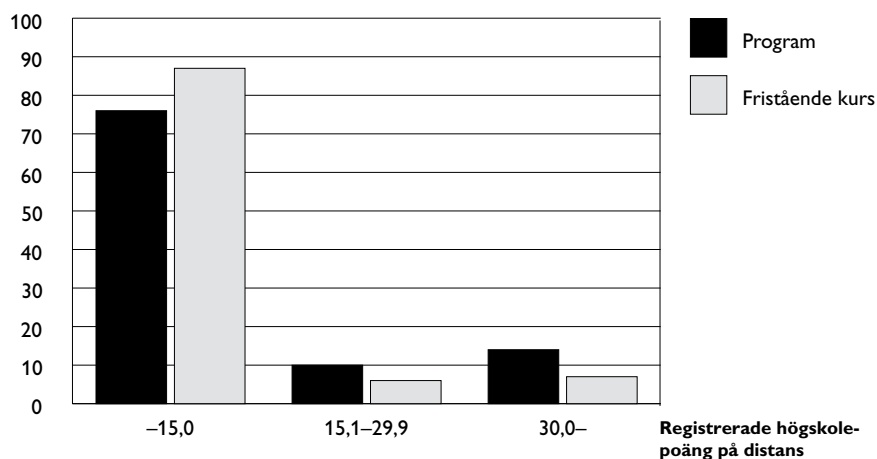
Registreringspoäng för studenter som endast studerade på distans: program respektive fristående kurser, hösten 2009.

Procent

Registreringspoäng för studenter som kombinerade distans- och campusstudier, distansstudier: program respektive fristående kurser, hösten 2009.

Procent

Låg prestationsgrad i distansutbildning

Ett sätt att mäta effektiviteten i utbildning är att sätta volymen av studenter i relation till volymen av deras prestationer. Det handlar alltså om att dividera antalet helårsprestationer med antalet helårsstudenter under ett läsår för att på så sätt få en genomsnittlig prestationsgrad. Om alla studenter skulle klara alla poäng de varit registrerade för skulle prestationsgraden vara 100 procent.

För all högskoleutbildning var den genomsnittliga prestationsgraden 79 procent läsåret 2008/09.⁴⁴ För distansutbildning var prestationsgraden betydligt lägre: 56 procent. Bakom denna genomsnittliga uppgift döljer sig dock flera skillnader.

44. Se bl.a. Högskoleverket, Statistisk analys 2010/10, *Sjunkande prestationsgrader i högskolan*.

För det första är det stora skillnader i prestationsgrad mellan kvinnor och män. För kvinnor låg prestationsgraden på 61 procent läsåret 2008/09, medan den för män var 46 procent. Att kvinnor har en högre prestationsgrad än män gäller också för campusutbildning, dock är inte skillnaden mellan könen lika stor där.

När vi går vidare och undersöker prestationsgraden bland program och fristående kurser visar det sig vara mycket stora skillnader. Därigenom kan man också förstå att den låga prestationsgraden i distansutbildning till stor del förklaras av den låga prestationsgraden på fristående kurser. Totalt sett har program på distans en prestationsgrad på 80 procent, medan prestationsgraden på fristående kurser endast är 47 procent. Skillnaden mellan kvinnor och män består dock även om man särskiljer program och fristående kurser.

Prestationsgrader (procent) i distansutbildning 2008/09 per program och fristående kurser, kvinnor respektive män.

	Totalt	Kvinnor	Män
Program	80,3	84,5	67,1
Fristående kurs	47,2	50,6	41,1
Totalt	55,9	60,7	46,1

Skillnader i prestationsgrad mellan distans- och campusutbildning beror framför allt på sämre prestationsgrad på fristående kurser på distans. Både män och kvinnor har drygt 20 procentenheter sämre prestationsgrad i fristående kurser på distans jämfört med fristående kurser på campus. Prestationsgraden på program är däremot i stort sett samma i distansutbildning som i campusutbildning. Dock är mäns prestationer betydligt sämre (15 procentenheter) på program som ges på distans jämfört med program som ges på campus.

Givetvis finns det flera faktorer som kan tänkas påverka prestationsgraden. Vi gör inte någon utökad analys här. I sina årsredovisningar för 2009 har dock flera lärosäten valt att beskriva och analysera prestationsgraden i distansutbildning. Till exempel redovisade Mittuniversitetet att distansutbildning med träffar har en genomströmning som är i nivå med genomströmning vid campusutbildningen. Den helt nätbaserade utbildningen har däremot en betydligt lägre andel studenter som slutför kurserna.⁴⁵ Ett annat perspektiv ges av Högskolan i Borås som redovisar stora skillnader i prestationsgrad mellan de olika utbildningsområdena. (Skillnader mellan utbildningsområden gäller också totalt sett för all högskoleutbildning.)

I en studie som gjordes vid Umeå universitet 2006 framkom att studenter på IT-stödda distanskurser behöver mer tid än normalstudietid för att slutföra sina studier.⁴⁶ Eftersom antalet helårsstudenter har ökat under de senaste åren, kan det påverka prestationskvoten om en stor del av studenterna fullföljer

45. Mittuniversitetet, *Årsredovisning 2009*.

46. P. Westerberg & G. Mårald, *Avbrott på nätutbildningar – en studie av när och varför studenter hoppar av alternativt fullföljer IT-stödda distanskurser*.

studierna först lång tid efter att kursen har avslutats. Helårsprestationer förs därmed framåt i tid. Det har ingen betydelse om antalet helårsstudenter är konstant, men får betydelse när volymen kraftigt förändras – såsom är fallet med distansutbildningen – eftersom helårsprestationerna då jämförs mot ett högre antal helårsstudenter.

Sammantaget visar detta på att det finns flera dimensioner bakom bilden av den låga prestationsgraden i distansutbildning.

Genomströmning i form av avklarade poäng

Ett annat sätt att mäta studenternas genomströmning är att sätta deras avklarade poäng i relation till de poäng de är registrerade för. Man kan kalla detta mått poängkvot. Till skillnad från måttet prestationsgrad är poängkvoten relaterad till en individ. Det är i det följande studenter registrerade höstterminen 2008 som har analyserats.⁴⁷

Vi har valt att dela upp redovisningen i två avsnitt där vi först behandlar de studenter som enbart studerar på distans, för att därefter se till dem som studerar både på campus och på distans.

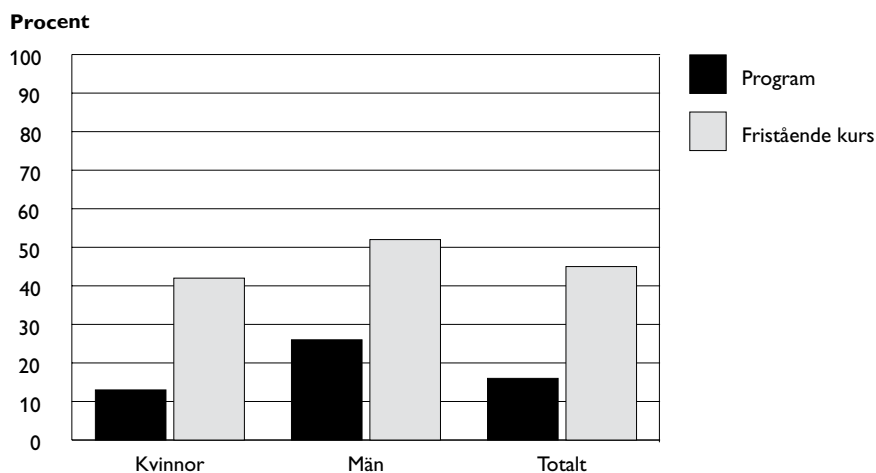
Genomströmning bland studenter som enbart studerar på distans

Det första som visar sig är att det var en hög andel av de studenter som enbart studerade på distans som inte hade tagit en enda poäng. Totalt sett hade 38 procent av studenterna inte klarat några av de poäng de var registrerade för. Det är dock stora skillnader mellan program- och kursstudenter, och också mellan kvinnor och män. Andelen som inte har klarat några poäng är större bland kursstudenter och bland män. Skillnaderna mellan könen kvarstår oavsett om man ser till program- eller till kursstudier.

En anledning till att studenter inte tagit några poäng kan vara att de egentligen aldrig påbörjat utbildningen. Kanske borde många studenter egentligen ha avregistrerats från utbildningen? En annan anledning till att de inte klarat några poäng kan vara att de helt enkelt inte har varit intresserade av att ta poäng, bara av själva kunskapen. Vad studenterna har för avsikter med sina studier kan vi dock inte läsa ut ur statistiken.

47. Poängproduktionen har skett antingen höstterminen 2008 eller vårterminen 2009. Uppgifter om poängproduktion finns enbart för universitet och högskolor som är anslutna till Ladok, varför denna redovisning endast gäller dessa.

Andel (%) av studenter som inte klarat några av de poäng de var registrerade för.

Hur stor andel av studenterna är det då som har en god genomströmning? Ett sådant spørsmål leder genast till frågan om vad som ska anses vara en god genomströmning, vilket förstås är svårt att avgöra. I det följande har vi därför valt att studera tre olika poänggränser. Vi redovisar hur stor andel av studenterna som har klarat 50, 80 respektive 90 procent av sina registreringspoäng.⁴⁸

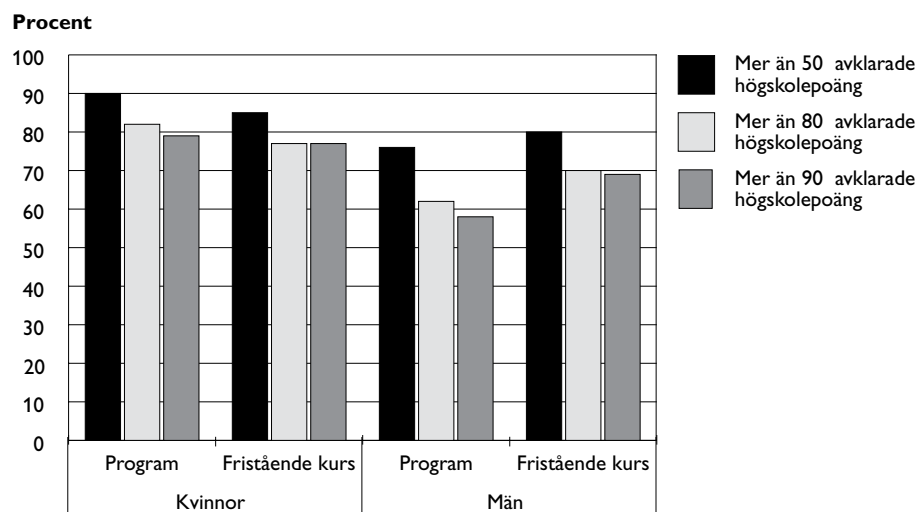
När vi gör det visar det sig att de tendenser som framkom när vi studerade ”nollpoängarna” finns kvar bland övriga studenter. Programstudenter klarar i genomsnitt en högre andel av sina poäng än kursstudenter, och kvinnor har en avsevärt högre genomströmning än män.

Men skillnaderna beror framför allt på att det är en större andel av kursstudenterna än av programstudenterna som inte har tagit några poäng alls. Om vi räknar vi bort dem som inte har tagit några poäng alls blir det bara små skillnader i genomströmning mellan program- och kursstudenter bland kvinnor, och bland männen blir genomströmningen bättre bland kursstudenter än bland programstudenter.

Totalt sett hade 76 procent av dem som tog minst en högskolepoäng på distanskurs klarat 80 procent eller mer av sina registreringspoäng. Det visar på att för genomströmningen på utbildningen, i synnerhet på de fristående kurserna, har det allra störst betydelse att studenterna överhuvudtaget producerar någon poäng.

48. Samma metod användes i Högskoleverkets rapport *Mått för genomströmning i utbildning på grund- och avancerad nivå*, rapport 2009:29 R för att följa upp genomströmningen bland studenter på fristående kurser och generella program.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 50, mer än 80 respektive mer än 90 procent av registrerade poäng, studenter som inte klarat några poäng alls exkluderade.

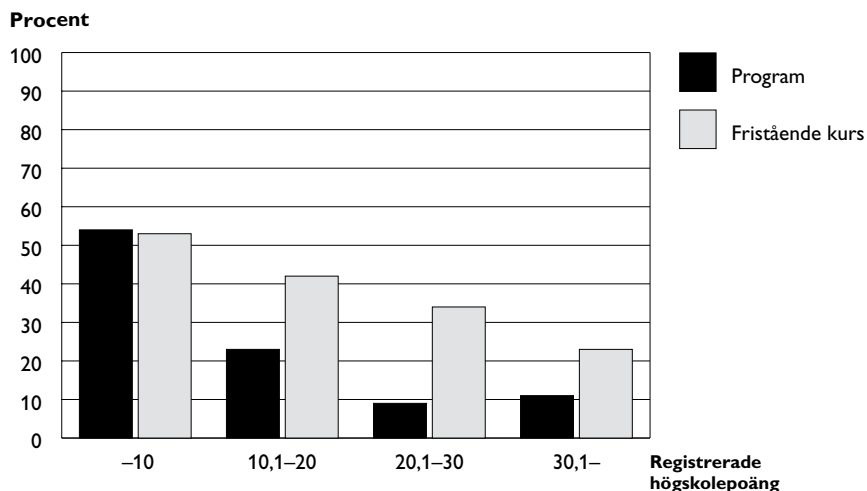
Förutom kön och program- respektive kursstudier finns det ju många andra faktorer som kan tänkas bidra till skillnader i avklarade poäng. I det följande analyserar vi skillnader i genomströmning beroende på antalet registrerade poäng respektive studenternas ålder.

Avklarade poäng i relation till antal registrerade poäng bland studenter som enbart studerar på distans

Det första som framkommer när vi undersöker genomströmning beroende på antalet registrerade poäng är att ju större studieåtagande (antal registrerade högskolepoäng) desto mindre andel ”nollpoängare”. Både bland programstudenter och bland kursstudenter som endast studerar på distans minskar andelen som inte klarat några poäng ju fler poäng studenterna är registrerade för. Undantaget är programstudenter som var registrerade för mer än 30 högskolepoäng.⁴⁹

49. Antalet programstuderande som var registrerade för 10,0 högskolepoäng eller mindre respektive för 30,0 eller mer var relativt litet. Slutsatser kring dessa grupper ska därför dras med försiktighet.

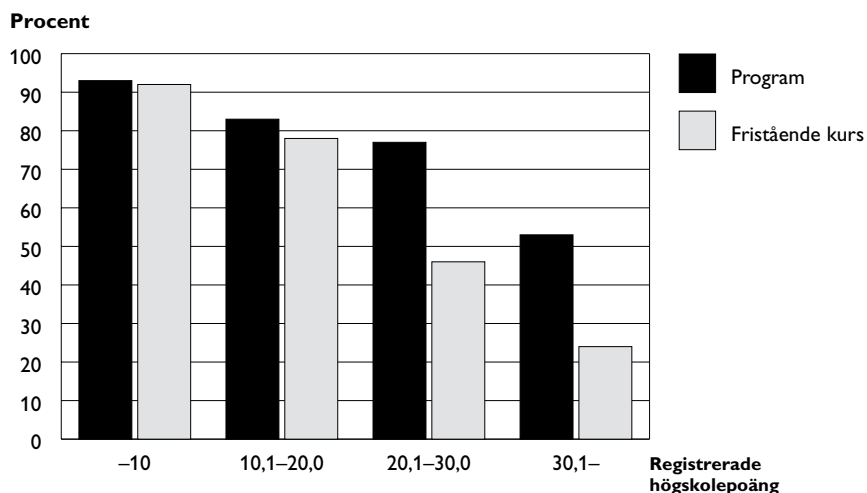
Andel (%) av studenter som inte klarat några av de poäng de var registrerade för, per registrerade poäng.

Hur ser då genomströmningen ut bland övriga studenter? När man exkluderar de studenter som inte tagit en enda högskolepoäng, är det tydligt att ju färre poäng studenten är registrerad för, desto bättre genomströmning. Det gäller både för program- och för kursstudenter, men är tydligast för kursstudenterna.

Medan antalet ”nollpoängare” är lägre ju fler högskolepoäng studenterna är registrerade för, är trenden omvänd för de studenter som klarat minst en högskolepoäng. Bland dessa minskar genomströmningen i takt med att antalet registreringspoäng ökar.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 80 procent av registreringspoängen, per antal registrerade poäng, studenter som inte klarat några poäng exkluderade.

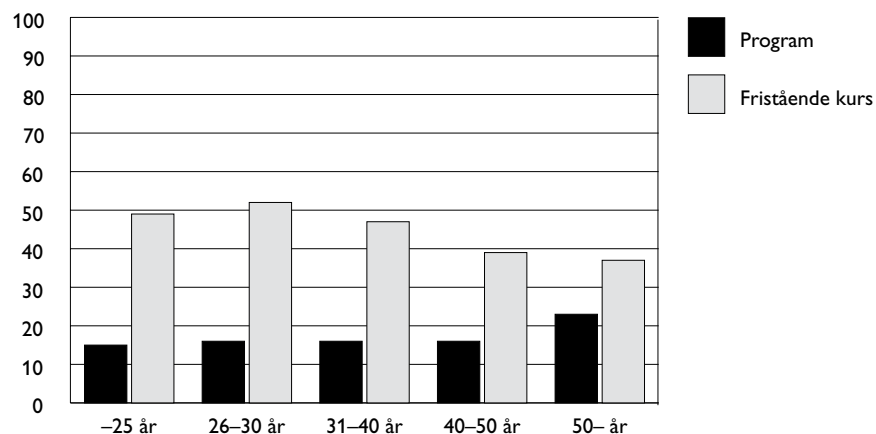

Avklarade poäng i relation till ålder bland studenter som enbart studerar på distans

Slutligen ska vi undersöka genomströmning kopplat till studenternas ålder. Bland programstudenter är andelen som inte har tagit några poäng lika stor oavsett vilken åldersgrupp som undersöks. Undantaget är programstudenter som är 50 år eller äldre, som dock är en ganska liten grupp. För de studenter som läser på fristående kurser tycks däremot åldern ha viss betydelse. I de yngre åldersgrupperna är andelen ”nollpoängare” större än i äldre åldersgrupper. Till viss del hänger detta ihop med kön, eftersom kvinnor – som klarar en högre andel av sina registreringspoäng – utgör en större andel i de äldre åldersgrupperna.

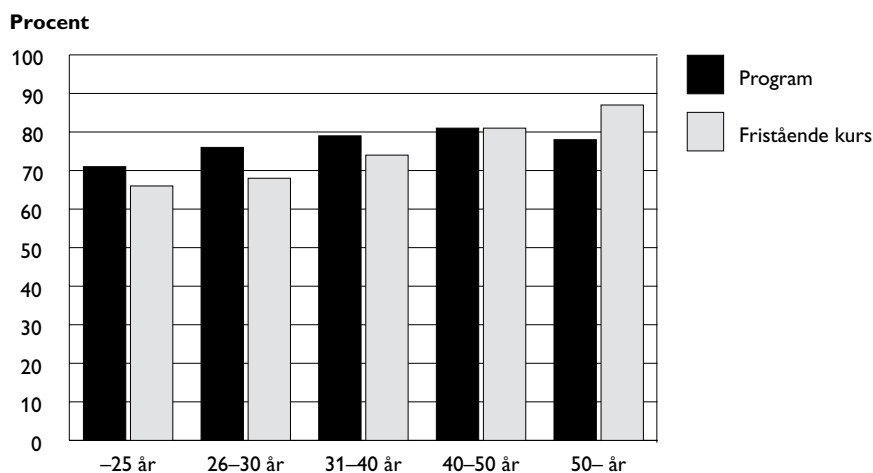
Andel (%) av studenter som inte klarat några av de poäng de var registrerade för, per åldersgrupp.

Procent

När vi undersöker de studenter som klarat minst en högskolepoäng framgår att genomströmningen ökar ju äldre studenterna är. Det är tydligast bland kursstudenterna, men gäller även för programstudenterna. Undantaget är återigen programstudenter som är 50 år eller äldre.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 80 procent av registrerade poäng, per åldersgrupp, studenter som inte klarat några högskolepoäng exkluderade.

Genomströmning bland studenter som både studerade på distans och på campus

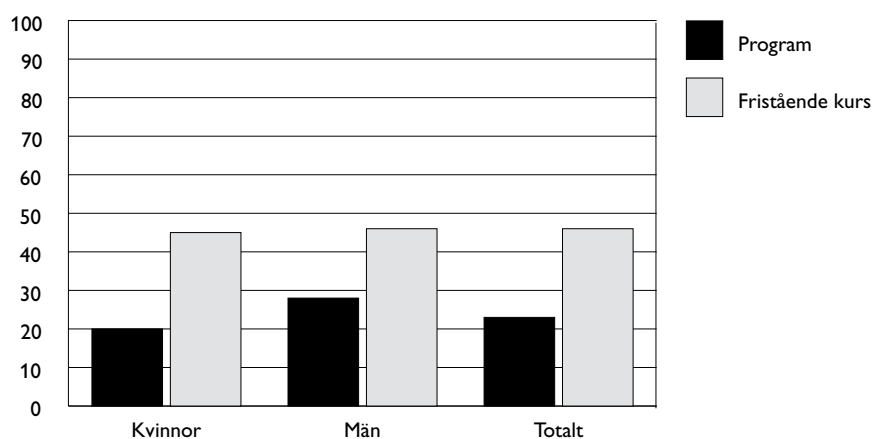
Vad gäller då för de studenter som kombinerar distansstudier och campusstudier? I detta avsnitt undersöker vi genomströmningen i de distansutbildningar där de var registrerade. Hur deras genomströmning i campusutbildningar ser ut analyseras däremot inte här.

Totalt hade 42 procent av studenterna inte tagit några av de poäng som de var registrerade för. Det är en något högre andel än i den grupp som endast studerade på distans. Precis som i den gruppen är det bland de studenter som kombinerade distans- och campusstudier skillnader mellan program- och kursstudenter. Bland programstudenterna finns det också en liten skillnad mellan kvinnor och män; en något högre andel av männen i denna grupp har inte klarat några poäng.

Vad man bör komma ihåg är dock att studenter som studerar program på distans samtidigt som de studerar på en campusutbildning är ganska få. De flesta studenter som kombinerar distansutbildning och campusutbildning läser ju fristående kurser på distans. Framför allt är det få män som studerar ett program på distans samtidigt som de läser på campus.

Andel (%) av studenter som inte klarat några av de distanspoäng de var registrerade för.

Procent

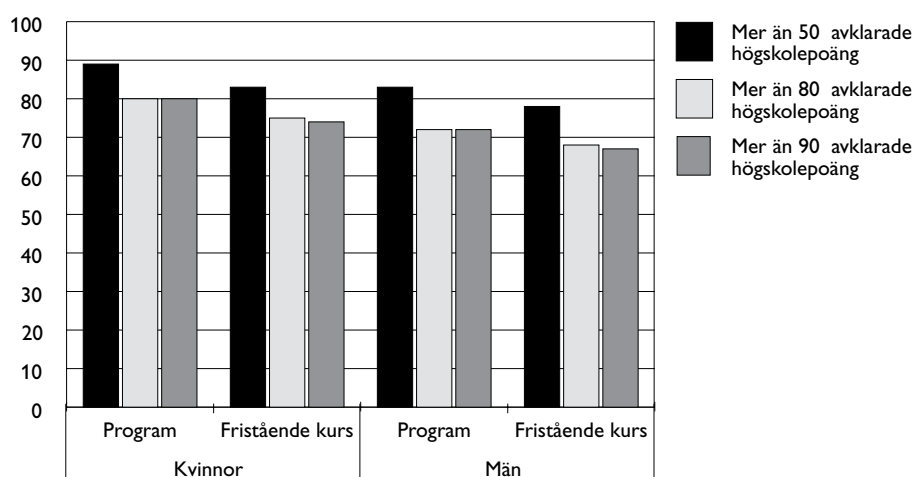

Vad som framkom bland ”nollpoängarna”, var alltså att programstudenterna i genomsnitt klarade en större andel av sina poäng än vad kursstudenterna gjorde samt att kvinnor har en något högre genomströmning än män.

När vi exkluderar de studenter som inte tagit en enda poäng kvarstår dessa skillnader mellan program- och kursstudenter respektive mellan kvinnor och män, men de är betydligt mindre tydliga. Precis som för de studenter som endast studerade på distans syns alltså den tydligaste skillnaden mellan dem som inte klarat en enda högskolepoäng och dem som klarar minst en högskolepoäng också bland dem som kombinerar distans- och campusstudier.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 50, mer än 80 respektive mer än 90 procent av registrerade poäng på distans, exklusive studenter som inte tagit några poäng.

Procent

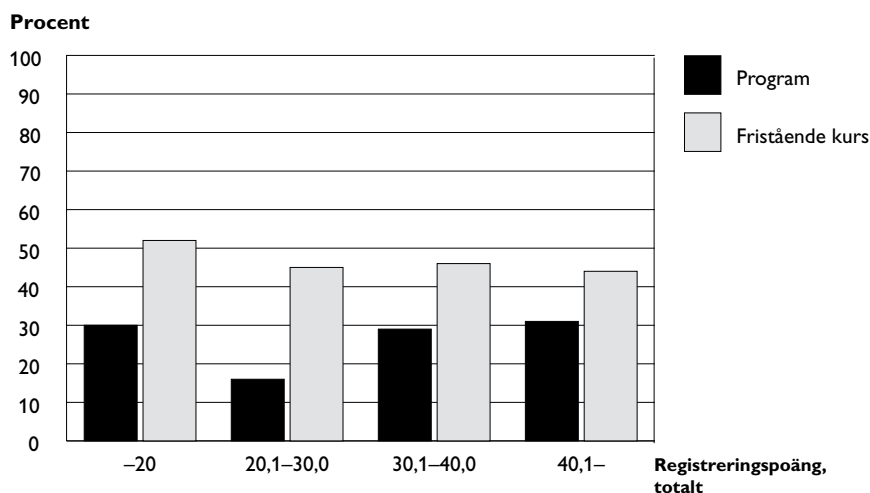

Avklarade poäng i relation till antal registrerade poäng totalt bland studenter som både studerar på distans och på campus

För gruppen som kombinerar distans- och campusstudier är det relevant hur stor del av det totala studieåtagandet som distansstudierna står för. Därför har vi för denna grupp valt att undersöka genomströmningen i relation till studenternas samtliga poängregistreringar, dvs. deras sammanlagda registreringspoäng på distans- och campusutbildning.

Bland dem som var registrerade på fristående kurs på distans samtidigt som de studerade på campus hade cirka 50 procent av studenterna inte klarat någon poäng, oavsett deras totala studieåtagande. Bland de kombinationsstudenter som läste program på distans var det däremot större skillnader.⁵⁰

Andel (%) av studenter som inte klarat några av de poäng de var registrerade för, per registrerade poäng.

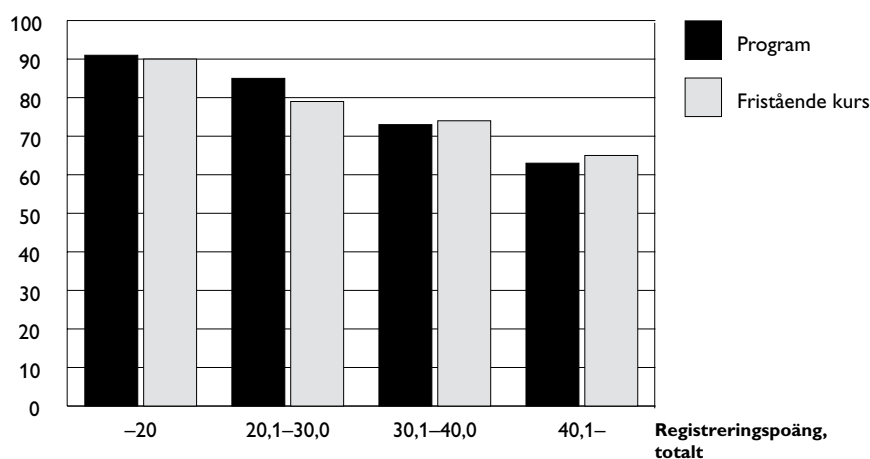

Om man exkluderar dem som inte klarat några poäng visar det sig att genomströmningen på distans var sämre bland dem som var registrerade för många högskolepoäng totalt jämfört med dem som var registrerade för färre. Detta gäller oavsett om distansstudierna avser programutbildning eller fristående kurs.

50. Eftersom så få av dem som kombinerar distans- och campusstudier läser program på distans är populationen per registreringspoäng i vissa fall ganska liten. Därför bör uppgifterna tolkas med viss försiktighet.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 80 procent av sina registrerade poäng på distans, exklusive studenter som inte klarat några högskolepoäng.

Procent

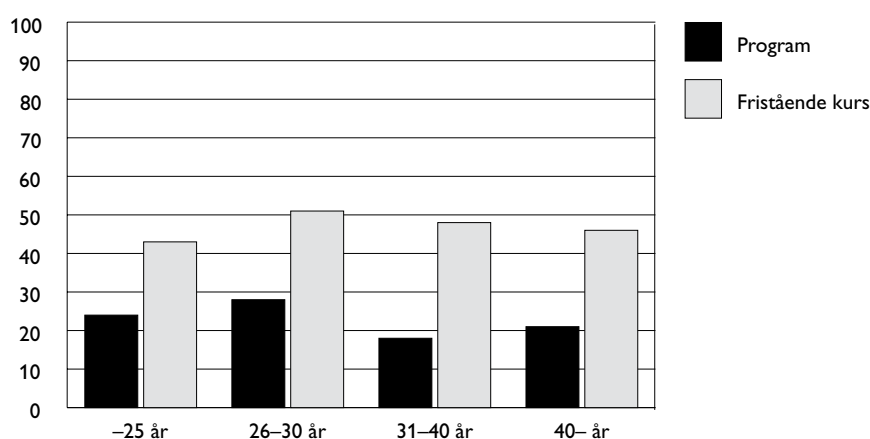
Avklarade poäng i relation till ålder bland studenter som studerar både på distans och på campus

Såsom redovisades i kapitlet *Vilka är de som studerar på distans?* är de studenter som kombinerar distans- och campusstudier i genomsnitt yngre än dem som enbart studerar på distans. Gruppen som är äldre än 30 år är alltså ganska liten.

Om man ändå delar upp studenterna i åldersgrupper syns återigen tydliga skillnader mellan program- och kursstudenter. Skillnaderna mellan åldersgrupperna är däremot ganska små, och det går inte att utläsa några trender baserat på studenternas ålder.

Andel (%) av studenter som inte klarat några av de poäng de var registrerade för, per åldersgrupp.

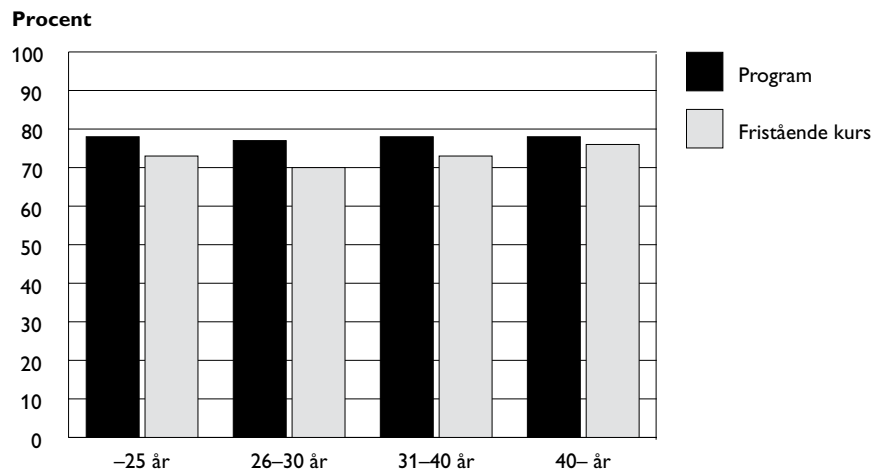
Procent

När vi undersöker genomströmningen bland de studenter som har klarat minst en högskolepoäng blir det ännu tydligare att studenternas ålder inte har någon

påverkan på genomströmningen. I alla åldersgrupper har mellan 70 och 80 procent av studenterna klarat mer än 80 procent av sina registreringspoäng.

Andel (%) av studenter som klarat mer än 80 procent av sina totala registrerade poäng, per åldersgrupp, *exklusive studenter som inte har tagit några poäng.*

Inresande studenter

En liten del av distansstudenterna utgörs av inresande studenter, dvs. studenter som inte tillhör den svenska befolkningen.⁵¹ Drygt 2 100 inresande studenter studerade enbart på distans hösten 2009. Huruvida dessa studenter ändå finns på plats i, eller besöker, Sverige är oklart. Möjligtvis studerar de vid svenska universitet och högskolor utan att någonsin sätta sin fot i Sverige.

Det förhåller sig annorlunda med de studenter som både studerar på campus och på distans. De befinner sig ändå i Sverige under sina campusstudier. Knappt 1 400 inresande studenter studerade både på distans och på campus hösten 2009.

Totalt utgjorde inresande studenter drygt 4 procent av samtliga distansstudenter hösten 2009. Bland de inresande distansstudenterna var männen något fler än kvinnorna. Så är fallet också om man ser till totalantalet inresande studenter.⁵²

Vilka utbildningar är det då som inresande distansstudenter studerar på? Liksom de studenter som tillhör den svenska befolkningen läser de inresande studenterna framför allt fristående kurser på distans. Bland de inresande studenterna som enbart läste på distans studerade 59 procent på fristående kurser. Andelen var ännu högre bland dem som kombinerade distans- och campusstudier (75 procent).

Förutom fristående kurser studerade de inresande studenterna framför allt på magister- och masterprogram. Bland de inresande studenter som endast läste på distans studerade 16 procent på magisterprogram och 18 procent på masterprogram. De som studerade på magisterprogram gjorde det vanligtvis inom ämnesområdet juridik och samhällsvetenskap. Masterprogramstudenterna fanns däremot inom framför allt fyra ämnesområden: teknik, juridik och samhällsvetenskap, naturvetenskap samt vård och omsorg.

Deltidsstudier vanligast

I den grupp inresande studenter som enbart studerade på distans var totalt 26 procent registrerade för heltidsstudier, dvs. för 30 högskolepoäng eller mer. En större andel av männen än av kvinnorna – 29 respektive 23 procent – var registrerade för heltidsstudier. Vanligast var att studenterna var registrerade på 15 högskolepoäng eller mindre. Det gällde för 68 procent av samtliga inresande som enbart studerade på distans.

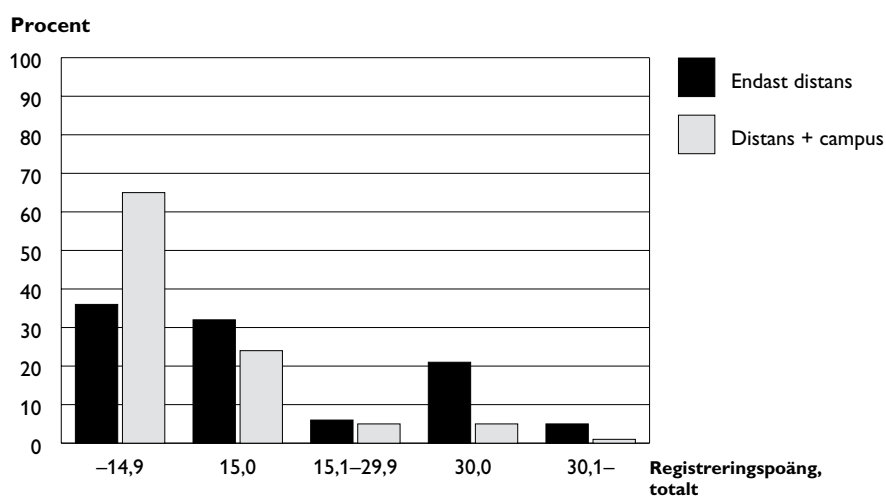
51. Se bilaga *Kommentarer till statistiken* för definition av inresande student.

52. Se bl.a. *Internationell mobilitet i högskolan läsåret 2008/09*, Statistiskt meddelande UF 20 SM 1001.

Bland de inresande studenter som kombinerade distansstudier med campusstudier var det endast 6 procent som var registrerade för 30 högskolepoäng eller mer på distans. Också i denna grupp var de allra flesta – 88 procent – registrerade för 15 högskolepoäng eller mindre på distans.

Precis som för de svenska studenter som kombinerade distansutbildning med campusutbildning verkar distansutbildningen för de inresande studenterna vara ett komplement till campusutbildningen.

Inresande studenters registrerade högskolepoäng i distansutbildning, hösten 2009.

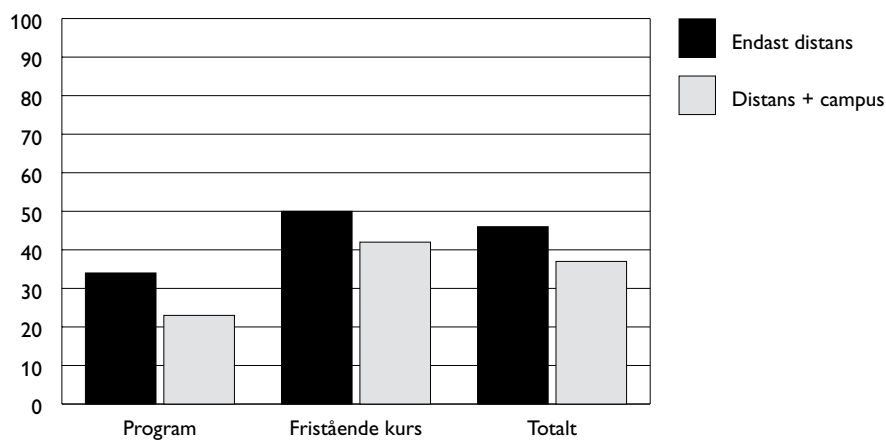
Många klarade inte en enda poäng på distans

Bland de inresande studenterna är genomströmningen i distansutbildningen bättre i den grupp som kombinerar distans- och campusstudier än i den grupp som enbart studerar på distans.

En förklaring till detta är att det bland dem som enbart studerade på distans var en större andel som inte hade tagit några poäng. Totalt sett hade 46 procent i den gruppen inte tagit några poäng. I gruppen som studerade både på distans och på campus var motsvarande andel 37 procent. I båda grupperna är det en större andel av kursstudenterna än av programstudenterna som inte har tagit några poäng. Det är också i båda grupperna totalt sett en högre andel utan avklarade poäng bland männen än bland kvinnorna. Undantaget är de som läser fristående kurs på distans samtidigt som de studerar på campus. Där är andelen som inte tagit några av distanspoängen lika hög bland kvinnor som bland män.

Andel (%) av de inresande studenterna hösten 2008 som inte tagit några av de poäng på distans som de var registrerade för.

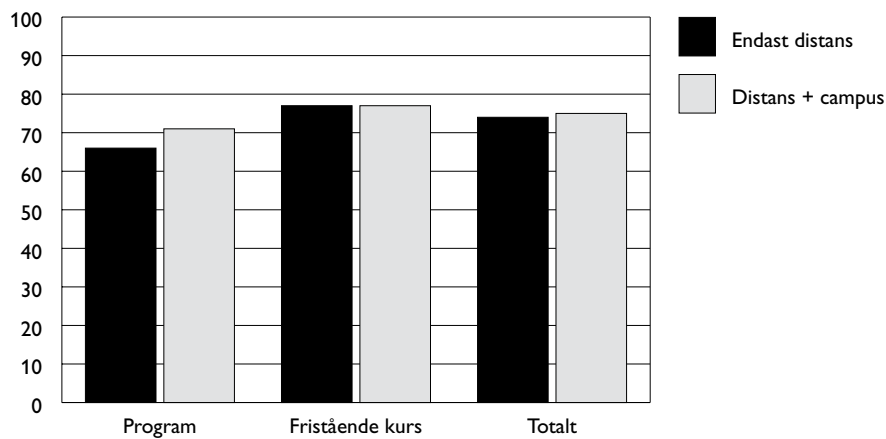
Procent

Räknar vi bort de studenter som inte klarat några poäng ser vi att genomströmningen är i princip lika bland inresande studenter som både studerar på distans och på campus som bland inresande studenter som enbart studerar på distans. Totalt sett hade 75 procent av kombinationsstudenterna klarat 80 procent av sina registreringspoäng, medan detta gällde för 74 procent av de studenter som endast studerade på distans.

Andel (%) av inresande studenter som klarat mer än 80 procent av sina totala registrerade poäng på distans, exklusive studenter som inte klarat några poäng på distans.

Procent

En större andel av de inresande studenterna än bland de svenska studenterna klarar alltså inte några poäng. Däremot är det inga skillnader i genomströmning mellan svenska och inresande studenter när man jämför studenter som har klarat minst en högskolepoäng.

Eftersom de inresande studenterna är en liten grupp finns inte möjlighet att göra några fler uppdelningar än mellan kvinnor och män respektive mellan programstudenter och kursstudenter.

Lärosätenas arbete med distansutbildning

Uppgiftsinsamling

Högskoleverket skickade i slutet av maj 2010 ett brev till de statliga universiteten och högskolorna samt till Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Jönköping och till Handelshögskolan i Stockholm med frågor om deras distansutbildning. Brevet bifogades ett e-brev till rektor för att enkelt kunna vidarebefordras inom organisationen.

Frågorna rörde följande tre områden:

- Definition, styrdokument och redovisningar
- Organisation, budget och support
- Distansutbildningens utveckling vid lärosätet.

Brevet och frågorna återfinns i bilaga 2.

Av de 38 lärosäten som brevet skickades till har 25 svarat. Ingen av de konstnärliga högskolorna har skickat in svar, vilket kan tolkas som att området inte är aktuellt för dem eller att de erbjuder en försumbar andel distansutbildning och inte planerar att expandera utbudet. Försvarshögskolan och Handelshögskolan i Stockholm har inte heller svarat på enkäten, men uppger i ett annat sammanhang till Högskoleverket att de inte erbjuder någon utbildning på distans.⁵³ Inte heller Högskolan i Halmstad, Malmö högskola eller Umeå universitet har svarat på enkäten. En lista över vilka lärosäten som har svarat återfinns i bilaga 3.

Hur används begreppet distansutbildning?

Att definiera distansutbildning

Lärosätenas definition av vad som är distansutbildning varierar, men de allra flesta uppger att de kan ansluta sig till den definition som används för inrapportering av statistik i studiedokumentationssystemet Ladok, nämligen ”utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och/eller rum”. Trots det diskuterar flera lärosäten begreppet i sina enkätsvar. Enkätsvaren från Stockholms universitet och Blekinge tekniska högskola (BTH) illustrerar en del av svårigheterna med att definiera begreppet:

En definition är problematisk eftersom studenter och lärare i en nätbaserad kurs kan ha en kvalitativt bättre kontakt med varandra än i en campusbaserad kurs. Även frihet i tid kan begränsas genom synkron kommunikation via nätet och detaljerat schema (Stockholms universitet).

53. Uppföljningen av utvärderingen *Stöd till studenter* 2010.

Den [BTH:s] långvariga strategiska satsningen på distansundervisning har också inneburit en förskjutning i definitionen av distansutbildning, där det skapats en icke klart avgränsande skala av utbildningar som sträcker sig från renodlad distans (även internationella) till nätbaserade kurser med studiegrupper på lärcentra och vidare till campusprogram med både nätkurser och kraftfullt inslag av nätstöd i kursen [...] Det är viktigt att poängtera att HSVs definition långt ifrån omfattar alla i praktiken omfattande varianter. En variant är att studenterna finns både på plats och på nätet och läraren på distans (BTH).

Distanspedagogiken har utvecklats i takt med att tekniken blivit bättre. Idag finns e-mötessystem som gör det möjligt att träffas vid samma tid fast på olika platser. Träffar på en distanskurs kan alltså genomföras vid samma tid och samma plats (t.ex. uppstartsmöten eller examinationer på campusorten) eller vid samma tid, men på olika platser (med hjälp av e-möten eller videokonferens t.ex. vid föreläsningar och grupparbeten). Distansutbildningen ger också möjlighet att kommunicera vid olika tid och olika plats, traditionellt sett genom textbaserad kommunikation (eller olika tid vid samma plats också för den delen). Att ändå fastställa vilken definition som gäller nationellt är något som t.ex. Linnéuniversitetet menar är viktigt för att statistiken i exempelvis Ladok ska bli jämförbar. En gemensam definition underlättar också för studenterna.

Vilka begrepp använder lärosätena för distansutbildning?

I lärosätenas beskrivningar av distansutbildningen uppger de flesta lärosäten andra definitioner än ”utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och/eller rum” för distansutbildning. I informationen till studenterna är det vanligt att använda andra begrepp än distansutbildning för utbildning som inte är traditionell campusutbildning.

Variationen är mycket stor i vad lärosätena kallar utbildningar som utnyttjar distansöverbyggande pedagogik och teknik. Vi har hittat ett tiotal olika ord och begrepp. Det som används i flest enkätsvaren är ”flexibelt lärande”. Här följer några exempel på beskrivningar och begrepp som används⁵⁴:

- Vid Luleå tekniska universitet ingår distansutbildning som en del i flexibelt lärande och lärosätet använder en definition av flexibelt lärande som inbegriper tre områden: distansutbildning, Internetbaserad distansutbildning och decentraliserad utbildning.
- Högskolan i Skövde redovisar att de ger tre typer av nätburna utbildningar: helt nätbaserade kurser, nätbaserade kurser med träffar och lärcenterbaserade program och kurser.

Linnéuniversitetet har kommenterat mångfalden bland begreppen:

54. I enkätsvaren förekommande begrepp: Blended learning, Distribuerad utbildning, Flexibel utbildning, E-learning/e-lärande/e-utbildning, IT-stödd utbildning, Internetbaserad utbildning, Studieort Internet eller ortsoberoende, Webbaserad utbildning, webbkurs.

Om lärosäten använder olika begrepp utan definition (distanskurs, nätbaserad kurs, webbkurs, flexibel kurs osv) blir det förvirrande för såväl lärare som studenter (Linnéuniversitetet).

Många lärosäten försöker förtydliga begreppet ”distansutbildning” för att studenterna ska förstå hur utbildningen genomförs och för att undvika missförstånd under utbildningens gång. Det som är viktigast att särskilja är om utbildningen är helt förlagd till Internet eller om den kräver fysisk närvaro. Linnéuniversitetet skriver att studenterna kan bli förvirrade i fråga om kursformen, exempelvis om lärcentrabaserade kurser inte är helt nätbaserade utan kräver besök på lärcentra. Även Högskolan i Skövde nämner att det ibland kan råda osäkerhet om vilken typ av studier studenter upplever att de har anmält sig till. Även om träffar på campus nämns i kursplanen och kurs-PM kan det vara svårt att få studenten att acceptera dessa.

Nätbaserad utbildning är den term som oftast används för att visa att utbildningen inte är förlagd till en viss plats.

I kurskatalogen skiljer vi på distanskurser via lärcentra och nätbaserade kurser (Högskolan i Jönköping).

Högskolan i Gävle använder begreppet ”studieort Internet/ortsberoende” för att särskilja helt nätbaserade utbildningar från dem med träffar på campus eller på lärcentra.)

Högre studier med handledning som du bedriver på hem- eller vistelseorten. Utbildningen genomförs i många fall via Internet. I flera kurser används videokonferens samt ett fåtal undervisnings- och tentamenstillfällen vid högskolan eller på annan samlingsort. När kursorten Internet/ortsberoende anges innebär detta att kursen ges via Internet och endast enstaka träffar kan förekomma (Högskolan i Gävle).

Distansutbildningen de senaste fem åren

Som nämnts tidigare menar flera lärosäten att utvecklingen de senaste åren har inneburit att skillnaderna mellan utbildningsformerna minskat. I och med att Internet utnyttjas allt mer i utbildningen håller gränsen mellan distans och campus på att suddas ut menar många av lärosätena. En viktig anledning är utvecklingen av lärplattformar (läs mer under rubriken *Lärplattformar används allt mer*), som numera används vid alla lärosäten och som kan ge flexibilitet och oberoende i tid och rum för både studenter och lärare. Även vid lärosäten som definierar sig som campuslärosäten – t.ex. Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Skövde, Karolinska institutet och Linköpings universitet – har lärplattformar installerats. Plattformarna ses inte som en motsättning till campuskurserna utan snarare som verktyg som används där de kan stärka utbildningen.

Variationen i de svenska universiteten och högskolornas engagemang inom distansutbildning är mycket stor, från medvetna satsningar på expansion till ställningstaganden att inta en mer återhållsam roll på området eller att låta den nätburna utbildningen expandera sakta, att lära av andra innan man bygger ut den till större volymer.

Den nationella trenden de senaste fem åren är en ökning av distansutbildningen, vad gäller antal studenter, antal helårsstudenter och antal kurser. För några av lärosätena handlar det om mycket stora ökningar. BTH rapporterar en tendens att antalet kurser minskar medan antalet studenter per kurs ökar. Ett av få exempel på det motsatta är Örebro universitet, som har sett en utveckling där studentvolymen inom distansutbildningen har sjunkit i reella tal trots att universitetets akademier upplever att distansutbildningen har ökat. Lärosätets förklaring är att fler program och kurser för distansutbildning har utvecklats vid akademierna, men att det totala studentantalet ändå har minskat.

Luleå tekniska universitet lyfter fram teknikens utveckling – som medfört att infrastruktur och IKT-system har blivit stabila – och användarnas ökade vilja, kompetens och mognad att använda systemen. Även GIH framhåller de stora förändringarna i tillgången på IT och kunskaperna om användandet av IT i utbildningen de senaste fem åren.

Samhällets snabba utveckling och alltmer digitaliserade resurser, som GIH också är en del av, har bidragit till ökad förståelse och ökade krav på GIH som lärosäte att erbjuda flexibla utbildningsmiljöer, för ökad konkurrenskraft (GIH).

Karolinska institutet (KI) fångar upp sin utveckling i en beskrivning som handlar om den stora skillnaden framför allt i utbildningens upplägg och pedagogiska metoder:

Utvecklingen har gått allt tydligare mot användning och utveckling av olika IT-baserade pedagogiska hjälpmedel; lärplattformar används i allt större omfattning, även inom reguljär utbildning, inspelade eller streamade föreläsningar förekommer nu och man har vidareutvecklat kurswebbarna till att vara verktyg i lärandet. Olika interaktiva program har tagits fram. Men man har även vidareutvecklat handledningar väsentligt för att användas vid distansstudier vilket ger studenterna ökat stöd i sitt lärande (Karolinska institutet).

Linköpings universitet har märkt att fler och fler studenter lämnar in distanskurser från andra lärosäten för tillgodoräknande när de blivit antagna vid universitetet. Vid Högskolan i Jönköping (Hälsö högskolan) ökar andelen internationella studenter som läser nätbaserade utbildningar.

Lärplattformar används allt mer

En lärplattform, ofta förkortat LMS (Learning Management System) eller VLE (Virtual Learning Environment), är en webbplats där utbildningen och

dess läraktiviteter finns samlade. Via lärplattformen kan lärare och studenter kommunicera och interagera med varandra. Ofta har läraren laddat upp innehåll i form av länkar, artiklar, presentationer och filmer som ska användas som utbildningsmaterial under utbildningens gång. Lärarna eller annan högskolepersonal har möjlighet att hantera administrativa funktioner som registrering och schemaläggning via lärplattformen.

Samtliga lärosäten utnyttjar någon form av lärplattform i sina distansutbildningar och flertalet gör även campuskurser tillgängliga via plattformen. Högskolan Kristianstad skriver att högskolans lärare vill kunna använda lärplattformen även för campuskurser, men lärosätet motiverar sin restriktiva hållning med att ”en del administrativa frågor kring automatiserad inloggning [behöver] lösas för att inte ta omotiverat stora resurser i anspråk”. I sina svar anger de flesta högskolorna vilken lärplattform de använder och de vanligaste är Ping Pong, Moodle, Fronter, Blackboard och Sakai. Ett fåtal lärosäten har utvecklat egna lösningar.⁵⁵ Vid flera lärosäten används fler lärplattformar än en.

Chalmers genomförde 2007–2008 ett projekt för att upphandla och börja använda en lärplattform. I projektets slutrapport står bl.a. vad lärarna behöver för att använda IKT i utbildningen:

Lärarna behöver ha god it-kompetens samt kunna stötta studenternas lärande i virtuella miljöer – t.ex. en lärplattform – som komplement till traditionella undervisningsmetoder och/eller för utbildning helt på distans. Lärarrollen, och arbetssätt, ser annorlunda ut i virtuella miljöer och det finns behov av en ny lärarkompetens [...] och utbildningsinsatser och stöttning till lärare för att uppnå denna nya kompetens. Studentrollen är också annorlunda i en virtuell lärmiljö.

Flera lärosäten berättar att när en ny lärplattform tagits i bruk, eller beslut har fattats om att satsa på en enda, lärosätetsgemensam, lärplattform, har detta kombinerats med en utbildningssatsning på lärarna. Vanligtvis har utbildningen haft ett tekniskt användarfokus, men ofta har det även ingått högskolepedagogiska inslag och tips på s.k. best practice. Högskolan på Gotland berättar att ett av resultaten från utbildningssatsningen har varit att distanskurserna blev mer lika varandra i upplägg och utformning, vilket högskolan menar gynnar studenterna som kan känna igen sig när de läser flera distanskurser.

Göteborgs universitet gör en jämförelse mellan en tidigare situation med flera programvaror och system och förändringen sedan 2008–2009 då en gemensam lärplattform introducerades. Lärosätet menar att mångfalden i programvaror och system dels förmodligen har inneburit att inslagen av IKT inte varit så många i distanskurserna, dels att den försvårat en mer systematisk pedagogisk utbildning av universitetets lärare i distansutbildningens utmaningar. Stockholms universitet, som har gått från drygt tio lärplattformar

55. Lunds universitet, Södertörns högskola.

till i princip en lärplattform idag, menar att den förändringen är den enskilt viktigaste universitetsövergripande aktiviteten för distansutbildningen under de senaste fem åren.

Sociala nätverk och distansutbildningen

Hälften av alla svenskar är med i något socialt nätverk på Internet⁵⁶. Inom högskolornas distansutbildning är användningen av sociala nätverk fortfarande i sin linda, men i enkätsvaren finns exempel på att sociala nätverk används som verktyg; i högskolepedagogisk fortbildning, för att ge studenterna service och för att marknadsföra lärosätet. I distansutbildningarna är användandet av sociala nätverk fortfarande på försöksstadiet. Det finns t.ex. en kurs på lärarutbildningen i Umeå där man använde Lunarstorm⁵⁷ för att kommunicera med varandra, och kurser i engelska vid Högskolan i Kalmar (nuvarande Linnéuniversitet) som genomförts i Second Life.⁵⁸ I projektet WAKNA vid Mittuniversitetet används wikis, virtuella världar och röstbloggar för att utveckla interaktiviteten i språkkurser. Högskolan på Gotland skriver att en del lärare använder Twitter och Facebook för att hålla studenterna informerade om vad som händer i deras kurs och i den parallella campusvarianten av en kurs. Inom ramen för SNH – Samverkan för nätbaserad högskoleutbildning – håller en kurs på att utvecklas om hur olika Web 2.0-verktyg (blogg, Facebook, Wiki etc.) kan användas i utbildningen. Verktøyen är även tänkta att användas i leveransen av fortbildningskursen.

Den handfull lärosäten som i enkätsvaren har identifierat sociala medier som en möjlighet, eller kanske en nödvändighet, skriver också att de behöver utveckla användningen för att ge studenterna en god service inom studievägledning och på det studiesociala området.

Öppna lärresurser

Så kallade open educational resources, eller öppna lärresurser på svenska, kan ses som ett samlingsnamn på allt material som fritt kan användas i utbildningssammanhang. För det mesta handlar det dock om digitalt material och särskilt texter, bilder, ljud- och videofiler. Ofta är dessa lärresurser uppdelade i mindre objekt för lärare och elever att själva anpassa till just sitt behov. I vissa fall kan termen lärobjekt användas.

Att arbeta med öppna lärresurser är ett nytt sätt att samarbeta: att dela med sig av sitt material, vidareutveckla eller återanvända andras. De senaste åren har flera projekt genomförts med syfte att producera lärobjekt och lagra och

56. Findahl, O., (2010) *Svenskarna och Internet*. .SE, Stiftelsen för Internetinfrastruktur.

57. Lunarstorm var en av de första s.k. sociala nätverkssajterna i Sverige.

58. Virtuellt värld i 3D: www.secondlife.com. Westman, P., Paulsson, J., (2008) Open Educational Resources in Swedish Higher Education. *Sciecom Info 2, 2008*. Tillgänglig på www.sciecom.org/ojs/index.php/sciecominfo/article/view/654 Besökt 2010-11-29.

sprida läroobjekt⁵⁹. Till exempel har Kungliga biblioteket finansierat ett projekt om lärresurser där lärosäten har deltagit. Projektets syfte har bl.a. varit att sprida användning av öppna läroobjekt, att visa hur den som skapar ett läroobjekt kan rättighetsmärka det och att visa hur objekten görs sökbara.⁶⁰

Flera databaser för öppna lärresurser har satts upp, både inom specifika ämnen och för olika lärosäten. Flera lärosäten har också egna kanaler på YouTube, t.ex. Högskolan i Borås, Högskolan på Gotland, Högskolan i Skövde, Linköpings universitet och Lunds universitet. Högskolan Dalarna distribuerar sina läroobjekt via iTunesU, vilket även Högskolan i Skövde kommer att börja med under 2011. Inom SNH-samarbetet tillhandahåller Utbildningsradion (UR) många av sina filmer fritt tillgängliga för användning i utbildningssammanhang. Högskolan måste däremot skriva avtal med UR för att få använda filmerna. Men trots ett stort utbud och god tillgänglighet används ännu inte öppna lärresurser i någon större utsträckning inom högre utbildning i Sverige.⁶¹

Lärosätenas styrning av distansutbildningen

Stor variation i synen på distansutbildning

I lärosätenas svar märks i huvudsak två olika förhållningssätt till distansutbildningen. Antingen ser lärosätet distansutbildningen som en särskild typ av utbildning och diskuterar den ur ett strategiskt perspektiv, eller så särskiljer man inte distansutbildning från annan utbildning som ges.

Det finns en bredd i anslaget hos de lärosäten som uttalat arbetar med distansutbildning. Några anser den nödvändig för utvecklingen i regionen och för att människor i regionen ska få tillgång till högre utbildning och vidareutbildning. Flera ser sin roll i det livslånga lärandet och erbjuder kurser för bildning och fortbildning för yrkesverksamma på distans samt en flexibilitet i tid och rum som ökar tillgängligheten. Andra ser möjligheter att expandera internationellt, rekrytera studenter från andra länder (även som ett alternativ till avgiftsbelagd campusutbildning), utnyttja expertkompetens från andra länder i sina kurser eller att erbjuda sin expertkompetens till en vidare krets. Som exempel på internationella samarbeten senare i rapporten visar kan även forskarutbildning ges som distansutbildning.

Örebro universitet är ett av de lärosäten som har svarat att man generellt ser distansutbildning som inte mer än en distributionsform för utbildning.

59. Westman, P., Paulsson, J., (2008) Open Educational Resources in Swedish Higher Education. *Sciecom Info 2*, 2008. Tillgänglig på www.sciecom.org/ojs/index.php/sciecominfo/article/view/654 Besökt 2010-11-29.

60. Uppgifter från BTH:s enkätsvar.

61. Westman, P., Paulsson, J., (2008) Open Educational Resources in Swedish Higher Education. *Sciecom Info 2*, 2008. Tillgänglig på www.sciecom.org/ojs/index.php/sciecominfo/article/view/654. Besökt 2010-11-29.

Creelman, A., Forsberg, Å., (2010) Open Educational Resources – a resource for learning, *Sciecom Info 3*, 2010. Tillgänglig på www.sciecom.org/ojs/index.php/sciecominfo/article/view/4314. Besökt 2010-11-29.

Lärosätet menar att den digitala teknikens möjligheter utnyttjas i all undervisning, oberoende av om den är campus- eller distansutbildning. För många av lärosätena går utvecklingen inom distansutbildningen hand i hand med utvecklingen av distansoberoende service och resurser som ska vara tillgängliga för *alla* studenter och lärare, oberoende av utbildningsform. Några lärosäten menar att erfarenheter från distansutbildningen kommer campusutbildningen till godo och fungerar kvalitetshöjande.

Ett flertal av lärosätena, både bland dem som har strategidokument och dem som saknar dylika, uppger att distansutbildning är en fråga om pedagogiska val för att stödja studenternas lärande på bästa sätt eller för att öka variationen i de undervisningsformer som erbjuds studenterna. Uppsala universitet har i detta sammanhang identifierat en utmaning för utvecklingen: avgörande för distansstudenternas lärande kommer att vara hur universitetets personal lär sig utnyttja och utveckla de pedagogiska och administrativa möjligheter som erbjuds av tillgängliga IT-resurser, vare sig det sker inom ramen för distanskurser eller för campuskurser.

En mångfald sätt att styra utvecklingen

I statistiken framträder distansutbildningen som en omfattande utbildningsform volymmässigt och distansutbildning erbjuds av de flesta universitet och högskolor. Fler än hälften av de lärosäten som har svarat på enkäten saknar ändå lärosätessammansatta strategier för distansutbildningen, om man avser dokument som innehåller orden strategi och distansutbildning och som gäller för hela lärosätet. I en internationell jämförelse är detta inte unikt.

Några få lärosäten positionerar sig inom distansutbildningen/flexibelt lärande i sina visionsdokument, som beskriver en målbild i framtiden och omfattar hela verksamheten. Mellan fem och tio lärosäten, har lärosätessammansatta strategier specifikt för distansutbildning eller strategier där begreppet distansutbildning finns med. Drygt tio lärosäten, har strategier som innehåller mål för flexibel utbildning, nätbaserad utbildning eller IT-stödd utbildning, eller nämner dessa utbildningsformer som ett sätt att uppnå vissa mål. Vanligtvis omfattar dessa begrepp både distansutbildning och campusutbildning. Strategierna innehåller en långsiktig plan för hur lärosätet ska uppnå visionen eller vissa mål. Knappt tio lärosäten har varken gemensamma strategier för distansutbildning eller flexibel utbildning (eller motsvarande). Mer om skälen till detta lite senare i rapporten.

Enkätsvaren ger vid handen att lärosätenas strategiska arbete och utveckling av distansutbildningen eller flexibel utbildning styrs på fler sätt än genom strategidokument. Det kan röra sig om gemensamma policys, organisationsförändringar eller medel som omfördelas för att stödja utvecklingen av distansutbildning eller flexibel utbildning. Läs mer om detta under rubriken Styrning utan lärosätessammansatta strategier.

Högskolan Kristianstad har svarat att distansutbildningen passar väl ihop med högskolans studentprofil, som är äldre studenter vilka redan har etablerat

sig med arbete, familj och bostad. Även Högskolan i Skövde anser att flexibel utbildning passar väl ihop med lärosätets profil, som i dess fall är IT. För Mittuniversitetet är distansutbildning och flexibelt lärande en profil.

Visioner för distansutbildningen

Ett fåtal lärosäten har alltså visionsdokument som omfattar hela verksamheten och inkluderar distansutbildning eller flexibelt lärande i någon sorts roll. Antingen tas den upp som ett område inom vilket lärosätet ska positionera sig i utbildningsvärlden eller som en väg till att uppnå en viss målbild. Några exempel på hur lärosätena formulerar sig kring distansutbildningen i sina visionsdokument följer här:

Högskolan Väst har tagit fasta på samhällets behov och den möjlighet till bred rekrytering som flexibla utbildningsformer kan innebära:

Högskolan Väst har ett varierat utbildningsutbud som tillsammans med flexibla utbildningsformer tillgodoser ett regionalt och nationellt samhälleligt behov och lockar ett brett spektrum av studenter till Högskolan Väst (*Vision Högskolan Väst 2015*, Högskolan Väst).

I Högskolan Dalarnas vision är ”nästa generations lärande”, som inkluderar distansutbildning, ett nyckelbegrepp.

Högskolan Dalarna ska vara ledande i pedagogisk förnyelse, med stöd av utvecklade informations- och kommunikationstekniker, både på campus och på nätet. Begreppet *nästa generations lärande* förmedlar två pedagogiskt intressanta innebörder. Det handlar dels om den kommande generationens lärande, dels om de nya sätt att lära som växer fram med hjälp av en accelererande teknikutveckling (*Vision och övergripande mål 2010–2015*, Högskolan Dalarna).

Karlstads universitet är ett av de lärosäten som har satt upp en ambitionsnivå för distansutbildningen som inkluderar internationellt samarbete kring utbildningar.

Vi erbjuder distansutbildningar med nationell attraktionskraft inom profilområden. Inom några utvalda områden har vi utvecklat internationella distansutbildningar i samarbete med utländska universitet (*Vision 2015*, Karlstads universitet).

Distansutbildningen i lärosätenas strategier

En del av strategierna som lärosätena har tagit upp i enkätsvaren konkretiserar visionsdokumentet, men inte alla har denna koppling. Som tidigare nämnts har drygt hälften av de lärosäten som svarat på enkäten strategidokument där distansutbildning eller flexibel utbildning ingår. Strategierna gäller ofta utbildning på grundnivå eller avancerad nivå. En förklaring till att distansutbildningen (eller motsvarande) ingår i strategier för andra områden kan vara

att den ses som en integrerad del av utbildningsverksamheten, men ändå vill ges en särskild roll.

Högskolan Väst är ett av de lärosäten som valt att integrera flexibelt lärande i lärosätets gemensamma visions- och strategidokument. De förklarar sitt ställningstagande på följande sätt:

Högskolan Väst har inga specifika styrdokument eller avsiktsförklaringar för just området flexibelt lärande. Istället har vi valt att lägga in de olika utvecklingsområdena (varav flexibelt lärande är ett) i övergripande visionsdokument, strategier och årliga verksamhetsplaner. Genom att arbeta på detta sätt med endast ett fåtal övergripande dokument har vi velat tillse att inriktning, utveckling och dialog ständigt hålls levande i organisationen (Högskolan Väst).

Många av de strategidokument som nämns i enkätsvaren relaterar utvecklingen av distansutbildning, flexibel utbildning eller motsvarande till studenternas lärande och lärarnas kompetens. Till exempel ingår i Högskolan i Borås mål och strategier för 2010–2013 ”att utveckla former för flexibelt lärande och distansutbildning” och att ”kvalitetssäkra utbildningar genom pedagogisk kompetensutveckling.”⁶²

I Linnéuniversitetets strategidokument – *Linnéuniversitetet – en resa in i framtiden. Strategi 2010–2015* – formuleras idéer och mål för det nya universitetet och några av punkterna rör distansutbildning och flexibelt lärande. Man vill

- erbjuda medarbetare och studenter de modernaste verktygen för lärande och forskning
- satsa på tillämpning och användning av digitala verktyg, flexibelt lärande och ett webbaserat utbildningsutbud.

Distansutbildningen länkas även till andra områden i lärosätenas strategidokument. Högskolan i Jönköping och Luleå tekniska universitet hör till dem som kopplar samman flexibel utbildning och regional utveckling. Vid GIH och Karlstads universitet m.fl. ses distansutbildning en som en möjlighet att bredda rekryteringen av studenter. Högskolan Gotland, Högskolan i Borås och Karolinska institutet ser sin roll i det livslånga lärandet som en strategisk fråga där distansutbildning ingår. Vid ett mindre antal lärosäten tas distansutbildningen (även) upp i lärosätets IT-strategi.

Högskolan Kristianstad satte 2006 upp strategiska mål för 2012 om att öka antalet nätbaserade kurser och att premiera pedagogisk utveckling, speciellt för distans- och nätbaserade kurser. Vid en revidering 2009 konstaterades att högskolan redan gjort framsteg inom båda områdena och andra mål och delmål sattes upp i strategin för 2009–2014. Hälsohögskolan, Högskolan för lärande och kommunikation och Tekniska högskolan vid Högskolan i Jönköping har formulerat kvantitativa mål för distansutbildningen, vilket är ovanligt i de enkätsvar som skickats in.

62. *Det kompletta professionslärosätet, Mål och strategier för Högskolan i Borås 2010-2013.*

Några av lärosätena uppger även att de är inne i processer eller inom kort kommer att starta processer för att arbeta fram strategier för distansutbildning och flexibel utbildning (eller motsvarande). Mälardalens högskola håller t.ex. på att slutföra ett arbete med en ny distansutbildningsstrategi (som även innefattar samarbetet med lärcentra) och Karlstads universitet har en ambition att ta fram ett strategi- och kvalitetsinstrument för e-lärande under 2010. Högskolan i Gävle skriver att de är på väg att gå in i ett flerårigt förnyelsearbete för distansutbildningen som kommer att påverka strategier, mål och organisation m.m.

Styrning utan lärosätsgemensamma strategier

Det tiotal lärosäten som saknar lärosätsgemensamma strategier eller närliggande typer av dokument för distansutbildningen eller för flexibelt lärande ger framför allt någon av följande förklaringar:

- Lärosätet är främst ett campusuniversitet eller en campushögskola.
- Ansvar för utbildningen är decentraliserat till t.ex. fakulteter, akademier eller institutioner, och strategier, handlingsplaner etc. upprättas på den nivå istället för lärosätsgemensamt.
- Distansutbildning är ett komplement till det ordinarie utbildningsutbudet, och nätbaserade moment är ett komplement till mer traditionell undervisning.
- Distansutbildning anses vara en integrerad del av det utbildningsutbud som erbjuds, ses som en distributionsform bland andra eller väljs baserat på pedagogiska ställningstaganden.

Vid en del lärosäten som har en decentraliserad organisation och saknar en gemensam strategi på central nivå finns istället strategier för distansutbildning eller flexibel utbildning längre ner i organisationen, t.ex. på fakultetsnivå eller avdelningsnivå.

Lärosätenas enkätsvar visar att flertalet lärosäten som inte har lärosätsgemensamma strategidokument ändå har gjort strategiska ställningstaganden på central nivå vilka innebär en fortsatt utveckling av distanskurser samt förbättrad service och stöd för studenter och lärare inom distansutbildningen. Ledningen har främjat utvecklingen genom att skapa lärosätsgemensamma enheter med uppdrag att stödja utvecklingen; ställa upp pedagogiska kompetenskrav för lärare; samt fattat beslut som rör kvalitetssäkring av distansutbildningen och utvecklingen av IT-system och digitala biblioteksresurser.

Göteborgs universitet och Lunds universitet är två av de lärosäten som anger pedagogiska skäl för sitt ställningstagande till distansutbildningen, även om de saknar en särskild universitetsgemensam strategi för området. Inom Göteborgs universitet finns istället en övergripande, gemensam, ambition att förnya pedagogiken i utbildningarna med målet att öka inslagen av alternativa undervisningsformer. I det sammanhanget fyller distansutbildningen en funktion. Ett annat exempel är Luleå tekniska universitet som har en högsko-

lepedagogisk policy vilken tar upp flexibelt lärande som en del av lärarrollens ständiga utveckling. Vid t.ex. Linköpings universitet och Lunds universitet argumenteras för nätbaserad utbildning som en del av lärosätets bidrag till hållbar utveckling.

Lärosätena styr och främjar distansutbildningen även genom att inkludera den i kvalitetsarbetet. BTH, Lunds universitet och Mittuniversitetet nämner pågående utvecklingsarbete för att säkra kvaliteten i distansutbildningen. I Lunds universitets handlingsplan för kvalitetsarbete 2009–2010 står att metoder för kvalitetsutvärdering behöver anpassas för att användas vid olika former av e-lärande (nätbaserat lärande) och att kvalitetsaspekter för e-lärande ska integreras i befintliga kvalitetssäkringssystem. Konkret ska bl.a.

- internationell s.k. benchmarking genomförs avseende e-lärande inom ramen för ESMU och E-xcellenceprojektet
- krav på utbildning för lärare som arbetar med e-lärande förtydligas
- metoder för kvalitetssäkring av studie- och karriärvägledning utvecklas.

Distansutbildningens roll i utbildningsverksamheten

I sina enkätsvar anger lärosätena att distansutbildningen bidrar på många olika sätt till verksamheten och till att uppfylla de uppdrag och mål som finns. Det gäller såväl för lärosäten som har strategier för distansutbildningsområdet som för dem som saknar strategier. Uppräkningen visar stor bredd och kanske ingår även önskemål om vad distansutbildning kan spela för roll.

Listan nedan är inte uttömmande utan ger exempel från enkätsvaren. Den är uppdelad i tre delar: I översta delen står sådant som flera lärosäten har uppgett, i mitten står sådant som ett mindre antal har nämnt och i den nedersta delen står sådant som enstaka lärosäten tagit upp.

Distansutbildningen

- breddar rekryteringen, exempelvis genom att rekrytera studenter från studieovana miljöer och genom att ge funktionshindrade personer möjlighet att studera
- ger ett vidare nationellt och internationellt upptagningsområde för rekrytering av studenter
- är ett sätt att svara på kompetensbehov i regionen och att stödja samhällsutvecklingen
- främjar attraktiva studiemiljöer såväl virtuellt som på campus
- bidrar till livslångt lärande.

Den

- lockar internationella studenter och ses som ett alternativ till campusförlagd avgiftsbelagd utbildning
- är ett led i att bygga ett mer hållbart campus
- förbereder studenterna för en professionell roll i det 21:a århundradet

- underlättar för ett lärosäte att erbjuda kurser inom ett eller flera specialområden och med stark koppling till lärosätets forskningsmiljöer (och även i vissa fall till näringslivets).

Den

- ger möjlighet att utveckla skräddarsydda kurser som annars inte skulle ha utvecklats
- innebär ett effektivt utnyttjande av resurserna, en rationalisering som förbereder studenterna inför att medverka i och bidra till demokratisk och hållbar global samhällsutveckling
- möjliggör för uppdragsutbildningen att öka väsentligt
- ökar lärosätets möjligheter att få fram tillräckligt många platser för verksamhetsförlagd utbildning när denna inte behöver genomföras i lärosätets närområde.

Exempel på strategiskt arbete på distansutbildningsområdet

Enkätsvaren innehåller en stor mängd exempel på strategiskt arbete som genomförs eller har genomförts vid lärosätena för att stärka specifikt distansutbildningen eller, mer vanligt, för att stärka lärosätets flexibla utbildning (eller motsvarande). De gäller organisation, samarbete, främjandeinsatser av olika slag m.m.

Styrdokument och policy

- Vid Högskolan i Skövde pågick fram till september 2010 ett utvecklingsarbete som bl.a. innefattade att ta fram en lärosätespolicy för flexibel utbildning och att identifiera framgångsfaktorer för området. I uppdraget låg även att identifiera den infrastruktur och det administrativa stöd som behöver utvecklas på det studiesociala området.
- Luleå tekniska universitet genomför under 2010 det strategiska projektet PUD, Pedagogisk utveckling av distansutbildningen. Projektgruppen ska bl.a. identifiera de pedagogiska idéer som ska karaktärisera distansutbildningen vid LTU och föreslå hur innehåll och arbetsformer bör förändras.

Organisation

- Högskolan i Gävle genomför ett omfattande arbete med att fördjupa samarbetet med lärcentra i regionen.
- BTH Learning Lab, KTH Learning Lab och Uppsala Learning Lab är exempel på en lärosätessammansatt enhet som ska främja utvecklingen av IT-stödd utbildning (eller motsvarande), och i vars uppdrag även ingår att följa kunskapsläget inom området.

- Ekonomihögskolan vid Lunds universitet har inrättat en s.k. director of e-learning projects med ansvar för utveckling och innovation. Det finns en aktiv samverkan med studenterna i e-lärandefrågor.

Resurstilldelning

- Göteborgs universitet har sedan 1997 gett extra medel till distansutbildningen genom att den ersättning som fakultetsnämnderna får för distansutbildningen har erhållit samma prestationsgrad som den campusförlagda, ordinarie utbildningen. Luleå tekniska universitet fördelade tidigare särskilda medel för att främja utvecklingen av distansutbildningen och rapporterar att andelen distansutbildning ökade betydligt.
- Högskolan Kristianstad ger en högre timtilldelning för nätburna kurser än för campuskurser och distanskurser.

Utbildning och forskning

- Sedan 2008 har Lunds universitet deltagit i tre internationella benchmarkingprojekt om e-lärande.⁶³
- Högskolan Dalarna arbetar med ett omfattande forsknings- och utbildningsprogram som kallas Nästa Generations Lärande. Programmet innehåller dels en forskarskola som ska forska om nätbaserat lärande och stödja utvecklingen inom området, dels utvecklingsprojekt för att skapa bättre förutsättningar för flexibel utbildning för studenterna.
- Hälsohögskolan vid Högskolan i Jönköping fattade tidigt ett beslut om att alla utbildningar på mater/magisternivå skulle erbjudas som nätbaserad utbildning.
- Högskolan i Gävle och Mälardalens högskola undersöker möjligheterna att ge distansutbildning utomlands genom samverkan med universitet i Kina respektive Thailand.

Kompetensutveckling

- Flera lärosäten har genomfört lärosätesövergripande satsningar på pedagogisk och teknisk kompetensutveckling av personalen i syfte att öka användningen av lärplattformar.
- BTH har genomfört tre stora nationella konferenser om nätburet lärande – Netlearning 2002, 2004 och 2006 – och har deltagit på olika sätt i ytterligare två (NU2008 och NU2010) med delsyftet att stärka utvecklingen i den egna organisationen.

Främjandeinsatser

- Mittuniversitetets styrelse beslutade i november 2011 att satsa 50 miljoner kronor på att genomföra en ny utbildningsstrategi. För e-lärandet hand-

63. Ossiannilsson, E. & Landgren, L. (2010). *Benchmarking av eLärande vid Lunds universitet – erfarenheter och kritiska koncept för kvalitetsarbete*. Lund: Lunds universitet.

lar det om att stärka Mittuniversitetets position ”som ledande universitet inom distansutbildning” och att stärka e-lärandet i all utbildning.⁶⁴

- Lärosätenas beslut att upphandla och införa lärplattformar är strategiska åtgärder som har haft mycket stor betydelse för utvecklingen av nätbaserat lärande och distansutbildningen.
- En del lärosäten ger särskilda projektmedel till lärare som vill utveckla utbildning på distans eller nätburen utbildning.
- BTH och Lunds universitet rapporterar att de arbetar för att införa systematisk kvalitetssäkring av distansutbildningen.

Lärosätena och deras utbildningsutbud

Vad erbjuds som distansutbildning?

Det vanligaste svaret från lärosätena om kursutbudet är att fristående kurser är betydligt vanligare som distansutbildning än program, vilket statistiken även visar. Några lärosäten uppger att de inte ger några programutbildningar på distans. Vidare dominerar utbildning på grundnivå inom distansutbildningen.

Högskolan i Skövde resonerar i sitt enkätsvar kring en strategi för att öka andelen studenter som läser distansutbildning på avancerad nivå:

Kurser som ges nätbaserat ... tenderar att bli kurser på grundnivå med ett stort antal studenter som läser fristående kurs men som mer sällan fortsätter studera på avancerad nivå. Det finns alltså all anledning att genom att erbjuda progression inom ett ämne eller område visa att nätbaserade kurser kan vara delar av eller hela utbildningsprogram och inte på något sätt ha en sämre kvalitet eller lägre krav än helt campusbaserade (Högskolan i Skövde).

Några lärosäten menar att kurser på avancerad nivå och för fortbildning passar bättre som distansutbildning än kurser på grundnivå, som lägger grunderna till ett legitimationsyrke eller där studenten genomgår en socialiseringsprocess för ett yrke. Dessa argument är vanligare för vård- och medicinutbildningar.

Flera lärosäten menar att distansutbildning används för fortbildning och att det främst gäller distansutbildning som ges som kurser, inte program. Högskolan på Gotland tar t.ex. upp det i styrdokument för grundutbildningen.

Ett omfattande statistiskt material och en analys av utbildningsutbudet inom distansutbildningen samt distansstudenterna finns att ta del av i kapitlen *Utbudet av distansutbildning* och *Vilka är de som studerar på distans?*

Vad anses inte lämpligt som distansutbildning?

I flera lärosätens enkätsvar nämns områden och kurser som *inte* anses lämpliga som distansutbildning. Ibland är resonemangen motsägelsefulla: Vad som

64. Pressmeddelande från Mittuniversitetet 2010-11-01 med rubriken ”Mittuniversitetet investerar i e-lärande”.

vid ett lärosäte inte anses passa som distansutbildning erbjuds redan vid ett annat lärosäte.

Några lärosäten (bl.a. Karolinska institutet) menar t.ex. att kurser där handlag utvecklas inte passar som distansutbildning. GIH förklarar att man inte ger fler än två kurser som distansutbildning därför att flertalet av deras kurser innehåller praktiska moment som inte går att bedriva på distans. Lärare vid Chalmers tekniska högskola uttrycker ett liknande synsätt, att Chalmers programutbildningar kräver fysisk närvaro och direktkontakt i föreläsningssalar och laboratoriesalar mellan lärare och studenter samt studenter emellan. Örebro universitet skriver att kurser vars kvalitet ligger i ett aktivt seminarium är mindre lämpliga som distanskurser eftersom det är svårt att få till stånd fungerande diskussionsgrupper på nätet.

Å andra sidan finns det exempel på kurser och program på distans där praktiska handlag tränas och där studentinteraktionen organiseras så att den blir en del av lärandet. Ett exempel är IngOnline, högskoleingenjörutbildning på distans som har funnits i flera år och som genomförs genom ett lärosätessamarbete. Linköpings universitet har i sitt enkätsvar gett exempel på en kompletterande utbildning i slöjd (60 högskolepoäng) som ges på distans för obehöriga undervisande lärare. Ytterligare exempel är kemilaborationer som studenterna kan göra på distans med hjälp av Internet (se fler exempel finansierade av Rådet för högre utbildning och NSHU⁶⁵). Uppsala universitet redovisar ett lyckat exempel från urologikurser på läkarprogrammet som bl.a. använder e-mötesverktyg för att genomföra seminarier i realtid där alla studenter kan medverka. För att förbättra undervisningen har lärarna kontinuerligt låtit studenterna besvara enkäter om utbildningen.

Varför väljer studenterna distansutbildning och vad anser de om den?

För att spegla uppgifterna från lärosätena, deras strategier för distansutbildningen och utbildningsutbudet behövs även information om studenternas motiv till varför de läser en distansutbildning och vad de anser om kvaliteten i distansutbildningen.

Studenternas motiv

Några av lärosätena nämner att de har genomfört enkäter, fokusgruppsamtal eller intervjuer för att ta reda på distansstudenternas drivkrafter och åsikter inom olika områden.

En hel del uppgifter går att hitta i rapporter från UCER⁶⁶, som har haft ett treårigt uppdrag från Myndigheten för Sveriges nätuniversitet att utvärdera

65. Rådet för högre utbildning är nedlagt sedan 2005 och NSHU är nedlagt sedan 2008, men projektbeskrivningar och rapporter kan nås via www.rhu.se och www.nshu.se/page/3105/page.htm.

66. Umeå Center for Evaluation Research.

studentnyttan av Nätuniversitetet och IT-stödd distansutbildning. En enkätundersökning och uppföljande fokusgruppsamtal via Internet genomfördes 2005⁶⁷.

Det som har framkommit i UCER:s material är bl.a. att flexibiliteten i studierna är det tyngst vägande skälet till att distansstudenter väljer den studieformen och att de läser kurserna för att de är intresserade av ämnet. Detta stämmer väl överens med de uppgifter som samlats in från lärosätena för denna rapport. Men det finns även andra orsaker bakom valet att studera på distans. En stor andel av studenterna läste inom Nätuniversitetet samtidigt som de sökte arbete; flertalet hade redan en akademisk examen och kursen gav möjlighet till studiemedel; de ansåg att det såg bättre ut att vara student än arbetslös; och några läste på distans för att kunna avsluta kursen även om de fick arbete på annan ort. En annan grupp var svenska studenter som befann sig tillfälligt utomlands eller bodde permanent utomlands och som läste en svensk utbildning för att tillgodoräkna sig poäng, få ett svenskt perspektiv eller för att utbildningen var gratis. Återigen andra motiv var det breda utbudet av IT-stödda distanskurser, att vilja studera men inte leva som ”campusstudent” (igen), att utbildningen endast gavs på distans eller att den hade lägre antagningspoäng.

Vad anser studenterna om distansutbildningen?

Studenternas åsikter om den distansutbildning de deltar i eller har gått kan bidra till kvalitetsarbetet och ge vägledning till styrkor och svagheter i distansutbildningen.

I UCER:s tidigare nämnda rapporter och lärosätenas enkätsvar finns viss information om studenternas åsikter om distansutbildningen. I UCER:s redovisning av fokusgruppernas samtal framgår att åtskilliga studenter anser att pedagogiken i kurserna är undermålig. IT-stödet i utbildningen når inte upp till studenternas förväntningar. En brist är att de tekniska möjligheterna inte utnyttjas – studenterna känner väl till olika former av IT-stöd och har ofta goda erfarenheter från andra kurser där det fungerat bättre. Det är främst studenter över 30 år som kritiserar tillämpningen. Flera studenter tycker att det verkar som att lärarna använt sig av en campuskurs och lagt ut dokument från den på lärplattformen utan att anpassa pedagogiken efter studieformen.

I både enkätundersökningen och fokusgrupperna är det lärarstödet som får mest kritik. I allmänhet saknar studenterna engagemang, vägledning och dialog från lärarna. För de studenter som är nöjda med lärarstödet handlar det framför allt om att läraren varit tillgänglig.

67. *Studenters upplevelser av distansutbildning inom Nätuniversitetet – en fördjupad studie med fokusgrupper på Internet* av Lisa Almqvist och Pernilla Westerberg. UCER, september 2005. www.ucer.umu.se/PDF/arbetsrapporter/Natunivarbetsrapporter/NatunivLisa0509.pdf. Även *Nätuniversitetets studentnytta – slutrapport 1 från en 3-årig utvärdering* av Gunilla Mårald och Pernilla Westerberg. UCER, Report No 18 December 2006. www.nshu.se/download/4613/natuniversitetets_studentnyttaslutrapport1_maraldochwesterberg_0612.pdf.

Flera av studenterna på kurser med fysiska träffar önskade sig mer sådan social kontakt för att hålla studiemotivationen uppe. Det gäller främst studenter inom vård och medicin, på längre kurser (minst 30 högskolepoäng), heltidsstudenter och nybörjarstudenter.

Grupparbeten fick kritik av i stort sett alla studenter i fokusgrupperna, främst handlade det om att upplägget inte fungerat. Dock ansåg studenter som inte hade haft grupparbeten i sin kurs att det var en stor brist.

I övrigt önskade studenterna mer kontinuitet i upplägget av studierna - t.ex. fler deadlines och uppgifter som ska redovisas under kursen - och saknade ett komplement som ersätter fysiska träffar, föreläsningar och diskussioner. Nästan alla studenter önskade mer diskussion och styrd diskussion i det forum som ingår i lärplattformarna.

I sina enkätsvar har några av lärosätena valt att ta upp frågan om distansstudenternas inflytande över utbildningen och studentrepresentationen i lärosätets organ. De skriver att distansstudenternas deltagande är lågt och att de ofta istället representeras av campusstudenter.

Hur organiseras arbetet med distansutbildningen?

Vid några lärosäten har en prorektor eller motsvarande ansvar för distansutbildningen. Alla lärosäten har däremot någon form av stödenhet eller idé om hur stödet till lärare och studenter ska ges. Högskolan i Skövde är en av ett fåtal lärosäten som har en särskild organisation för flexibel utbildning/distansutbildning. En styrgrupp, sammansatt av chefer, har som uppgift att styra och dimensionera flexibel utbildning. Under sig har de Gruppen för distanssupport och stöd för flexibel utbildning och en referensgrupp. Vanligare är att, som Högskolan Väst, inte ha någon särskild organisation för flexibelt lärande utan i stället satsa på stödfunktioner med uppgift att underlätta den flexibla utbildningen inom den reguljära organisationen.

Samtliga lärosäten som har svarat på enkäten uppger att de erbjuder såväl pedagogiskt som tekniskt stöd till distanslärare (se även under Support till lärare och studenter). Hur stödet är organiserat skiljer sig åt. Många har en IT-pedagogisk enhet förlagt till biblioteket (Karlstads universitet, BTH, Södertörns högskola, KTH, Högskolan i Gävle för att nämna några). Andra har organiserat stödet som en central enhet t.ex. under universitetsförvaltningen (t.ex. Uppsala universitet, Stockholms universitet och Göteborgs universitet) eller tillsammans med en central högskolepedagogisk enhet (Chalmers tekniska högskola). Vid ett fåtal lärosäten har en viss institution ansvar för det pedagogiska stödet till lärarna, med visst ansvar spritt över institutionerna (t.ex. Linnéuniversitetet). I praktiken ges mycket stöd och hjälp utanför de organisatoriska enheterna, kollegor emellan på institutionerna.

Lärosätenas IT-enheter ansvarar oftast för hårdvara, servrar, nät och drift, men det finns exempel där IT-avdelningen också ger tekniskt support till studenter och lärare (t.ex. Högskolan i Skövde). I något fall har den IT-pedago-

giska stödenheten egen drift av system vars användningsområde specifikt rör distansutbildning (t.ex. BTH).

Flera lärosäten – däribland Göteborgs universitet, Karolinska institutet, Luleå tekniska universitet och Lunds universitet– har decentraliserat stödet för flexibelt lärande och distansutbildning. Utveckling av kurser, visst stöd till lärare och även support på lärplattformen till studenterna görs på institutions-, fakultetsnämnds- respektive sektionnivå. På central, universitetsgemensam, nivå finns vid dessa lärosäten vanligtvis en pedagogisk utvecklingsenhet som kan ge kompletterande support och utvecklingsstöd samt en IT-enhet för tekniska frågor.

Samarbetet med lärcentra

Över landet ligger ett nät av kommunala s.k. lärcentrum som är förmedlare av utbildning och utgör en del av infrastrukturen för vuxnas lärande. Omkring 180 av de 250 lärcentra som drivs i kommunal regi har ett högskoleutbud.⁶⁸ Lärcentra finns både i glesbygds- och i storstadskommuner. De ger studenterna tillgång till datorer, examineringslokaler, webbsända utbildningstillfällen, social samvaro och tekniskt stöd m.m. Högskolan i Gävle, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Luleå tekniska universitet och Mälardalens högskola hör till de lärosätena som tar upp samarbetet med lärcentra i sina enkätsvar.

De skriver att lärcentra spelar en viktig roll för regional utveckling och för att göra utbildning tillgänglig även för personer långt från högskolan. Lärcentra har även stor betydelse för studenter med mindre studievana, rekrytering av studenter och marknadsföring av utbildningar. Till exempel använder sig sjuksköterskeprogram och lärarprogram på distans av lärcentra.

Både Högskolan i Gävle och Högskolan Väst beskriver strategiska samarbeten med lärcentra, men i utvecklingen har lärosätena gått till väga på olika sätt. Erfarenheterna från Högskolan i Gävle visar att man genom ett gott samarbete med väl fungerande lokala lärcentra når målgrupper som annars inte skulle studera på akademisk nivå. Under 2010 har prorektor, bibliotekschef och samordnare för distansutbildningen gjort en rundresa till samtliga lärcentra i regionen för att bl.a. konkretisera samverkan kring distansutbildningen. Varje höst bjuds lärcentra in till högskolan för att föra en dialog inför planeringen av kommande läsårs kurs- och programutbud.

Högskolan Väst beskriver en utveckling de senaste åren där flexibel utbildning byggts upp i samarbete med övriga högskolor i Västsverige och kommunala lärcentra. Volymen har ökat kraftigt samtidigt som tyngdpunkten i programutbudet förskjutits från lärcenterbaserad utbildning till nätbaserad utbildning. Lärosätet har av kvalitetsskäl valt att koncentrera utbildningarna till färre lärcentra och på så sätt samla större studentgrupper vid varje lärcentra.

68. *Lärcentra 2003 – sammanställning av enkätsvar*, Glesbygdsverket, 2004. Läs en sammanställning av lärcentrumens uppdrag och av den politiska diskussionen i t.ex. *Kommunal finansiering av statlig verksamhet*. SOU 2007:72. Se även www.larcentra.se.

Lärarnas arbetsinsats

Några få lärosäten nämner i sina svar lärarnas arbetstid och arbetstidsavtalet och då utifrån aspekten att det är något som behöver tas i beaktande eller att arbetstidens förläggning kan behövas ändras, t.ex. till kvällar och helger då distansstudenterna är som mest aktiva. Som tidigare nämnts har Karlstads universitet ett arbetstidsavtal från 2004 där distansutbildning likställs med annan utbildning vid lärosätet.

Av de lärosäten som i sina svar har tagit upp frågan om lärarnas arbetsinsats i distansutbildningen räknar de flesta med samma tidsåtgång för lärare på campuskurser som på distanskurser vad gäller kursutveckling och genomförande av kursen.

Budget för utveckling och genomförande av distansutbildningen

Lärosätena har generellt svårt att sammanställa kostnader för distansutbildning. De menar att många kurser ges som både distans- och campuskurs och att det är samma sorts tekniskt och pedagogiskt stöd oavsett utbildningsform.

BTH kommenterar att de räknar med ungefär samma budget för distans- som för campuskurser, men att medlen fördelas olika. Mer medel behöver läggas på kursutveckling för distansutbildningar och en bra analys behövs av långsiktigheten i satsningen.

Det finns exempel på lärosäten som har försökt att räkna på kostnaderna. Högskolan i Skövde uppskattar att budgeten för distansutbildning uppgick till knappt 21 miljoner kronor 2010. Av det hade IT-avdelningen, som Högskolan i Skövdes distanssupportgrupp tillhör, och studievägledningen en budget på cirka 4,5 miljoner kronor (2010).

Även Högskolan i Gävle har försökt räkna på den totala kostnaden. För Learning Centers verksamhet avsätts en budget på 2,5–3 miljoner kronor per år. Därutöver har varje akademi finansierat verksamheten i form av resurspersoner eller medel, sammanlagt motsvarande 1–1,2 heltidstjänst per år (cirka 500 000 kronor per år). Fram till årsskiftet 2009/2010 avsatte t.ex. Institutionen för vårdvetenskap och social omsorg medel (i genomsnitt 150 000 kronor per år) för utvecklingen av distansutbildning vid institutionen. Under år 2010 görs även en satsning på att effektivisera supportverksamheten hos Learning Center och för detta ändamål har högskolan avsatt 580 000 kronor. För samverkan inom SNH (Samverkan för nätbaserad högskoleutbildning) avsätts 380 000 kronor för år 2010.

Support till lärare och studenter

Som tidigare nämnt uppger alla lärosäten att de har en struktur för tekniskt och pedagogiskt stöd till studenter och lärare som är involverade i distansutbildning. Vid en majoritet av lärosätena ingår stödet för distansutbildningen

i de stödfunktionerna som byggts upp för alla studenter och lärare oberoende av utbildningsform. Några lärosäten har dessutom utvecklat särskilda tjänster för studenter som läser på distans och inte besöker lärosätet.

Läraren och institutionen bär i praktiken ett stort ansvar för stödet till studenter, även när det finns universitetsgemensamma enheter dit studenterna kan vända sig.

Stöd som erbjuds lärare

Några lärosäten framhåller högskolans personals behov av kompetensutveckling för att kunna använda de IT-baserade systemen och verktygen på ett bra sätt. Ett par lärosäten nämner att det finns en digital klyfta mellan personal och studenter som behöver överbryggas. BTH redovisar en uppfattning inom lärosätets stödfunktioner att totalt sett har lärarnas digitala kompetens ökat, men att den digitala klyftan har vuxit mellan dem som använder nätbaserade resurser mycket och dem som inte alls använder dem.

Högskolepedagogiskt stöd

Som tidigare nämnts är det vanligt att lärosätena har högskolepedagogiska enheter eller liknande som erbjuder utbildningar och annat stöd till lärare. Vanligtvis ges dock inte särskilda kurser för att höja lärarnas kompetens inom distansutbildning eller nätbaserad utbildning, utan området ingår som en del i en mer övergripande högskolepedagogisk kurs. En del lärosäten erbjuder fördjupningskurser i distanspedagogik. Vid Chalmers tekniska högskola ges t.ex. en särskild högskolepedagogisk kurs om IKT i utbildningen: *Learning in digital media*.

I några lärosätens svar finns exempel på lärarfortbildning som genomförs i lärplattformen, med sociala nätverk m.m. för att föregå med gott exempel samt för att låta lärarna tillämpa verktygen i en verklig lärsituation – sin egen – innan de använder dem i sin egen undervisning.

En del av högskolebiblioteken har utvecklat service till lärarna som även kan användas i distansundervisningen, t.ex. att ta fram lärandemål i informations-sökning och akademiskt skrivande. Lärare kan även få stöd i undervisnings-situationen från t.ex. riktlinjer och genom ett kontinuerligt internt samtal om pedagogiskt arbete. På Karolinska institutets sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeprogram har t.ex. en handledning tagits fram som ger lärare vägledning om både distansutbildning och studenternas lärande.⁶⁹

Tekniskt stöd

I de organisationer som är decentraliserade ligger typiskt ansvaret lokalt för tekniskt stöd i sådant som introduktion i lärplattformen, e-möten och videokonferenser, inspelning av föreläsningar och kompetensutveckling. Ofta

69. *Lärarhandledning för distansutbildning* av Malin Friberg, Karolinska institutets sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeprogram, reviderad 2010.

handlar det om att lärare hjälper varandra, men en del lärosäten har även särskilda resurspersoner på institutionsnivå. Linnéuniversitetet betonar vikten av att resurspersoner och stödpersoner arbetar i samma fysiska miljö som lärarna.

Där det finns en central enhet med stödfunktioner brukar den bestå av en helpdesk samt ge stöd för inspelning av föreläsningar och videokonferenser. På vissa lärosäten utvecklas även manualer och guider till universitetets IT-system.

Ett par lärosäten nämner att stödfunktionerna är tillgängliga under kontorstid, alltså inte på kvällstid och helger då många av distansstudenterna och lärarna är som mest aktiva.

Stöd som erbjuds studenterna

Tekniskt stöd

En majoritet av lärosätena nämner att studenterna får eller erbjuds en introduktion till lärplattformen/lärplattformarna och andra kursverktyg. Det kan t.ex. vara läraren, IT-avdelningen eller biblioteket som ger den. Vid en del lärosäten krävs fysisk närvaro för introduktionen. Alternativet för distansstudenterna kan då vara skriftlig dokumentation eller att kontakta en helpdesk. Många vänder sig även till sin lärare.

Stöd för distansstudenternas lärande

Det är mycket vanligt att lärosätenas bibliotek erbjuder tidskrifter, e-böcker och andra lärresurser i elektronisk form. Flertalet har även öppna digitala lärresurser, som behandlar t.ex. källkritik, sökmeter, plagiat, informationskompetens. Det är vanligt att biblioteken erbjuder handledning via e-post, e-möten och chat. Många av biblioteken skickar hem böcker till distansstudenter eller informerar om fjärrlån.

Studiesocialt stöd och studievägledning

I enkäten ställdes en fråga om vilket stöd lärosätet erbjuder distansstudenter utan att specificera inom vilka områden. En handfull lärosäten har beskrivit hur de arbetar med studiesocialt stöd och studievägledning för distansstudenter, eller reflekterat över utmaningar som finns på området. Några lärosäten har svarat att distansutbildningen är ett alternativ för funktionshindrade studenter, men få har särskilt tagit upp hur de löser dessa distansstudenters särskilda behov av stöd och vägledning.

Ungefär samtidigt som lärosätena fick Högskoleverkets enkät om distansutbildningen höll de på att svara på en uppföljning av Högskoleverkets utvärdering av stöd till studenter (dnr 649-590-10), där en fråga handlade om stöd till

distansstudenter.⁷⁰ Lärosätenas svar på frågan har använts för att komplettera enkätsvaren i det här avsnittet.

Sammanfattningsvis svarar en majoritet av lärosätena att studiesocialt stöd och studievägledning till distansstudenter är ett område som behöver utvecklas. Många av lärosätena refererar till den information som finns på webbplatsen för att ge studenterna studievägledning och karriärvägledning. Några undantag finns där individuell service erbjuds via IT-baserade verktyg (MSN, Skype, chatt, Facebook, Twitter, webbkamera), e-post, webbformulär och telefon. Ett par lärosäten skriver att de någon gång per år åker till lärcentra för att ge karriärvägledning eller studievägledning eller besöker lärcentra via webbverktyg. Genom denna initiala kontakt menar man att studenterna lättare tar kontakt senare, när de har fler frågor.

Umeå universitet rapporterar att de har utrett distansstudenternas behov av studiesocialt stöd och studievägledning på uppdrag av universitetsstyrelsen.⁷¹

Flera lärosäten har tagit upp problemet med identitetskontroll och sekretess inom individuell studenthälsovård via Internet eller via IT-baserade verktyg. Flera lärosäten uppger också att de antingen har avtal med företagshälsovårdsföretag i landet för att kunna erbjuda studenthälsovård till distansstudenterna eller att distansstudenterna hänvisas till sin lokala vårdcentral. Några studenthälsor ger distansstudenterna möjlighet att boka möten när de besöker lärosätet för utbildningsträffar. Alternativ kan vara självhjälpsverktyg och Internet-baserade terapier som nås via studenthälsans webbplats.

Lärosätena tar upp några svårigheter som härrör till distansstudenterna specifika situation. Högskolan i Borås menar att viss vägledning och stöd kan ges via telefon, e-post och sociala medier, vilket ställer ytterligare krav på kunskap i samtalsmetodik och på förmåga att ge information som inte kan misstolkas. Södertörns högskola lyfter aspekten att de som arbetar med studievägledning och karriärvägledning måste lära sig nya tekniska verktyg för att ge stöd via chat och sociala medier. För karriärvägledningen medför distansmomentet även behov av att känna till den lokala arbetsmarknaden utanför lärosätets närområde. Högskolan Kristianstad ställer frågan om ett lärosäte över huvud taget kan ta på sig att ge samma service till både distans- och campusstudenter, framför allt när det gäller studenthälsovård.

Exempel på lärosätenas utvecklingsarbete inom distansutbildningen

Vid många av lärosätena har betydande utvecklingsinsatser genomförts de senaste åren och under 2010 fortsätter arbetet. Några exempel följer här:

70. Frågan löd: Antal distansstudenter fortsätter att öka. Vilka konsekvenser kan det få för studievägledningen, karriärvägledningen och studenthälsovården, och hur förbereder sig eventuellt lärosätet för detta?

71. Projektet hette *Stöd och service till studenter utanför campus Umeå* och genomfördes 2008–2009.

Mittuniversitetets styrelse har beslutat om ett särskilt utvecklingsprojekt för att bl.a. säkerställa kvaliteten inom distansutbildning samt öka prestationsgraden inom distansutbildningen till minst 70 procent. Projektet löper under 2010 och 2011.

Utöver en satsning på lärcentra som beskrivs i ett annat avsnitt av rapporten gör Högskolan i Gävle under 2010 en satsning på att effektivisera supportverksamheten vid sitt Learning Center.

Högskolan Dalarna ska 2011 ha genomfört en undersökning av campus- och distansstudenternas studiemiljö, med fokus på upplevelsen av en flexibel lärmiljö och på det stöd studenterna får från studentservice, IT-avdelningen, IKT-pedagogiskt centrum och biblioteket.

Högskolan på Gotland tillsatte 2010 en arbetsgrupp, bestående av lärare och forskare från högskolan samt två externa experter (varav en utländsk), som ska föreslå förbättringar av distansutbildningen. Uppdraget omfattar teknik, pedagogik och organisation. När en arbetsgrupp 2007 fick i uppdrag att utveckla distansutbildningen låg fokus på tekniken och projektet resulterade i en egen lärplattform och en studentportal.

Institutionen för data- och systemvetenskap (DSV) vid Stockholms universitet ska under 2010 "arbeta med utformningen av pedagogiska modeller för undervisning på samtliga nivåer starkt kopplade till det flexibla lärandet." Detta ska genomföras bl.a. genom att samarbeta med Tekniska universitetet i Delft, Holland, samt med Open University, England, kring utvecklingen av ett internationellt distansbaserat program och genom att etablera en ny enhet, enheten för flexibelt lärande, vars uppgift blir att bedriva forskning och ta fram olika pedagogiska modeller och miljöutformningar för undervisning relaterad till flexibelt lärande, samt att implementera dessa i verksamheten.

Ett projekt för att öka IKT-användningen generellt inom lärarutbildning drevs 2006–2008 inom utbildningsvetenskap vid Linköpings universitet. Bland annat ingick delprojekt för att öka integrationen med lärarutbildningens VFU-skolor.⁷²

Sedan 2006 genomför KTH (genom Learning Lab), Stockholms universitet, Kungl. Musikhögskolan och GIH ett gemensamt projekt som heter *LIKA – Digital kompetens i lärarutbildningen* med stöd från bl.a. KK-stiftelsen och externa partner. Projektet handlar om att hitta former för att öka lärares och lärarstudenters digitala kompetens.

Samarbeten och samverkan mellan lärosäten

Samarbete inom tekniska frågor och systemfrågor

Ett nationellt samarbete har etablerats kring ett nationellt system för e-möten, Adobe Connect, med gemensam webbplats och support nationellt.

72. Skolor där studenterna genomför sin verksamhetsförlagda utbildning, VFU.

Flera lärosäten har bidragit med personal eller pengar till ITHU-nätverkets initiativ att utvärdera e-mötesplattformar, ett arbete som avslutades med att SUNET gjorde en central upphandling av Adobe Connect 2009. SUNET:s e-mötestjänst har blivit de facto-standard för hur e-möten används i undervisning och samarbeten mellan lärosäten.

Adobe Acrobat Connect Pro, vanligtvis kallat Adobe Connect, är ett e-mötesverktyg som kan användas för föreläsningar – e-möte med många deltagare – eller för handledning och arbetsmöten med färre deltagare. I Adobe Connect kan mötesdeltagarna bl.a. kommunicera med ljud, video och text, dela dokument och visa presentationer, skriva tillsammans och dela skrivbord.⁷³

NSHU finansierade ett projekt med syfte att ta fram en gemensam kravspecifikation inför upphandling av lärplattformar. Kravspecifikationen användes av 19 lärosäten. Vidare samverkan flera av lärosätena kring utvecklingen av den lärplattform som de upphandlat.

Pedagogiska frågor

Webbtidningen LearningNet.se, som bevakar utvecklingen inom nätbaserad utbildning och innovation, startades som ett projekt under Myndigheten för Sveriges nätuniversitet (sedermera NSHU). Den drivs nu av Learning Lab vid BTH, <http://webnews.textalk.com/learning-net>.

Samverkan för nätbaserad högskoleutbildning (SNH) samarbetar med UR för att utveckla pedagogiken kring hur tv- och radiomedier (och andra typer av lärobjekt) kan användas i högre utbildning. Genom Utbildningsradions (UR) initiativ UR Access kan svenska högskolor och universitet fritt få tillgång till tusentals av UR:s program över Internet. UR står för alla upphovsrättsliga kostnader.⁷⁴

Kursutbud

Lärosätena har lämnat en mängd exempel på olika typer av kurser som de erbjuder inom distansutbildningen och några av dem bygger på samarbete mellan lärosäten. Här följer några exempel:

- National Nurse Online, en virtuell specialistsjuksköterskeutbildning med inriktning mot vård av äldre (60 högskolepoäng, på avancerad nivå). Fem lärosäten – Högskolan i Gävle, Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet, Sophiahemmet högskola och Umeå universitet – ger den tillsammans.
- NANO-SYD kallas ett annat samarbete för att erbjuda specialistsjuksköterskeutbildning med inriktning mot vård av äldre. Det drivs av Hälsohögskolan vid Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Högskolan Väst, Linnéuniversitetet, Göteborgs universitet och Lunds universitet.

73. <http://sites.google.com/site/connectresurser/>.

74. www.ur.se/webbtjanster/UR-Access/UR-Access-for-hogskolor-och-universitet/.

- IngOnline⁷⁵ (högskoleingenjörutbildning, 180 högskolepoäng) och Hex-Online (högskoletekniker, 120 högskolepoäng) på distans bygger på ett knappt tioårigt samarbete mellan lärosäten. Från början deltog åtta lärosäten.⁷⁶ Inom projektet som utvecklade utbildningen prövades även arbetssätt för att stödja samverkan mellan studenter, lärare och administratörer. Man försökte lösa administrativa hinder, som "fakturavandring" dvs. vilken högskola som betalar för vad. Utvecklingsarbetet finansierades av Myndigheten för Sveriges nätuniversitet och NSHU.
- ENERGY-ONLINE, en distansutbildning på avancerad nivå inom energiteknik, erbjuds genom ett samarbete mellan Högskolan i Gävle, KTH, Linköpings universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet.
- Flera lärosäten har under 2000-talet samverkat inom lärarutbildning på distans för olika regeringsinitierade satsningar, t.ex. Särskild lärarutbildning (SÄL) I, II och III.
- Kungliga Konsthögskolan och Stockholms universitet samverkar om en distansutbildning inom digital fotografi som genomförs hösten 2010.
- Kompetensutveckling på distans för yrkesverksamma inom små och mellanstora företag erbjuds inom det s.k. Bättrekonceptet som Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde och Tekniska högskolan vid Högskolan i Jönköping utarbetat tillsammans.

Svenska samarbetsorganisationer för distansutbildning

- **Forskning om IT i högre utbildning**
 Detta nystartade nätverket samlar forskare inom området IT i högre utbildning och har till syfte att bl.a. skapa gynnsamma möjligheter till forskningssamarbete.
- **Nätverket för kommunala lärcentra (NITUS)**
 NITUS är en nationell organisation för kommuner med lärcentra som i IKT-baserade former förmedlar universitetens, högskolornas och yrkeshögskolornas kurser.⁷⁷
- **Nätverket för IT i Högre Utbildning (ITHU)**
 Ett kompetens- och erfarenhetsutbytesnätverk för strategisk IT-användning i högre studier där 29 lärosäten ingår. Nätverket träffas regelbundet via e-möten och nationella samlingar. ITHU tog initiativ till ett samarbete kring e-mötessystem. Samarbetet utmynnade sedermera i SUNET:s e-mötestjänst som de tillhandahåller anslutna högskolor. ITHU är en vidareutveckling av ett s.k. kontaktnätverk som NSHU startade. Numera finansieras deltagandet av respektive lärosäte.
- **Penta plus**
 Penta plus är ett samarbete mellan Högskolan Dalarna, Högskolan i

75. www.ingonline.se/.

76. Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Gävle, Högskolan i Kalmar, Växjö universitet, Örebro universitet, Mittuniversitetet, Umeå universitet, och Luleå tekniska universitet.

77. www.nitus.se.

Gävle, Karlstads universitet, Mälardalens högskola och Örebro universitet. Inom ramen för Penta plus sker även IT-pedagogiskt samarbete.

- **Riksföreningen för e-kompetens (REK)**

REK är en nationell sammanslutning av företag, universitet och högskolor, kommuner, myndigheter m.fl., som använder modern informationsteknik för utbildning, samverkan och annat arbete på distans. REK:s syfte är att främja elektronisk kunskapsöverföring och att öka e-kompetensen.⁷⁸

- **Samverkan för nätbaserad högskoleutbildning (SNH)**

SNH är en samverkansorganisation mellan Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Gävle, Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet och Utbildningsradion som inriktar sig på fort- och vidareutbildning. Kurserna som ges inom SNH-samarbetet ska vara ett föredöme för nätbaserad utbildning med god kvalitet, samverkan mellan lärosäten och för användandet av passande pedagogiska metoder. Lärare vid lärosätena kan ansöka om projekt- eller kursutvecklingsmedel.

- **Svenska Riksorganisationen för Distansutbildning (SVERD)**

SVERD är en nationell förening som främjar flexibelt lärande och flexibel utbildning på alla utbildningsnivåer i Sverige. SVERD genomför konferenser och seminarier för att driva på utvecklingen och sprida erfarenheter om flexibelt lärande och flexibel utbildning. De har också en tidning som går ut till dess medlemmar kallad Per Distans.

- **Västsvenska kontaktnätet för flexibelt lärande (VKF)**

VKF är en del av det Västsvenska universitetssamarbetet (VUS). I samarbetet ingår nio lärosäten i Västra Götalands län, Hallands län, Värmlands län och Jönköpings län som samarbetar med lärcentra i länen. VKF ägnar sig i första hand åt distansutbildningsfrågor. Ett prioriterat område är att utveckla samarbetet mellan lärosäten och lärcentra i Västsverige för att medborgarna i denna del av landet ska få god tillgång till högre utbildning oavsett bostadsort. VKF stöds av Västra Götalandsregionen.

Kommunens och regionens utbildningsbehov

Några lärosäten lyfter fram samverkan med kommun och landsting kring kursutbudet. Bland dem finns Luleå tekniska universitet, Mälardalens högskola och Högskolan i Jönköping som menar att lärosätet är en viktig aktör i samhällsutvecklingen och att en viktig del i detta regionala ansvar är att i samverkan med bl.a. kommuner kunna erbjuda anpassade utbildningslösningar. En annan distansutbildningsaspekt på samverkan med kommuner är de samarbetsavtal som lärosätena har för att arrangera verksamhetsförlagd utbildning för de studenter som läser lärarutbildning på distans.

78. www.rek.se/om-rek.

Internationellt samarbete inom distansutbildning

Med tanke på internationaliseringens självklara roll i mycket av den högre utbildningen och forskningen, hur utbrett är internationella samarbeten på kurs- och programnivå? I och med ändringen i högskolelagen som numera kräver studieavgifter för internationella studenter och gemensamma examina med utländska lärosäten⁷⁹ har ytterligare möjligheter öppnats; redan innan hade det funnits t.ex. medel för studentprojekt (minor field studies) och lärarutbyten som kunnat användas till att bygga upp långsiktiga samarbeten.

Några lärosäten nämner i sina strategiska planer och som en av distansutbildningens möjligheter en expansion internationellt. Lunds universitet gör det utifrån den nya situationen med studieavgifter: ”Med avseende på avgiftsbelagd utbildning, kan distansutbildning vara en konkurrens och internationaliseringsframgång.”

I flera, men inte alla, lärosätens svar finns exempel på distansutbildning som genomförs i internationell samverkan eller genom internationellt samarbete på distans. Luleå tekniska universitet har under åren utvecklat ett nära samarbete med Monash University i Australien som även inkluderar gemensamma utbildningar på distans. Ett exempel är projektet PhPolis där det sedan 2005 bedrivs en gemensam doktorandutbildning med hjälp av distansverktyg. Vidare beviljade Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) nyligen medel till ett forskningsprojekt inom bioenergi och materialteknik där doktorandkurser ingår som kommer att ges på distans och erbjudas doktorander vid de båda universiteten.

Luleå tekniska universitet nämner också samarbete med sitt alliansuniversitet Uleborgs universitet i Finland kring en ny gruvutbildning på distans som erbjuds båda lärosätenas studenter. Det pågår även utbildning och forskning inom produktutveckling tillsammans med universitet i Sverige, Europa och USA där distansöverbyggande teknik och distansutbildning används.

Uppsala Learning Lab och KTH Learning Lab samarbetar med Stanford-universitetet i USA kring IKT och lärande i högre utbildning.

KTH skriver att en modell som utarbetats i ett nationellt samarbetsprojekt inom matematik, – det s.k. MATH.SE, som sju lärosäten deltar i – har spridits till Tyskland och Storbritannien. KTH samarbetar med huvudnoderna i dessa länder, TU Berlin och Imperial College.

Högskolan på Gotland samarbetar bl.a. med Novgorod State University i Ryssland kring en kurs i programmering och med Högskolan på Åland och Yrkeshögskolan Novia i Ekenäs i Finland kring en projektkurs. I den senare träffas studenter och lärare vid start och avslut, men arbetar däremellan på distans i grupper.

Vid Stockholms universitet finns upparbetade samarbeten med universitetet i Lancaster och Tromsø inom Sektionen för geo- och miljövetenskaper.

79. Högskolelagen 1 kap. 17 §. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2010 (SFS 2009:695).

Möjligheter och svårigheter med distansutbildning

Enkäten innehöll en fråga om vilka möjligheter och svårigheter som lärosätet anser finns med distansutbildning – utifrån ett lärosätetsperspektiv respektive ett studentperspektiv. I enkätsvaren har lärosätena tagit upp både svårigheter som finns i nuvarande distansutbildning och identifierat utmaningar som lärosätena står inför med anknytning till distansutbildningen. Nedan följer en lista med frågor som lärosätena har tagit upp i sina svar.

Administration, regelverk och strukturer

Möjligheter

- att utarbeta internationaliseringsmål som inkluderar både fysisk och virtuell mobilitet för studenter.

Svårigheter/utmaningar

- att lösa upphovsrättsfrågor, högskolans rätt att använda material som de anställda utvecklat och frågor kring öppna lärresurser
- att resurssystemet är baserat på studenternas prestationer och endast delvis passar distansutbildningens funktion i det livslånga lärandet
- att högskolornas ersättningsmodeller för kurser oftast inte tar hänsyn till det arbetssätt som krävs vid nätbaserad utbildning
- att få ett kursupplägg med fri start och fri fart att fungera med regelverk vid CSN, Försäkringskassan och Riksrevisionen
- att lösa frågan om distanslärarnas arbetstider och arbetsbelastning samt en fungerande teknisk och pedagogisk supportverksamhet utanför kontorstid
- att hitta bra former för studiesocialt stöd, studenthälsa, studievägledning och karriärvägledning för distansstudenter.

Rekrytering och tillgång på utbildning

Möjligheter

- att studera för dem som inte kan eller inte vill flytta för att läsa en campusutbildning. Samtidigt en svårighet/utmaning för studenterna att balansera yrkesarbete, familj och distansstudier
- för yrkesverksamma att studera samtidigt som de arbetar och att ta del av kompetensutveckling som passar för olika skeden i yrkeskarriären
- för lärosätena att nå fler studenter och studentkategorier inklusive dem som traditionellt inte studerar inom högre utbildning
- att en bred rekrytering kan bidra till regional utveckling
- att rekrytera studenter från andra länder till kurser, vilket kan ge lärosätet nya impulser, samarbeten, öka studenternas förståelse för andra kulturer och öka intresset för utbytesprogram
- att en bredare rekrytering ger studentgruppen tillgång till en större variation i erfarenheter och perspektiv.

Svårigheter/utmaningar

- att konkurrensen om studenterna ökar. Det är lättare att värva nya studenter, men också att förlora studenter eftersom de är platsberoende
- att konkurrera med andra länder inom distansutbildningen utan en nationell sammanhållande funktion för området.

Utbildning och lärande

Möjligheter

- för studenterna att använda välbekanta IT-resurser i den nya kontext som akademisk utbildning innebär
- att erbjuda kurser nationellt och internationellt inom områden där lärosätet har en speciell ämneskompetens
- att använda forskarkollegor och expert från andra delar av världen i kurser, vilket kan höja kvaliteten, sparar resekostnader och tid samt miljöbelastning
- till förnyelse av undervisningen och ett fördjupat lärande för studenterna (genom att de t.ex. skriver mer och har mer tid att reflektera)
- till valfrihet i undervisningsformer och för vissa en bättre möjlighet att komma till sin rätt (t.ex. tysta studenter, studenter med funktionshinder)
- att effektivare utnyttja utbildningstiden genom t.ex. utbildning i teori över Internet under praktikperioder.

Svårigheter/utmaningar

- i att möta studenternas höga förväntningar på nätburen utbildning med lärosätets kompetens, digitala verktyg för lärande, organisering av verksamheten
- att balansera individens behov av flexibilitet och krav på individuella lösningar med det pedagogiska upplägget utan att ge läraren merarbete
- att undervisa studentgrupper asynkront på distans jämfört med att möta dem i realtid på campus (gäller pedagogik, teknik, arbetstider, kontakt och kommunikation, att skapa förutsättningar för lärande i en miljö utan fysiska möten m.m.)
- att skapa social gemenskap i nätbaserade kurser för att bl.a. minska avhoppen
- att utveckla utbildningsmoment inom områden som anses kräva fysisk närvaro och gruppinteraktion
- för lärosätena att möta en ständig efterfrågan och behov av kompetensutveckling (teknisk, högskolepedagogisk) och stöd från lärare
- att utveckla examinationen i distansutbildningen så att den blir rättssäker.

Teknik

Möjligheter

- att genom att utnyttja ny teknik öka kvaliteten både i distansutbildningar och campusutbildningar
- i ett klokt användande av IT att frigöra tid för lärare som kan återinvesteras i undervisning och forskning
- att väl utformade plattformar och IT-lösningar kan göra många uppgifter lättare att utföra.

Svårigheter/utmaningar

- att välja mellan alla de tekniska verktyg som finns tillgängliga och att ge lärarna ett bra teknikstöd på de verktyg som lärosätet har valt
- att utjämna den digitala klyftan mellan lärosätets personal för att öka användningen av it-stöd i utbildningen.

Reflexioner

Mer av livslångt lärande än breddad rekrytering

Distansutbildning har ofta ansetts som en möjlighet att bredda rekryteringen till högskolan. De studenter som endast studerar på distans har också en hög representation av så kallade otraditionella studentgrupper. En större andel av distansstudenterna än av campusstudenterna kommer från studieovana hem, har barn samt tillhör de äldre åldersgrupperna. Studentgruppen är däremot inte representativ vad gäller andelen män och andelen personer med utländsk bakgrund.

De flesta distansstudenter är dock inte nya i högskolan. Distansstudenter utgör endast en liten del av dem som för första gången börjar studera i högskolan. Det är snarare så att distansutbildningen i stor utsträckning återrekryterar studenter som tidigare studerat i högskolan men som nu befinner sig i en livssituation där utbildning på campus inte fungerar. Med andra ord är distansutbildning en viktig del i det livslånga lärandet.

Att distansutbildning i så stor utsträckning består av korta fristående kurser indikerar att utbildningen används för fortbildning och vidareutbildning. Detta tycks vara extra tydligt inom vård- och omsorgsområdet. Bland de studenter som redan har en examen är det ganska vanligt att distansstudierna sker inom samma område som examen finns inom.

Det livslånga lärandet blir också synligt när man ser till de yrkesexamensprogram som ges på distans. Flera av yrkesexamensprogrammen är nämligen påbyggnadsutbildningar. Eftersom det betyder att studenten redan måste ha en examen innebär det att de studenter som läser påbyggnadsutbildningar är äldre och därmed ofta har ett familjeliv och ett arbete som gör det svårt att flytta för att studera. För dessa studenter kan utbildning på distans vara det enda alternativet.

Distansutbildning kan också spela en regional roll. Utbildning på distans ger möjligheter för en regions befolkning att utbilda eller vidareutbilda sig på högskolenivå utan att behöva flytta.

Berer låg genomströmning på att inaktiva studenter inte avregistreras?

Prestationsgraden i distansutbildning är betydligt lägre än i campusutbildning. Det är framför allt de fristående kurserna på distans som har en låg prestationsgrad.

Uppgifter om avklarade poäng visar att många av de studenter som var registrerade i distansutbildning inte klarade en enda högskolepoäng. Att anmäla sig och registrera sig på en distanskurs är förhållandevis enkelt, vil-

ket kan innebära att personer registrerar sig utan egentlig avsikt att fullfölja utbildningen. Ett sätt för lärosätena att förbättra de låga prestationsgraderna kan alltså vara att förbättra rutinerna för avregistrering på distanskurser.

Men är alla de studenter som registrerar sig utan att ta några poäng sådana som egentligen inte avser att studera på utbildningen? Kanske finns det i den initiala kontakten mellan studenten och lärosätet något som bidrar till att studenterna sänker sitt engagemang för utbildningen, redan innan den börjar?

Det finns givetvis också vissa studenter som nöjer sig med att inhämta kunskap och inte bryr sig om att tentera några poäng. I dessa fall kan utebliven poängproduktion innebära uteblivna intäkter för lärosätet, eftersom den typen av bildningsstudier utan prestation inte premieras i resurstilldelningssystemet.

Behovet av att hitta en bra definition

Även om de flesta lärosäten ställer sig bakom Ladok-definitionen av vad distansutbildning är så har i stort sett alla egna kategoriseringar inom begreppet eller i anslutning till det. Dessa behövs för att kunna kommunicera hur utbildningen ges och vilka krav den ställer i form av närvaro vid lärosätet och tider för synkrona möten till presumtiva studenter. Vi har sett exempel på specificeringar av distansutbildningsbegreppet som nätbaserade kurser, ortsoberoende utbildning eller distansutbildning med tilläggen helt nätbaserad, med fysiska träffar eller vid lärcentrum.

En definition behövs också internt på lärosätena för att beskriva pedagogiken eller stödet som lärarna kan få. Här pratar många lärosäten om flexibelt lärande. Ibland översätts flexibelt lärande direkt till flexibel utbildning som blir en bredare term än distansutbildning eftersom den mycket väl kan innefatta utbildning på campus där studenterna kan välja hur de löser sina åtaganden. Ladok-definitionen är således ibland för bred och ibland för snäv. Tid och rum behöver inte vara åtskilda för att det ska vara en distansutbildning. Det kan finnas distanskurser som är förlagda vid lärcentrum, det vill säga på distans från lärosätet men inte nödvändigtvis på distans ur ett studentperspektiv. Dessutom har distanspedagogiken utvecklats i takt med att tekniken blivit bättre. Idag finns e-mötessystem som gör det möjligt att träffas vid samma tid fast på olika platser. En distanskurs träffar kan alltså genomföras vid samma tid och samma plats (t.ex. uppstartsmöten eller examinationer på campusorten) eller vid samma tid, men på olika platser (med hjälp av e-möten eller videokonferenser t.ex. vid föreläsningar och grupparbeten). Distansutbildningen ger också möjlighet till att kommunicera vid olika tid och olika plats, traditionellt sett textbaserad kommunikation (eller vid olika tid vid samma plats också för den delen).

Internationellt finns en uppsjö termer för undervisning som på något sätt innefattar distans och/eller IT-stöd. Högskoleverket valde i sin rapport 2008 att använda begreppet e-lärande (e-learning) för att innefatta så många av dem

som möjligt⁸⁰. I USA har Sloan Foundation valt en fyrgradig skala från traditionell utbildning (0 procent online) till Online (mer än 80 procent online). Däremellan kallar man det webbstödd utbildning (1-29 procent online) och blended/hybrid (30-79 procent online).⁸¹

Behovet av en bra distanspedagogik

Som vi redan konstaterat är genomströmningen sämre på distanskurser än vid campuskurser. Oavsett om det rör sig om studenter som hoppar av eller om studenter som inte bryr sig om att ta sina högskolepoäng så är det en lägre andel som fullföljer distanskurserna. Vad det beror på vet vi egentligen inte. Troligtvis är det en kombination av många faktorer. Några faktorer som kan inverka negativt på genomströmningen och som vi nuddat vid i denna rapport kan vara att högskolepoängen är mindre viktig för dem som läser distansutbildningar för att vidareutbilda sig, att distanskurser som läses parallellt med campusprogram inte är lika prioriterade, att tekniken hindrade studenten från att följa kursen, att distansutbildningen inte helt var på distans utan krävde närvaro vid lärosätet, att den sociala närvaron med andra medstudenter saknades och slutligen att pedagogiken inte var så flexibel som den studerande behövde.

Många lärosäten skriver att skillnaderna mellan distans- och campusutbildning minskar och att utbildningsmetodik väljs efter vad som bäst passar utbildningen och läromålen. Termen som används är flexibelt lärande. Men vi saknar ändå en diskussion om vad som är bra distanspedagogik. Kanske är inte distanskursen så flexibel som lärarna tror sett ifrån studentens behov? Det är i valet av pedagogiskt förhållningssätt som graden av interaktion mellan lärare och studenter och studenter sinsemellan väljs. Det pedagogiska förhållningssättet påverkar även hur kursen examineras.

Distansutbildningens potential att expandera utomlands

Endast 4 procent av distansstudenterna är s.k. inresande studenter, dvs. de tillhör inte den svenska befolkningen. Av dessa läste 16 procent på magisterprogram och 18 procent på masterprogram 2009. Med tanke på den stora efterfrågan på högre utbildning som finns i utvecklingsländer – t.ex. afrikanska länder söder om Sahara – och ländernas begränsade nationella kapacitet, kombinerat med den stora tilltron till att e-lärande ska lösa en del av utvecklingsländernas utbildningsbehov, finns en potential för svensk distansutbildning att expandera. Några av lärosätena har redan sett denna potential och undersöker samarbetsmöjligheter med universitet utanför Europa och västvärlden.

80. Högskoleverket (2008). *E-learning quality, Aspects and criteria for evaluation of e-learning in higher education*, 2008:11 R.

81. Traditional, Web Facilitated, Blended/hybrid, Online.

Distansutbildning riktad till studenter i utvecklingsländer kan även vara en del av lärosätenas bidrag till Sveriges politik för global utveckling (PGU).⁸²

Distansutbildningen har fördelen att studenterna inte behöver lämna sina länder för att studera och utveckla sina kunskaper, vilket t.ex. innebär lägre kostnader för dem och för deras familjer samt att studenter som inte får uppehållstillstånd i Sverige ändå kan studera vid svenska högskolor. Vidare visar internationell forskning⁸³ att risken för kunskapsflykt, s.k. brain drain, minskar när studenterna inte byter land och rotar sig, som under en längre utbildning. För lärosätena kan distansutbildning vara kostnadseffektiv och konkurrenskraftig jämfört med campusutbildning, även när den är avgiftsbelagd.

Den nya situationen med studieavgifter för studenter utanför EU och EES-området⁸⁴ ställer delvis nya krav på lärosätena. Avgiften ska ge full kostnadsäckning och det kan tänkas att studenter som påbörjar distansstudier vid ett svenskt lärosäte höjer sina krav på utbildningen, på lärarens pedagogiska förmåga och på stödstrukturen jämfört med tidigare.

Om svenska lärosäten väljer att gå in i den internationella konkurrensen med distansutbildning på engelska av hög kvalitet både innehållsligt och pedagogiskt kan det finnas en stor potentiell marknad av intresserade studenter i världens utvecklingsländer.

82. Det övergripande målet för PGU - att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling - gäller för samtliga politikområden, dvs. även inom utbildningsområdet. Läs mer på www.sweden.gov.se/sb/d/10423.

83. T.ex. sammanställd av Världsbanken och Unesco.

84. Förordning (2010:543) om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor.

Referenser

- Allen, I. E. & Seaman, J. (2010). *Class Differences, Online Education in the United States 2010*. Babson Survey Research Group.
- Almqvist, L. & Westerberg, P. (2005) *Studenters upplevelser av distansutbildning inom Nätuniversitetet – en fördjupad studie med fokusgrupper på Internet*, Umeå Centre for Evaluation Research.
- Creelman, A. & Forsberg, Å. (2010) Open Educational Resources – A Resource for Learning, *Sciecom Info 3:2010*.
- Findahl, O. (2010) *Svenskarna och Internet*, .SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur), Ödeshög: DanagårdLiTHO AB.
- Friberg, M. (2010) *Lärohandledning för distansutbildning*, Karolinska Institutets sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeprogram.
- Glesbygdsverket (2004) *Lärcentra 2003 – sammanställning av enkätsvar*.
- Högskolan i Borås, *Årsredovisning 2009*.
- Högskoleverket (2005) *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet. Slutrapport 2: Tillgänglighet, rekrytering och extra ersättning*, Rapport 2005:49 R.
- Högskoleverket (2008). *E-learning quality, Aspects and criteria for evaluation of e-learning in higher education*. Rapport 2008:11 R.
- Högskoleverket (2009) *Mått för genomströmning i utbildning på grund- och avancerad nivå*, Rapport 2009:29 R.
- Högskoleverket (2010) *Sjunkande prestationsgrader i högskolan*, Statistisk analys 2010/10.
- Högskoleverket & Statistiska centralbyrån (2010) *Utländsk bakgrund för studerande i högre utbildning 2008/09*, Statistiska meddelanden UF 19 SM 1001.
- Högskoleverket & Statistiska centralbyrån (2008) *Universitet och högskolor. Högskolenybjörjare 2007/08 och doktorandnybjörjare 2006/07 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, Statistiska meddelanden UF 20 SM 0802.
- Högskoleverket & Statistiska centralbyrån (2010) *Internationell mobilitet i högskolan 2008/09*, Statistiska meddelanden UF 20 SM 1001.
- India aims to raise enrolment in higher education – President, *India Edunews.net*, http://www.indiaedunews.net/Today/India_aims_to_raise_enrolment_in_higher_education_-_President_12650, 2010-09-24.

- Kolowich Steve, Speeding Toward a Slowdown, *Inside Higher Ed*, <http://www.insidehighered.com/news/2010/11/16/survey>, 2010-11-16.
- Kotecha, P. (Ed.) (2010), *Investment in Higher Education for Development: New Directions*. Sarua Leadership Dialogue Series volume 2 number 2 2010.
- MacLeod Donald, Hefce pulls the plug on UK e-university, *Guardian.co.uk*, <http://www.guardian.co.uk/technology/2004/mar/04/highereducation.universityfunding>, 2004-03-04.
- Mittuniversitetet, *Årsredovisning 2009*.
- Mårald, G. & Westerberg, P. (2006) *Nätuniversitetets studentnytta – slutrapport I från en 3-årig utvärdering*, Umeå Centre for Evaluation Research, Evaluation Reports No 18.
- Mårald, G. & Westerberg, P. (2006) *Nätuniversitetets studentnytta – slutrapport II från en 3-årig utvärdering*, Umeå Centre for Evaluation Research, Evaluation Reports No 18.
- Ossiannilsson, E. & Landgren, L. (2010) *Benchmarking av eLärande vid Lunds universitet-erfarenheter och kritiska koncept för kvalitetsarbete*, Lunds universitet.
- Paulsson, J. (2008) *Vad händer om Nätuniversitetet försvinner? – en konsekvensanalys* NSHU:s rapportserie 2008:6.
- SOU 2007:72, Kommunala kompetensutredningen (2007), *Kommunal kompetens i utveckling*, Stockholm: Fritze.
- Varadarajan, A. (2009). *Enrolment, Retention and Achievement in Distance Education*. (ICDE 2009).
- Westerberg, P. & Mårald, G. (2006) *Avbrott på nätutbildningar – en studie av när och varför studenter hoppar av alternativt fullföljer IT-stödda distanskurser*, Umeå Centre for Evaluation Research, Arbetsrapport.
- Westman, P. & Paulsson, J. (2008) Open Educational Resources in Swedish Higher Education, *Sciecom Info* 2:2008.

Ytterligare läsning

- Hughes, A., (2009). Higher Education in a Web 2.0 World. (JISC Document No: 570). Bristol: JISC.
- Gagnestam, E. (2010). *Digital språkundervisning. del 2 – Kartläggning av utvecklingsprojekt vid universitet och högskolor i Sverige*. SUHF:s språkgrupp.
- Hughes, A. (2009). Higher Education in a Web 2.0 World. (JISC Document No: 570). Bristol: JISC.

ICDE (2009) *Global Trends in Higher Education, Adult and Distance Learning*. <http://www.icde.org/filestore/Resources/Reports/FINALICDEENVIRNOMENTALSCAN05.02.pdf>

Jansson, A & Svärdhagen, J., (2007). *Arbetsmiljön för lärare i nätbaserad utbildning vid Högskolan Dalarna*. (Rapport DUC 2007/1902/10).

Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. (2010) *The 2010 Horizon Report*, Austin, Texas: The New Media Consortium.

Jonsson, L.-E. & Säljö, R., (2008) *NSHU – en liten myndighet med ett stort uppdrag. En utvärdering*. (IPD-rapport 2008:06) Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

KK-stiftelsen. (2008). *Internet och lärarutbildningen. Om lärarstudenters och lärarutbildares attityd till och användning av IT*. Rapport från KK-stiftelsen. <http://www.kks.se/templates/Publications/PublicationPage.aspx?id=15071>

Schreuers, B. (Ed.) (n.d.) *Reviewing the virtual campus phenomenon*, EuroPACE ivzw. <http://revica.europace.org/Re.ViCa%20Online%20Handbook.pdf>

Wilhelmsen, J., Örnes, H., Kristiansen, T. & Breivik, J. (2009) *Digitale utfordringer i høyere utdanning. Norgesuniversitetets IKT-monitor*, Norgesuniversitetets skriftserie 1:2009, Tromsø: Norgesuniversitetet.

Webbsidor

Del Rett: : <http://norgesuniversitetet.no/delrett/>

Finlands virtuella universitet: <http://www.virtuaaliyliopisto.fi/en/index.html>

Higher Education Academy: <http://www.heacademy.ac.uk/subjectcentres>

Joint Information Systems Committee UK: <http://www.jisc.ac.uk>

Norgesuniversitetet: <http://norgesuniversitetet.no>

SURF-foundation: <http://www.surffoundation.nl>

Swiss Virtual Campus: <http://www.virtualcampus.ch/>

Virtuelle Hochschule Bayern: <http://www.vhb.org>

Bilaga 1: Kommentarer om statistiken

De statistiska uppgifterna i denna rapport är framför allt hämtade ur universitets- och högskoleregistret. Dessa uppgifter hämtas i sin tur huvudsakligen från det lokala studiedokumentationssystemet Ladok vid respektive lärosäte. För inrapportering av uppgifter finns Högskoleverkets begreppsmanual (<http://www.hsv.se/statistik/statistikomhögskolan/begreppochdefinitioner>) där statistiska begrepp har definierats.

Nedan finns kommentarer till vissa av de statistiska uppgifter som finns i rapporten.

Distansutbildning/ Distansstudent	En kurs markeras i Ladok med "distans". En individ som registrerats på en sådan kurs är därmed distansstudent. I begreppsmanualen definieras distansutbildning som utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och/eller rum. I Högskoleverkets redovisning görs ingen åtskillnad mellan vad som har rapporterats som nätbaserad distansutbildning och annan distansutbildning. Observera att studenter som avbryter studierna inom tre veckor inte ska betraktas som registrerade.
Campusutbildning	Utbildning som inte är distansutbildning
Inresande student	Utbytesstudent som deltar i ett utbytesprogram vid svenskt lärosäte, eller som anordnar sina studier i Sverige på egen hand, s.k. free mover-student. Med free mover-student avses personer som beviljats uppehållstillstånd för studier och där beslutet om uppehållstillstånd är fattat mindre än två år innan studierna påbörjades, utrikes födda som invandrat mindre än sex månader innan studiestarten och övriga personer som saknar uppgift om svenskt personnummer.
Nationell bakgrund	Med utländsk bakgrund avses personer som själva är utrikes födda eller som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Med svensk bakgrund avses personer som är födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder. För personer som är adopterade har adoptivföräldern prioriterats före den biologiska föräldern. I de fall adoptivbarn är utrikes födda räknas de alltså ändå inte till utrikes födda i statistiken. Uppgiften hämtas från registret över totalbefolkningen. Observera att uppgiften avser personer i den svenska befolkningen, inresande studenter ingår alltså inte.
Föräldrars utbildningsnivå	Uppgifter om föräldrars utbildning hämtas från registret över befolkningens utbildning. Finns uppgift om båda föräldrarnas utbildning väljs den med högst utbildning. Finns endast uppgift för en förälder gäller denna. Uppgifter finns för studenter (ej inresande) under 34 år.

Registreringspoäng	Poängen för de kurser som är märkta "distans" summeras per termin. För registreringar på lärosäten med Ladok-rapportering används variabeln "kursens poäng under terminen". För registreringar på lärosäten utan Ladok finns inte denna uppgift, då används "kursens poäng". Det innebär att om kursen sträcker sig över mer än en termin, blir antalet registreringspoäng övervärderade.
Poängproduktion/ Avklarade poäng	Uppgift om poängproduktion på individnivå finns för utbildningar på lärosäten som rapporterar till universitets- och högskoleregistret via Ladok. Uppgift om <i>distans</i> finns inte kopplat till avklarade poäng. För att få uppgift om avklarade poäng på distans har distanskursens registreringskod matchats mot kod i poängproduktionen. Uppgift om avklarade poäng är alltså en skapad variabel, som det därför finns ett visst mått av osäkerhet kring.
Tidigare studier/ Tidigare examen	Om studenten tidigare har varit registrerad i högskola finns uppgifter om detta sedan 1956. Uppgifter om tidigare studier på distans finns från höstterminen 1993. Uppgift om tidigare examen finns från 1977. Om en person har fler än en tidigare examen, har uppgift om vilken tidigare examen han eller hon har, prioriterats enligt följande: 1. Yrkesexamen, 2. Masterexamen, 3. Magisterexamen enligt nuvarande examensordning, 4. Magisterexamen enligt tidigare examensordning, 5. Kandidatexamen, 6. Högskoleexamen 7. Övriga.
Boendenärhet	Boendenärhet är relationen mellan studentens bostadsort och lärosätets huvudort. Om en student är registrerad vid fler än ett lärosäte (på distans) har lärosätet med flest registreringar valts. Uppgifter om bostadsort kommer från registret över totalbefolkningen, som hämtar uppgifter från folkbokföringen.
Barn	Uppgift om det finns barn under 6 år respektive under 18 år i familjen/hushållet hämtas från registret över totalbefolkningen.
Studiestöd	Uppgifter om huruvida personen har beviljats studiestöd (studie-medel och/eller lån) på eftergymnasial nivå hämtas från Centrala studiestödsnämnden.

Bilaga 2: Enkät till lärosäten

Hur ser ert arbete med distansutbildning ut?

Högskoleverket har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga distansutbildningens förutsättningar och möjligheter. Uppdraget lyder:

”I syfte att utveckla kunskapen om distansutbildningens förutsättningar och möjligheter ska Högskoleverket under 2010 redovisa en uppföljning och kartläggning av distansverksamheten vid universitet och högskolor. Redovisningen ska bland annat innefatta en analys av studenterna på distansutbildningar, lärosätenas utbud och strategier för distansutbildning.”

Underlaget till analysen av studenter och lärosätenas utbud kommer att baseras på uppgifter som tas fram från framför allt universitets- och högskoleregistret. För att kunna analyseras lärosätenas strategier för distansutbildning är det dock nödvändigt att inhämta uppgifter från respektive lärosäte. Dessa uppgifter preciseras i bilagan.

Högskoleverket önskar dessutom att komma i kontakt med en person vid lärosätet som ansvarar för eller arbetar med distansutbildningsfrågor för en kortare, kompletterande intervju. Tidigare har vi varit i kontakt med Lasse Bourelius, representant för Blekinge tekniska högskola i nätverket för IT i högre utbildning. Vill ni ange en annan kontaktperson behöver vi personens namn och kontaktuppgifter tillsammans med övrig redovisning.

Var vänlig skicka materialet till Högskoleverket, e-post hsv@hsv.se, senast onsdagen den **8 september** 2010.

Med vänliga hälsningar,

Anders Flodström
Universitetskansler

Bilaga till brev angående Högskoleverkets kartläggning av distansutbildning (reg.nr. 63-2963-10)

Beskrivningen av lärosätets arbete med distansutbildning ska, om möjligt, innefatta följande:

Distansutbildning kan definieras på olika sätt. För den här kartläggningen utgår vi från den definition som Högskoleverket i samarbete med lärosätena har tagit fram för inrapportering av statistik: ”utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och rum”.

Definition, styrdokument och redovisningar

- Lärosätets definition av termen distansutbildning, om den skiljer sig från ”utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och rum”.
- De strategier, visionsdokument och andra styrdokument, samt verksamhetsberättelser och uppdragsbeskrivningar, som tar upp hur distansutbildningen vid lärosätet genomförs och utvecklas. Om lärosätet saknar sådana dokument, var vänlig förklara varför.
- Kortfattat exempel eller illustration på hur lärosätet arbetar strategiskt med distansutbildning.
- Riktlinjer för lärare som undervisar inom distansutbildningen.

Organisation, budget och support

Eftersom nedanstående frågor kan innefatta all utbildning som bedrivs med it-stöd (e-lärande) vid lärosätet, är det viktigt att ni indikerar i vilka delar ert svar avser (även) andra former än distansutbildning.

- En beskrivning av hur arbetet med distansutbildning är organiserat.
- (t.ex. om en vicerector eller motsvarande har distansutbildning inom sitt ansvarsområde; om det finns en särskild enhet eller grupp för distansutbildning, och var i den organisatoriska strukturen den i så fall ligger; finns enheter för it-pedagogiskt respektive tekniskt stöd för distansutbildningen; samt vilken anledningen är till att lärosätet valt den organisation av distansutbildningen som används)
- Sammanlagd budget (även tjänster) som används till utveckling och genomförande av distansutbildning per år. Var vänlig specificera vilka områden som ingår i beräkningen.
- Stöd som erbjuds lärare som arbetar med distansutbildning.
- (t.ex. fortbildningsinsatser, pedagogiskt och/eller tekniskt stöd etc.). Försök att kvantifiera omfattningen.
- Stöd som erbjuds studenter som deltar i distansutbildning.

Distansutbildningens utveckling vid lärosätet

- En beskrivning av distansutbildningens utveckling vid lärosätet de senaste fem åren.

- Möjligheter och svårigheter som lärosätet anser finns med distansutbildning – utifrån ett lärosätetsperspektiv respektive ett studentperspektiv.
- Eventuell samverkan inom distansutbildning som pågår eller planeras med andra lärosäten och aktörer lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.

Inlämning av uppgifter och dokument

Var vänlig skicka materialet i Word-, Excel- eller pdf-format till Högskoleverket, e-post hsv@hsv.se, senast onsdagen den **8 september 2010**.

Kontakt

Om ni har frågor eller vill ha mer information om Högskoleverkets kartläggning, är ni välkomna att kontakta:

- Ingeborg Amnéus, projektledare, tfn 08-563 088 09, ingeborg.amneus@hsv.se
- Anna Lundh, projektmedarbetare, tfn 08-563 088 77, anna.lundh@hsv.se
- Jonas Paulsson, projektmedarbetare, tfn 08-563 086 72, jonas.paulsson@hsv.se
- Per Westman, projektmedarbetare, tfn 08-563 085 60, per.westman@hsv.se

Bilaga 3: Lärosäten som svarat på enkäten

Följande 25 universitet och högskolor har svarat på Högskoleverkets enkät om distansutbildningen:

- Blekinge tekniska högskola (BTH)
- Chalmers tekniska högskola
- Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH)
- Göteborgs universitet
- Högskolan Dalarna
- Högskolan i Borås
- Högskolan i Gävle
- Högskolan i Jönköping
- Högskolan i Skövde
- Högskolan Kristianstad
- Högskolan på Gotland
- Högskolan Väst
- Karlstads universitet
- Karolinska institutet (KI)
- Kungl. Tekniska högskolan (KTH)
- Linköpings universitet
- Linnéuniversitetet
- Luleå tekniska universitet
- Lunds universitet
- Mittuniversitetet
- Mälardalens högskola
- Stockholms universitet
- Södertörns högskola
- Uppsala universitet
- Örebro universitet

Högskoleverket är en myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Läs mer på vår webbplats www.hsv.se.